

Петър Дънов

Науката и възпитанието

Петър Дънов

НАУКАТА И ВЪЗПИТАНИЕТО

Електронно издание

**Поредица
„Непознатият Петър Дънов“**

Сдружение „Слънчогледи“

Бургас, 2013

НАУКАТА И ВЪЗПИТАНИЕТО

Петър Дънов

Лицензионни права

[Creative Commons](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

[Признание-Некомерсиално-Споделяне на споделеното 2.5](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)
[България](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/)

Автор

Петър Дънов

Съставители

Георги Христов, Тонка Петрова, Весела Димова

Оформление

Веско Василев

Изображение на корицата

Shutterstock.com

Издател

[Сдружение „Слънчогледи“](https://friendsoftherainbow.net/)

ISBN 978-619-7033-19-9

Безплатно разпространение

Актуална версия на книгата: friendsoftherainbow.net

Издания на „Науката и възпитанието“

1. Варна, Печатница на К. Николов, 1896, 80 с.
2. София, Преработено издание от Георги Радев, Печатница „Житно зърно“, 1949 г.,
3. Новото човечество, Избрани беседи (вкл. преработеното издание от Георги Радев), С., 1990, 150 с.
4. Бургас, ИК „Сила и живот“, 1996, 84 с.
5. София, Фототипно издание, Урания, 1996, 80 с.
6. София, Преработено издание от Георги Радев, ИК „Жануа-98“, 2003, 95 с.
7. Той иде, Начално слово, 1896-1904, София, Бяло Братство, 2004 г. 228 с.
8. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2007 г, 208 стр.

Съдържание

ПРЕДИСЛОВИЕ	8
ДЯЛ ПЪРВИ: ДВЕ ВЛИЯНИЯ	17
I. НАУКА И ВЪЗПИТАНИЕ.....	18
1. Ум – наука, знание	18
2. Сърце – възпитание, себевладеене	19
3. Неизменният ред в природата	20
4. Обуздаване на низшето естество	22
5. Съвременното образование	23
6. Всеобщият биологичен закон – законът на Цялото	27
7. Благородните цели изискват благородни средства	30
8. Смисълът на човешкото битие	31
9. Вярата и религията.....	33
10. Що е наука и що – възпитание	36
II. НАУКАТА	39
1. Що е наука.....	39
2. Областта на науката	47
ДЯЛ ВТОРИ: ДВАТА ВЕЛИКИ ЗАКОНА НА РАЗВИТИЕТО	59
I. ЖИВИ, РАЗУМНИ СИЛИ НА ПРИРОДАТА	60
1. Вътрешното сродство на Цялото и неговите части.....	60
2. Съграждане Царството Божие на земята	61
3. Причините и последствията	63
4. Постигането на благородни цели	66
5. Еволюцията на организмите.....	67
6. Природата като жив организъм	68
7. Смъртта	72
II. ДВАТА ЗАКОНА НА РАЗВИТИЕТО	76
1. Закон за Самосъхранение	76

2. Закон на Дълга	79
3. Действието на двата закона	82
4. Разумът да владее над страстите	84
5. Егоизмът – майка на всички пороци	85
6. Дяволия	88
7. Пластичност на природата	89
8. Домът – инкубатор на доброто	91
9. Строеж на материалния свят	93
10. Подобряване живота на човечеството.....	96
III. ПРИЧИНИ ЗА ДВОЯКАТА ДЕЙНОСТ НА ДУШАТА	98
1. Първородният грях	98
2. Фосфорната сила.....	99
3. Вътрешният характер на възпитанието	101
4. Причините за злото	102
5. Двата центъра на деятелност	104
6. Живот за Цялото.....	106
7. Закон на развитието.....	110
ДЯЛ ТРЕТИ: ВЪНШНИТЕ УСЛОВИЯ НА ЖИВОТА	113
1. Произходът на живота	114
2. Закон на Гравитацията.....	115
3. Закон на Всемирното сродство.....	117
4. Първата аксиома за душата	118
5. Източникът на всички обществени злини	120
6. Повдигане на човешката душа	122
7. Дилемата на триъгълника	124
8. Материя, сила, ум.....	128
9. В начало бе Любовта.....	131
10. Бог е Дух.....	134
ФОТОТИПНО КОПИЕ НА ПЪРВОТО ИЗДАНИЕ (1896 Г.)	138
ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ	218

Петър К. Дънов
(11.07.1864 – 27.12.1944)
след завръщането си от Америка

ПРЕДИСЛОВИЕ

Казват, че словото, което излиза изпод перото на великите умове на човечеството, не може да се оцени от съвременниците им, а става обект на обществен интерес десетилетия по-късно. Същото може да се каже и за словото на Учителя Беинса Дуно, известен на българския читател като Петър Дънов. Той ни е оставил едно безценно книжовно наследство (над 4 000 беседи) и всеки, който се е докоснал до това неизследимо богатство, в определен момент се насочва към началото – първата му книга...

Периодът от започване на следването на Петър Дънов в Америка (1888) до издаването на първата му книга (1896) е твърде интересен от научно-изследователска гледна точка. Историческата обстановка в България по онова време може да се охарактеризира с подем както в икономиката, така и в културата и просветата. Въпреки това страната ни все още изостава твърде много от развитите страни. Българското литературно творчество едва започва да намира своя облик, излизайки от сянката на преводната литература. Твърде малко са родните автори на книжния пазар: Найдено Геров, Иван Вазов, Алеко Константинов, Михалаки Георгиев...

Висшето училище, по-късно СУ „Св. Климент Охридски“, се утвърждава като крупен образователен и научен център в десетилетието 1894–1904 г. Там учат, преподават и израстват десетки български учени, педагози, културни дейци, интелектуалци, които формират елита на българската интелигенция от началото на XX в.

През този период философската мисъл в България е с твърде ограничени възможности, причините за което са основно две: първо, Софийският университет е единственото учебно заведение, където се преподава философия, и второ, в резултат на турското робство философската традиция е прекъсната. Тепърва предстои да се разработят и установят основните философски понятия и терминология. Най-популярен е кръгът около д-р Кръстьо Кръстев и неговото списание *Мисъл* – най-голямото и влиятелно философско и литературно списание в страната тогава.

Америка от края на XIX в., като ярък контраст на България, е една от най-развитите държави в света. По това време в Ню Йорк е завършено второто здание на Медисън Скуеър Гардън, а по отсечката Чикаго–Хъдзън *Емпайър-Експрес* поставя рекорд в железопътния транспорт, като развива 180 км/ч. през 1893 г. Алеко Константинов, впечатлен от грандиозното изложение в Чикаго, създава прочутия си пътепис *До Чикаго и назад*. По това време в Бостън, където Петър Дънов учи, е построена най-голямата библиотека в страната, а също така е направена първата копка на подземна железница.

Науката и възпитанието е книга, която разглежда въпроси с общочовешка значимост и е предназначена за широк кръг читатели. Работата по нея вероятно е започната още в Америка. Тя, освен че е първата книга на Петър Дънов, на практика остава и последна. Съществуват няколко послания под формата на брошури и известен брой статии в периодическия печат, които са писани директно от самия него. Цялата останала част от творчеството му представлява богато книжно наследство,

получено главно при разчитането на стенографски записи на изговорено слово.

Първото преработено издание на книгата *Науката и възпитанието* е от Георги Радев (12.09.1900–22.07.1940). Той е роден в Пловдив, където завършва основното и гимназиалното си образование. Още като ученик усвоява превъзходно класически и модерни езици. От този период е и големият му интерес към литературата и изящните изкуства, най-вече музиката. През 1919 г. се премества в София, където се записва като студент по химия в СУ „Св. Климент Охридски“. След първия семестър се прехвърля да следва в Математическия факултет, който завършва през 1925 г. Радев е главен редактор на списание *Житно зърно*, за което работи от основаването му през 1924 г. Той е преводач от френски, немски и английски език, а също така е автор на няколко книги и на десетки статии от областта на философията, астрономията и изкуството.

В своите спомени за Георги Радев д-р Методи Константинов казва: „*Науката и възпитанието*, написана преди толкова десетилетия, носеше дрехата на един беден, остарял български език, езика, който се е развивал под тежкото турско робство. Нужно беше сериозното съдържание на тази книга да бъде облечено в по-новите дрехи на съвременния български език. Даже Учителят смяташе, че трябва да се напише втора част на тази книга в духа на новите изисквания на образованието и възпитанието. В мое присъствие той нареди на Георги Радев „да я облече в нови дрешки“. Последният беше много трудолюбив и се зае с тази задача. Така се появи второто издание. Словото на Учителя има един чар, има едно излъчване, което само пробудената душа може да схване и разбере. Но в тази форма,

както книгата бе напечатана, със стария правопис и езика на XIX в., когато я чете един учен или професор, който работи с ума си, той мъчно може да разбере написаното. Преработена по този начин, тя вероятно щеше да послужи и на онази категория от съзнания, които имаха други изисквания и търсеха по-академичен език.“

Предлаганото ново издание продължава тази линия на осъвременяване на текста и представянето му пред по-широка читателска публика. Една от целите ни е да представим този текст на вниманието на научната общественост, съзнавайки необходимостта от по-задълбочено проучване както на тази първа книга на Учителя Дънов, така и на цялото му последващо слово, което имаме на български като неопценимо духовно наследство. Едно такова по-задълбочено научно изследване на *Науката и възпитанието* ще спомогне за общото духовно пробуждане на българския народ – в обществен и в личен план. Разглеждането на книгата от страна на специалисти от различни области на науката ще спомогне да се оцени съдържашкото се в текста непреходно знание, актуално и днес – едно „заровено съкровище“, което чака да бъде открито и представено на широката българска общественост, за да покълне в българската душа и да даде своя плод.

С всичко това се надяваме настоящото издание да привлече вниманието както на познавачите на словото на Учителя Дънов, така и на радетелите за едно ново общество, изградено върху основата на най-висшите духовни идеали и общочовешки ценности.

Настоящото преработено издание е сложна амалгама от първите две издания. Във второто от 1949 г., по усмотрение на

тогавашния съставител Георги Радев са пропуснати цели пасажки. Други пък са обновени стилово, вмъкнати са уточняващи изречения и нови абзаци. Всичко това е изключително ценно само по себе си и най-вероятно е строго аргументирано и консултирано със самия автор. Ние обаче сме се стремили да съхраним и всеки бисер от първоизточника. Така се роди това съчетание от двете издания, което сега започва свой живот в търсене на нови хоризонти.

Фрагментирането на текста на отделни пасажки и техните наименования, което сме предложили като новост тук, произтича директно или логически от самото съдържание. Подобен подход към текста се използва както в религиозната, така и в научната литература. Нека погледнем свещените писания и ще видим, че те са разделени на книги, глави, стихове, песни (Библия, Бхагавад Гита, Коран и др.). Подобно е положението и при хуманитарните науки, имащи за обект трудни философски произведения с непреходен характер и значимост за човечеството (Платон, Паскал, Бьоме, Кузански, Коменски, Сведенборг и др.).

С този начин на фрагментиране прилагаме един аналитичен метод, с който целим да поднесем текста на порции. Така по-лесно бихме се ориентирали в сложната композиционна схема на произведението и съответно по-лесно бихме могли да го изучаваме и цитираме. Анализът като метод има за цел познанието на частите като елементи на сложното цяло. Синтезът, от своя страна, съединява тези части, като ги превръща в жива конкретна цялост. Синтезът допълва анализа и се намира в неразривно единство с него. Необходимо е читателят да се съобразява с тази закономерност и да подхожда добросъвестно към приложения фрагментарен подход.

Съзнаваме отговорността на начинанието и сме готови да понесем както аплодисментите, така и критиката. Вярваме, че това е една малка крачка в правилната посока. С избрани от нас подход се надяваме да провокираме читателя към мислене и откривателство. Ние не претендираме за авторитетност и изчерпателност. Нашата най-голяма радост би била, ако след този първи опит за интерпретация се появят множество други. Това, което сме представили, е само един възможен поглед, и то от твърде тесен ъгъл. Вероятно след десет или двадесет години самите ние ще имаме по-различна гледна точка за свършената работа. Като свидетелство за нашата коректност и добронамереност предоставяме първоначалното издание от 1896 г., което да служи на читателя като ориентир.

Осъвременяването на езика на произведението и добавянето на някои нови научни данни целят да се изгради мост между поколенията и различните типове съзнания. Всяко поколение има право на собствен прочит и интерпретация на културното си наследство. Езикът е жива, динамична система, която не търпи застой и закостенялост. Ако той, езикът, изгуби главната си функция – комуникативността, спира да бъде жив организъм. Едно произведение е живо, ако читателят успее да осъществи органична връзка с писаното слово и неговия автор. За целта е необходимо добро съчетание на форма и съдържание, т.е. думите в текста да произвеждат съответните образи в съзнанието на четящия. За нас водещ винаги е бил смисълът и формалните промени в пасажите не са самоцелни, а добре обмислени и мотивирани. Всяка дума, намерила място в настоящото издание, е подложена на строга преценка и при необходимост – на консултация със съответните специалисти. Това наложи по-

продължителен период на работа върху книгата (три години) и привличането на повече консултанти от различни области.

Включените около 150 обяснителни бележки биха могли да са и повече. А за някои читатели може би те са прекалено много. Ние решихме да се ограничим дотук, за да дадем възможност на бъдещите изследователи да ги допълват, коригират или премахват. Част от цитираните имена и термини бяха с правописни грешки и фактологически несъответствия, а за друга част беше невъзможно да се открият или намерят данни. Всичко това, разбира се, не бива да се свързва пряко с автора, а по-скоро с ограничените възможности както на тогавашния правопис, така и на печатната техника в България от края на XIX в. Все пак с наличните бележки и нанесени корекции се надяваме да хвърлим повече светлина по конкретно засегнатите теми, както и да допълним и дообогатим кръгозора на читателя. В бележките са дадени сведения и са уточнени част от цитираните от автора имена и текстове, както и една малка част понятия, които се изясняват в контекста на самобитния стил на изказ на последвалото му творчество.

Тази книга остава неразбрана в края на XIX в. Неразбрана е и днес, в началото на XXI в. – 110 години по-късно. Как иначе да си обясним факта, че тя не е забелязана от съвременната наука? Нима през 90-те години на XIX в. са се печатали такова количество книги на български автори, че подобно издание да не влезе в ползването на литературните ни критици? А може би в областта на педагогиката по онова време именити наши автори пишат множество монографии по въпросите на възпитанието? Или навярно редица философи отстояват своите позиции в обществото със собствена, самобитна гледна точка? Не, разбира

се! Защо тогава книга като *Науката и възпитанието* не намира място поне в историята на споменатите науки?

Сега, когато вече са минали необходимите според историците 100 години, ние можем и трябва да дадем подобаваща историческа оценка на тази книга. Причината е, че днес тя ни говори с още по-голяма сила и мощ.

Днес тя е по-актуална от всякога досега.

Днес тя ще бъде разбрана от повече хора.

А утре тя ще намери приложение в нашите умове и сърца, в нашата вяра и религия, в нашата наука и изкуство, в целия ни живот.

Декември 2006 г.

НАУКАТА И ВЪЗПИТАНИЕТО

НАЧАЛАТА НА ЧОВЕШКИЯ ЖИВОТ

ОТ

Петър К. Дънов

Общо въведение

Част I¹

„Милост и истина се срещнаха,

правда и мир се целунаха.

Истина от земята ще прозябне²

и правда от небето ще надникне. “ (Пс. 85:10-11)

ДЯЛ ПЪРВИ:
ДВЕ ВЛИЯНИЯ

I. НАУКА И ВЪЗПИТАНИЕ

1. УМ – НАУКА, ЗНАНИЕ

1. Светът, в който живеем, е пълен с тайни и загадки. На всяка стъпка нашият непрекъснато развиващ се ум се сблъсква с безброй явления, които се различават по вид, род и степен. Тези явления произвеждат хиляди впечатления и усещания в дълбините на душата. Те подбуждат ума с всичките си сили и способности да търси техните причини, да открие законите, по които се извършват, а така също и да разгадае значението им за човешкото щастие и дългоденствие.

2. Несъмнено всички тези явления и загадки се управляват от определени закони³ и са резултат от действието на известни природни сили, които работят за осъществяването на някаква всеобща цел⁴, към която се стреми целият човешки род, макар и още несъзнателно.

3. Но по какъв начин човек чрез ума си може да разреши задачата, която му била възложена още при неговата поява на земята? Отговорът е: само посредством способността му да съзерцава, да наблюдава, да разсъждава и да разбира всичко⁵, което се явява като обект на неговото проучване.

4. Още от самото начало знанието било посочено на човека като единствено средство за разрешаване на тази задача. То било първото нещо, което придало умствен характер на неговия живот и му спечелило първенство на земята. То било и първото оръдие, с помощта на което човек започнал да се бори с природните сили,

първият наставник, който го учел да преодолява и побеждава всички препятствия и мъчнотии, които срещал по пътя си.

2. СЪРЦЕ – ВЪЗПИТАНИЕ, СЕБЕВЛАДЕЕНИЕ

1. Умът на човека трябвало да се подготви по един разумен и правилен начин. Необходими били постоянни упражнения и постоянно възприемане и усвояване на истинските начала⁶. А това не можело да се постигне по друг, по-добър път, освен по пътя на възпитанието. Самото естество на човека е показало нуждата от тази необходима храна. Възпитанието било единственото средство за запазване на душевния организъм от разложение.

2. Под влиянието на могъщата сила на възпитанието душевният живот на човека придобил характер на духовна дейност. Умствените сили и способности получили правилно направление и насока за разрешаване основната задача на човешкия живот.

3. А тази задача се състояла в повдигането на човека и избавянето му от властта на невежеството и от робството на природните стихии, които хиляди години го тласкали най-безмилостно насам-натам, а той изнемогвал под този тежък товар. Разбира се, и днес още човек не е свободен от властта на тия стихии.

4. Физическият свят по всякакъв начин е съдействал за отклоняването на човека от неговите благородни подбуди и стремежи. Поставен под влиянието на низките наклонности на своето изначално покварено естество, той много често се е

оставял на животинските си влечения, които винаги са го отдалечавали от истинското му призвание. Неведнъж човек е продавал своята свобода и е ставал свинар, както в притчата за блудния син (Лк. 15:11-32).

3. НЕИЗМЕННИЯТ РЕД В ПРИРОДАТА

1. В течение на хиляди години човек е бил роб и сляп, верен поклонник на материалния свят. Раболепствал⁷ е пред силата на управляващите, молел се е на природата, принасял ѝ е жертви, за да придобие нейната милост и благоволение. Но неговите молитви и жертвоприношения оставали без резултат. Природата, на която поетите пеели химни заради нейното могъщество, величие и красота, ни най-малко не се интересувала от детинските мисли и желания на човека.

2. Необходимостта⁸ го заставила сам да се погрижи за своето бъдеще и сам да започне да го изгражда, като използва ония условия и материали, с които разполагал в дадения момент. Той разбрал, че всичко друго са празни мечти, защото редът, който царува в природата, е и си остава неизменен. Дали човекът бил гладен или жаден, слаб или страдащ, болен или умиращ, това било напълно безразлично за нея. Тя равнодушно го посрещала и изпращала въвн от своите владения. И колко често той бивал ограбван и лишаван от всичко, което му било най-скъпо!

3. Горчивият опит на човешката душа, почерпан от ежедневната липса на съществена за естеството ѝ храна, е намерил израз в писанията на древните поети и мъдреци: „Не вика ли мъдростта? И не издава ли разумът гласа си?“ (Пр. 8:1); „Глупави, придобийте остроумие и вие, безумни, придобийте

разумно сърце, послушайте, защото езикът ми ще говори изящни неща.“(Пр. 8:5-6); „Елате и яжте от хляба ми и пийте от виното, което размесих. Оставете глупостта и бъдете живи. И ходете в пътя на разума!“ (Пр. 9:5-6).

4. Не било възможно човек да остане завинаги сляп за тази истина. Той трябвало да се пробуди от съня на невежеството. Нуждата на неговата духовна природа го заставяла да мисли за своето бъдеще, да се стреми и развива в пътя на истинското знание. Рано или късно той трябвало да осъзнае, че помощта за неговото избавление няма да дойде отникъде другаде освен от самия човешки род. Нужно било само да отправи взор с надежда към Великия Дух, Който живеел в душата му и който притежавал балсама за неговите рани и философския камък⁹ на неговата сполука.

5. Онази мисъл, която вдъхнала в душата на човека надежда, че има изходен път от тежкото положение, в което се намирал, отбелязва една велика епоха в неговия живот. Тази пътеводна звезда, която го повела към Обетованата земя¹⁰, му показала с окото на вярата¹¹ истината за това, че ще настъпят големи и съдбоносни промени в предстоящите дни от живота на земята.

6. В началната епоха на своето развитие човекът се притеснявал и плашел от природата, която поразявала неговия ум със своите тайнствени феномени и загадъчни явления; хвърляла го в ужас със своите страшни стихии; карала го да тръпне от суеверен страх; будела в непросветеното му съзнание плахи предчувствия и го карала да пада на колене пред нея като роб пред своя жесток господар.

7. Даже и тази природа ще промени поведението си спрямо него и ще покаже светлото лице на своето естество. Тя ще започне да му служи и да се грижи за него като нежна майка и ще приготвя всичко, от което той има нужда. Това ще се изпълни, когато човек започне да разбира езика на природата, неговата майка, и да слуша нейните заповеди и добри съвети. Времето за това е наближило. Ние сме в началото на пролетта на една нова епоха¹². Благовестието тропа вече на нашата врата.

4. ОБУЗДАВАНЕ НА НИЗШЕТО ЕСТЕСТВО¹³

1. Преди човек да влезе в Новата земя, към която Духът го води, за да получи своето наследство и свобода като пълнолетен собственик, той трябва да научи основните принципи и закони на истинския живот, а именно – да обуздава низшите си наклонности – да владее животинските си влечения и страсти – да изкорени от себе си всички себелюбиви желания и стремежи, които са изворът на злото в личния и обществен живот.

2. По този начин той ще може напълно да възприеме принципите и законите на разума – висшето естество в него – и да развие в себе си ония сили и способности на това естество, които ще му дадат ключа към истинския успех.

3. Така човек ще бъде въведен в онзи свят, където умът намира най-високото си призвание – да употреби природните сили като основа за духовното му повдигане от положението на роб и слуга до положението на господар и владетел в царството на природата. Тогава той ще съзнае, че е не само едно материално същество от плът и кръв, но и разумна душа, надарена с ум, сърце и воля.

5. СЪВРЕМЕННОТО ОБРАЗОВАНИЕ

1. Но по кой път и по кой начин човечеството ще може да постигне тези заветни цели? Отговорът е: с помощта на науката и възпитанието.

2. Това твърдение може би ще предизвика объркване в някои умове, дори е възможно да се сметне от някои само за една блуждаеща химера. Навярно ще се посочи като пример съвременното общество, на което не липсва нито наука, нито възпитание и въпреки това то не е напреднало до такава степен, че да може да се издигне до онова възвишено състояние, за което се загатна по-горе.

3. Достатъчно е да се разгледа общественият живот в която и да е страна, за да се види, че въпреки широкото образование¹⁴, което днес се дава на младежта, въпреки грижите, които се полагат за нейното възпитание в културно и особено в морално отношение, мнозинството от хората са на твърде ниско стъпало. Може ли да се твърди тогава, ще попитат не без основание някои, че образованието ще изиграе тази важна роля, за която се спомена по-горе?

4. Фактите, които ни се представят, са верни, но трябва ли от това да заключим, че образованието е причина за злото у нас? Може би това да изглежда истинно донякъде, но ние не можем да допуснем такова едно криво заключение.

5. Ние твърдим, че ако съвременното общество страда от сериозни недъзи, ако то не е достигнало онова високо културно равнище, на което очакваме, че може да го издигнат науката и възпитанието, то това не се дължи на слабите възможности на последните. По-скоро се дължи на липсата на истинска наука и

истинско възпитание или на неправилното им разбиране и прилагане в живота. Защото всеизвестно е, че болестите и заразите в органическия свят не произтичат от прилагането на здравословните хигиенични правила, които самата природа диктува, а напротив, от неспазването на тези правила.

6. На същото основание може да се каже, че пороците и безчестието на хората не произлизат, нито се развиват от образованието, а са следствие и резултат от поквареното естество на поколения човешки същества, чиито умове и сърца са били заразени с отрицателни мисли и желания. Колкото и добро образование да се даде на такива хора, ако тяхното естество коренно не се измени, те ще запазят стария си нрав, старите си възгледи и разбирания. За тази именно истина се загатва в народната поговорка, която гласи, че „вълкът по-лесно променя козината си, отколкото нрава си“.

7. Дълбоките причини за този факт се коренят в т.нар. „закон на наследствеността“, познат в науката още с термина „хередитарност“.¹⁵ Този закон действа по един неумолим, но истинен и правдив начин в природата.

8. Когато опасните човешки микроби попаднат в което и да е що-годе цивилизовано общество, те рано или късно биват разпознати от колективното съзнание. Общият дух на Цялото ги изхвърля вън от здравия социален организъм. Този социален организъм е така устроен, че не може дълго време да търпи дисхармония и анархия в себе си.

9. Това правило е общ, неизменен закон в природата. Един организъм, какъвто и да е той, според този закон трябва или да изхвърли от себе си вредните вещества и зародиши, или да

престане да съществува като такъв. Тази е естествената причина, която заставя всеки добросъвестен човек да се пази от гибелни за него влияния и да избягва да върши злини. Животът е тъй устроен, че човек получава това, което заслужава, според вътрешната стойност на всяко извършено от него дело. Тази вътрешна стойност е едничкото, върховно мерило на природата.

10. Въпреки недостатъците, които констатираме в съвременното образование, на нас, просветените хора, не ни подобава да поддържаме онази изтъркана мисъл на простите и невежите, че светът щял да се свърши от много учене и много учени. Действително светът ще се свърши, но кой свят?

11. Ще се свърши светът на невежеството, на заблудите, на неправдите, на беззаконията. Светът на библейския, грешен Адам¹⁶ трябва да погине безвъзвратно, за да може Новият свят – светът на добродетелта и на просветения и разумен човек, да се развива и пребъдва във вечността. Защото в този именно свят на стария Адам владее невежеството, съпътствано от лоши навици, пороци, страсти и желания, неправилно насочени от едно образование, което цели да възпита човека в егоизъм и стремеж към експлоатиране на другите за своя облага.

12. От всичко това става ясно, че до този момент истинските начала на науката едва са пуснали корен в човека. Възпитанието също е още в пелени и гласът му едва се чува като гласът на невръстно бебе. Облагородяващото му влияние трудно се усеща от закоравелите от порока сърца на хората.

13. Някой може отново да ни възрази и да ни даде като още по-красноречив пример едни от най-образованите и културни страни – например Англия и Америка, които също страдат от

големи обществени недостатъци и злини. Ние не отричаме това. Признаваме тази горчива истина, но трябва да кажем, че и този довод принадлежи на софистическата философия¹⁷, която като общо правило не гледа истината в лицето, а в гърба.

14. Нима лошото положение и състояние в тези страни е причинено от науката и образованието? Ако някой може да ни осветли по-добре по този въпрос, то той ще бъде втори Жан-Жак Русо¹⁸.

15. Ще отбележим накратко само това, че в Англия и Америка, където науката и възпитанието са пуснали по-дълбоко корен, предразсъдъците са изгубили своето средновековно влияние. В тези страни днес съществува една по-разумна и човеколюбива свобода, основани са повече благотворителни дружества и учреждения, полагат се повече усилия за подобряване живота на обикновения човек.

16. Общественото мнение в тези страни стои на по-стабилна основа и е поставено по-високо от управлението на държавата. Пороците в обществото не се прикриват, нито се поощряват и защитават. Там се използват всевъзможни средства и начини за изкореняване и премахване на обществените злини, и то не от правителството, а от самото общество, което е силата и двигателят на всички благородни преобразования.

17. В тези държави различни човеколюбиви общества и дружества изразходват ежегодно големи суми и правят всевъзможни доброволни пожертвувания за просвещаването и духовното повдигане на по-бедната класа. За това впрочем свидетелства и статистиката.

18. Тук изпъква очевидната истина, че под влияние на благородните сили на живота и неговите духовни подтици тези хора са започнали по-дълбоко да осъзнават своя дълг спрямо другите и спрямо изискванията на Великия биологичен закон – закона на Цялото¹⁹.

19. Науката е привела доводи в полза на тази истина. Тя ни е убедила с необорими доказателства, че този закон царува навсякъде в света. От прилагането на условията и принципите, които той диктува в живота, зависи здравословното състояние на която и да е органическа дейност в общественния организъм.

6. ВСЕОБЩИЯТ БИОЛОГИЧЕН ЗАКОН – ЗАКОНЪТ НА ЦЯЛОТО

1. Този закон може да се изкаже на обикновен език така: „Добрият живот и благоденствието на твоя ближен са необходимо условие както за него, така и за тебе – за твоя добър живот и твоето благоденствие.“ Това е истина, която никои просветен човек не би могъл да отрече.

2. Кой не знае, че от правилното функциониране и от доброто състояние на органите зависи общото здраве и дълголетие на тялото? Една малка болка в който и да е орган на тялото се отразява върху целия организъм на човека и нарушава неговия мир и спокойствие.

3. А няма това, което е вярно за физическия живот на отделния човек, не е вярно и за живота на социалния организъм? Не е ли това същият естествен закон, който и в единия, и в другия случай диктува същите първоначални условия?²⁰ Без всякакво

съмнение това е същият природен закон, приложен в по-широк смисъл.

4. Очевидно онова, което е необходимо за здравето на тялото, е необходимо също така и за благоденствието на обществото. Този неизменяем биологичен закон определя бъдещото щастие или нещастие на човечеството. Разбира се, като части на един общ организъм и членове на едно голямо семейство ние не можем да избегнем последиците от общата, колективна дейност. Добрият или лошият характер на отделния индивид неизбежно ще окаже своето влияние върху общественото здраве, а освен това ще остави неизгладим отпечатък и върху бъдещите поколения.

5. Зародишите както на доброто, тъй и на злото по наследство ще се пренесат от един род в друг и по такъв начин ще станат семена в почвата за бъдещата жътва. Кой от тези зародиши ще успеят да се развият, ще зависи до голяма степен от външните и вътрешни условия, при които се развива социалният организъм, а така също и от свободната воля на човека.

6. От самия него зависи кои зародиши ще приеме в душата си и ще им позволи да виреят и растат свободно у него. Възприети веднъж по този начин, те ще очакват благоприятен момент да проявят вътрешните си природни заложби. В естественото предразположение на волята да храни лошите зародиши и желания в душата се крие една от най-големите опасности за успеха на просветата.

7. Подтиквани постоянно от вътрешните пориви на животинското си естество, хората често избират такива идеи за свой идеал и такива обекти за своя цел, които носят със себе си

най-лошите и гибелни резултати, спъващи духовното им растение – растение, което засяга целия душевен живот на човека, а не само част от него, както твърдят някои изтъкнати философи.

8. Този факт се потвърждава от историята на човешкия напредък. Духът на просвещението винаги е имал за задача да се справя и бори със заблудата, лъжата, измамата, неправдата, порока и беззаконието.

9. По природа човешкото сърце е по-разположено към тези неща²¹, отколкото към истината, добродетелта, правдата, човеколюбието и благочестието. Това проличава от факта, че поради изопачените си понятия за живота хората постоянно пренебрегват истината и нейните изисквания, вследствие на което постоянно страдат. Какви ли не злини и нещастия са ги постигали поради този им единствен грях!

10. Понякога хората са готови да жертват всичко на този свят, но да не приемат истината. Като че ли те нямат още ясно понятие за върховната цел на своя живот. Главни подтици в живота и днес още са:

- илюзиите на славата;
- сластолюбието;
- егоизмът и стремежът към забогатяване.²²

11. Тези подтици са характерни за пълзящите същества, но не би трябвало да движат човека, който е разумно същество. За съжаление и днес още хората се кланят на „златния телец“, както старите езически народи. Тъй като светът постоянно мени своя образ, то и идолопоклонничеството е взело днес друг вид и форма, за които в бъдеще също не е отреден живот.²³

7. БЛАГОРОДНИТЕ ЦЕЛИ ИЗИСКВАТ БЛАГОРОДНИ СРЕДСТВА

1. Разумът е даден на човека не за друго, а да го научи да осъзнае истинските си нужди и какво е добро за неговата душа, която се нуждае от здравословна храна. Тази храна може да се придобие само чрез съзнателна работа и постоянство в доброто.

2. Лъжливата философия, по която човечеството се е ръководило досега, елегантно го е мамила, че е без значение какви средства употребява човек за постигане на своите желания.

3. „Целта оправдава средствата“ е и си остава едно чисто йезуитско учение.²⁴ Този път няма да изведе никого до добър резултат. Колкото и да оправдават хората постъпките си с целта, която преследват, тези постъпки в никакъв случай не могат да бъдат оправдани, щом се приложи абсолютната мярка на Върховното Добро.

4. Благородните цели изискват благородни средства. Това е всеобщ космически закон, това е неизменният критерий на Истината. Така работи и действа Духът, когато ражда нещо добро. „Каквото е семето, такъв е и плодът“, казва поговорката.

5. И действително, фактите показват, че всички велики хора, благодетели на човечеството, са се родили от добри и благородни майки. За тези майки са се дали най-святите жертви. Ако някой оспорва това, нека ни докаже противното. „Майки, майки иска Франция“ – казва Наполеон Велики.²⁵ Но такива майки не се създават без добродетел.²⁶

6. За да постигнем великата цел на своя живот, е необходимо да живеем като разумни човеци, като братя и сестри, произлезли

от един Баща и свързани с тясната връзка на Любовта. Ако всички хора се ръководят и вдъхновяват от този принцип и изпълняват изискванията на този велик закон, то той непременно ще произведе присъщите за него резултати и ще принесе своите благи плодове:

- мир;
- благоденствие;
- успех;
- духовно просвещение;
- повдигане.

7. При такива условия у човека ще се развият онези благородни чувства и качества, в основата на които лежат Добродетелта и Истината. Тогава духът му ще се радва на една съвършена среда, подобна на светлообразния етер.²⁷ Тя ще разкрие пред ума му посредством своите трептения красотата и величието на една жива вселена, на един необятен свят, в който тупти пулсът на Вечния живот, който постоянно въздига и оживотворява човека.

8. СМИСЪЛЪТ НА ЧОВЕШКОТО БИТИЕ

1. И тъй, като се основаваме на фактите, почерпани направо от живота, не можем да не признаем, че по силата на своята универсалност науката и възпитанието са два мощни фактора за развитието и сближаването на народите. Поради това, че в тези две области природата е впрегнала ума и сърцето, както и силите на волята, човек трябва да очаква от тях своето освобождаване –

освобождаване от мрака на невежеството, от робството на първородния грях²⁸ и вроденото си себелюбие, което е причина за всички злини и нещастия в живота му.

2. Този порок според Дарвиновата²⁹ теория на еволюцията³⁰ е останал у човека от онази епоха, когато той е минавал през различните етапи на своето физическо и органическо развитие; когато борбата за самосъхранение, за живот, е била в своя апогей; когато всички други човешки благородни качества и способности са спели дълбоко, затиснати от тая всевластна по онова време сила.³¹

3. И действително, на нас не са ни необходими доказателства, за да се убедим в това, че в естеството на човека все още тлеят хитростта на лисицата, лукавството на змията, ненаситността на акулата, свирепостта на тигъра и зверското поведение на горилата.

4. Колко хиляди години са били необходими на човешкия дух, за да се освободи от тия животински недъзи! Колко хиляди и милиони невинни жертви е трябвало да се принесат, докато човек дойде до онова по-високо съзнание за смисъла на своя живот, докато прозре, че има да изпълнява една по-важна длъжност в този свят, че не се е родил само за да яде, да пие и да умира като животно, а за да се усъвършенства, да укрепва в сила и мощ и чрез силата на разума си да прозира общия план на мирозданието. А посредством своя ум, подпомогнат от пробудените сили на безсмъртната си душа, той трябва да се възвиси до понятието за нравствения свят.

5. Само по този начин човек би могъл да влезе в оня духовен свят, където Любовта и Истината действат непрекъснато в

душата и я подтикват да се стреми към неизвестните за нея области във вселената.

9. ВЯРАТА И РЕЛИГИЯТА

1. Някои философи могат да повдигнат друго едно възражение. „Добре – ще кажат те, – щом поддържате, че науката и възпитанието са единствените средства, от които човечеството трябва да очаква своето бъдещо спасение, къде остава вярата в Бога и религията? Къде отиват те, които от толкова хиляди години са ръководили човешкия род и постоянно са го учили как да изпълнява своя дълг към Бога и към ближния?“

2. На това питане ще отговорим направо. Истината е Истина през всичките векове. Тя винаги ще има една и съща сила и влияние върху душата, независимо в какъв вид, форма и образ е представена, стига само видът, формата и образът да са действителни представители и същински възплъщения на висшето Добро.

3. Религията ще си стои там, където е била досега, а ако занаят пред иска да се радва на почит и влияние, трябва да промени своето настоящо поведение. Тя трябва да се съобрази с научните истини и да изостави старите си нрави и обичаи, които поради незнание е допуснала за свой частен, а не за Божий интерес. Необходимо е тя да започне да проповядва истината такава, каквато е, без да я изопачава, тази истина, която единствена просвещава и която е в съгласие с целостта на живота и разума – живата истина, която облагородява, възвисява човешката душа и я укрепва в добродетелта.

4. Онази религия, която служи на живия Бог Йехова³², ще запази същото място в душата, каквото е имала отначало. Не трябва да се подхранва лъжливата теория на израилските фарисеи³³ и садукееи³⁴, които казваха: „Авраам³⁵ е нашият Отец.“ На това Йоан Кръстител³⁶ им отвърна: „Принасяйте плодове, достойни за покаяние, и не мислете да се оправдавате, защото, казвам ви, всяко дърво, което не дава добър плод, отсича се и в огън се хвърля.“(Мат. 3:8-10) Този закон е истинското мерило. Всяко учение, религиозна система, организация и постановление, които нямат за върховна цел подобрението на духовния ни живот, ще изчезнат пред съда на Разума, както слама в огън.

5. Важно е да правим разлика между понятията „вяра“ и „религия“. Вярата е духовна способност, една от силите на ума, която играе важна роля в целия живот на човека, докато религията, напротив, е душевно произведение, произтичащо от известно настроение на душата към даден обект, от който зависи нейният вътрешен живот. Това произведение на човешката душа може да се мени по форма, образ и степен в зависимост от умственото и духовно развитие на човека.

6. Поради тази причина това, което е религиозно за едно, съвсем не е религиозно за друго. Така например, вярването в непогрешимостта на папата, един елемент от веруюто на католика, е във висша степен нерелигиозно за православния и протестанта. Впрочем това се потвърждава и от постоянните стълкновения между религиозните системи. Разбира се, всичко това произтича от разликата в убежденията на хората, чиито умове са различно настроени и разположени.

7. Това обстоятелство ни кара да направим заключението, че един и същ предмет може да се разглежда от различни точки и

положения, които са свързани с интереси, нямащи нищо общо със самата същност на предмета. Тези лични интереси обаче упражняват голямо влияние върху душевното настроение на човека и много пъти го заблуждават и отклоняват от пътя на духовното му израстване.

8. Ето защо е необходимо да подлагаме на проверка всяко религиозно произведение, за да видим дали притежава солта на Истината, или не. Щом намерим, че то не е съобразно с Истината, наш свещен дълг е да го сложим настрана като човешка заблуда.

9. Истинската религия трябва да се освободи от всички останки на миналото, от всичко онова, което се е натрупало в нея по силата на известни лични, чисто човешки съображения. В света няма вечни форми. Всичко се мени, съблича старите дрехи и облича нови според вътрешните си нужди. Всичко расте и се развива съобразно онзи Вечен закон на живота, който изменя и преобразява нещата в природата в съгласие с общата дейност.³⁷

10. Нашият духовен характер се създава от Истината и Добродетелта, а не от лъжата и самозаблудата. Не е важно какво мисли човек за себе си, а какъв е той наистина. Като общо правило хората имат високо мнение за своето „его“, но времето ще ги пресее всички един по един и ще произнесе своята присъда „за“ или „против“.

11. Ние сме създадени да мислим, да преценяваме, да избираме измежду различните неща и да следваме пътя на истинското учение, а не да приемаме всичко за абсолютна истина, излязла сякаш направо от Божията уста. Без всякакво съмнение Бог говори Истината, ала човекът още от времето на

своето грехопадение говори и истина, и лъжа. В това именно се крие една от опасностите за успеха на истинската религия.

12. Не можем обаче да кажем същото за вярата, тази сила на душата, благодарение на която човек от самото начало на своето възраждане е започнал да питае любов към онова невидимо същество, Създател и Крепител на цялата вселена. Тя, вярата, е извършила велики подвизи и дела, вдъхновявала е душата на човека с велики и свещени мисли, с възвишени идеи за Добро, за Истина, за Красота.³⁸

13. Тази вяра и днес е най-мощният двигател на науката и възпитанието. Тя е силата, която се крие в любовта към познаване на Истината и която ни кара да се стремим да търсим и изпитваме всичко. Каква самоотверженост се развива днес в душата на човечеството благодарение на вярата! Какви жертви се правят от всички високо напреднали и благородни хора, за да ни се даде възможност да видим поне външните прояви на онази дейност, която се извършва дълбоко в недрата на природата!

14. Само който е изпитал това, може да знае каква радост изпълва човешката душа, когато надникне в нейния величествен дом! Това е едно велико преживяване, което греє като светлина в живота на човека и подбужда ума и душата му към велики подвизи и дела.

10. ЩО Е НАУКА И ЩО – ВЪЗПИТАНИЕ

1. Дотук ние говорихме за науката и възпитанието в най-общ план. За да се изясни предметът на темата, ще разгледаме по-

конкретно въпроса що е наука и що – възпитание. Това е особено важно и трябва да му се отдели специално внимание.

2. Науката и възпитанието представляват два различни процеса, извършващи се във вътрешния живот на човека, които са свързани с двояката дейност в неговия умствен и душевен свят. Те разкриват сложното му душевно естество, което е заставено от върховните природни закони да работи за организиране на вътрешния му свят и за поддържане на реда и хармонията в него.³⁹

3. Мислите и желанията въз основа на същите закони, които действат и във физическия свят, се стремят към своя притегателен център, т. е. към началото на нещата. Този стремеж на мислите и желанията става извор на непрекъсната душевна дейност, която се проявява в постоянни действия и противодействия, в постоянни смени на състоянията, характерни за умствения и душевния живот на човека.

4. Характерът и естеството на тия душевни процеси създават условията за нашето правилно или неправилно развитие. Ако нашите мисли и желания са стъпили върху здравата основа на истинските принципи и се привличат от висши цели, то и резултатите от това ще бъдат благотворни за нашето развитие. В противен случай ще наблюдаваме точно обратното.

5. Вътрешната сила, която действа в живота на човека, има за цел организирането на мислите и желанията му, а също така правилното и истинско запознаване на неговата душа с формите и силите в природата. От това правилно разбиране зависи истинското повдигане на човека. Тук именно ни идват на помощ науката и възпитанието.

6. Науката е резултат от мисловната дейност на ума, който наблюдава явленията в природата, изследва ги и се стреми да открие законите, които ги управляват.

7. Възпитанието е резултат от познаването и прилагането на духовните закони, които управляват вътрешния живот на човека. Истинското възпитание дава правилна насока на умствената дейност и насочва към разумно прилагане на придобитото знание, което трябва да спомага за съграждането на живота, а не за неговото разрушаване. То е така необходимо, както здравето тяло е необходимо за здравия ум.⁴⁰

8. Образованието в най-широк смисъл на думата не е нищо друго освен процес на въплътяване на благородни мисли и добри желания в живота на човека. Колкото повече образовани хора в посочения по-горе смисъл притежава един народ, толкова по-образован и по-развит духовно е той. И обратно – колкото по-малко са те, толкова по-долу стои този народ в стълбицата на своето духовно развитие.

9. Днес благодарение на добре развитата образователна система научните знания, придобити чрез дълги наблюдения и експерименти, подредени систематично и направени достъпни за всекиго, могат да проникнат всред широките маси.

II. НАУКАТА

Полето на съвременната наука е твърде тясно – то се ограничава почти изключително във физическия свят.⁴¹ Предметът, който ни занимава, има двояк характер: външен и вътрешен. Външният характер съставя физико-физиологическата страна на умствения живот, а вътрешният характер съставлява биопсихическата⁴² страна на умствено-душевния живот. Засега ще разгледаме само външния характер на предмета⁴³:

1. Що е наука?

2. Коя е областта на нейната дейност и каква е задачата ѝ в живота?

Нека направим кратък преглед на казаното по тези въпроси, като се спрем на по-важните им опорни точки.

1. ЩО Е НАУКА

1.1. Напредъкът в науката

1. Що е наука? Под думата „наука“ се разбира обикновено знание; знание на принципи и закони, както и на пораждащите ги причини; знание на потвърдени истини и факти.

2. „Науката – казва сър Уилям Хамилтън⁴⁴ – е възхвала на познанието. Нейният образ, т.е. форма, има характера на логическо съвършенство, а предметът, т.е. съдържанието ѝ – характера на същинската истина.“

2. Въобще думата „наука“ означава знания, придобити чрез дълго наблюдение, които са подредени систематично в съгласие с общите закони на природата и са направени достъпни за всекиго. Тези знания се отнасят главно за физическия свят – за неговата същност, феномени, състав, т.е. за природата на веществото му и за качествата и функциите на живите клетки.

3. С термина „наука“ в по-тесен смисъл се назовава всеки един от нейните клонове като отделно поле за изследване или предмет за изучаване, като например астрономия, химия, медицина, геология и пр. В сравнение с науката на древните гърци, която, както е известно, се е деляла на седем клона – граматика, риторика, музика, логика, аритметика, геометрия и астрономия, – нашата западноевропейска наука е постигнала огромен напредък. И това е понятно, защото от онова време до днес са станали големи промени в умствения и духовния живот на човечеството.

4. Със започване на християнската епоха науката е направила гигантски крачки почти във всички клонове на познанието – в областта на физиката, химията, астрономията, математиката, геологията; анатомията, физиологията, биологията, психологията и френологията⁴⁵. Тя разкри неизчерпаемите природни богатства, от които днес хората се ползват тъй безогледно и безотговорно. Даде на ума оня ключ, с който той да отваря различните стаи на природната съкровищница, в която има всичко необходимо за задоволяване всички нужди на човешкия живот.

5. Днес науката е мощен двигател и спомагаща жизнена сила за напредъка и просвещението. Тя е станала вече преимущество и привилегия на всички, които я обичат. Този подтик на човешкия дух към знание, към наука е спомогнал за това образованието да

стане общо, като по този начин грубото невежество сред широките маси значително е намаляло. Човек е започнал да гледа на света с други очи – с очите на своя просветен ум. Езикът на природата му е станал по-понятен.

6. Науката днес отвсякъде ни е озарила със своята светлина. Физиката ни е запознала със законите и силите на физическия свят, химията – със състава и елементите на веществото, геологията – с миналото на земята, астрономията – с небесните тела и устройството на вселената. От друга страна физиологията ни е запознала с органите и функциите на човешкото тяло, биологията – със зараждането на органическия живот, анатомията – с устройството на тялото, психологията – с относителното естество на душата, френологията – със способностите на ума и характера на човека.

1.2. Мозък, ум, душа

1. Благодарение развитието на анатомията, физиологията, биологията днес човек има по-ясна представа за себе си като жив организъм. Той познава устройството и функциите на своя мозък и нервна система, на своето сърце и дробове, на своя стомах, жлези и пр.

2. Човешкият мозък, например, благодарение на дългите проучвания не се разглежда само като едно обикновено оръдие на ума, което той употребява съвсем самоцелно, а се счита за седалище на всички душевни сили и способности. Мозъкът е, образно казано, столицата, в която заседават всички представители на душата под председателството на ума – главният ръководител на общите дела.

3. Умът от своя страна би могъл да се уподоби на една жизнено-магнитна иглена тръбица, чийто връх се движи с неопикуема бързина и се привлича от всяка точка на тази душевна вътрешност, до която се докосват различните впечатления и движещи мисли. По този начин вътрешните и външни въздействия се приемат и предават от един център към друг, от една област на видимия свят към друга.

4. Що се отнася до душата, то ние бихме могли да я уподобим на сфера от психично-жизнена сила, която приема впечатления от целия космос чрез всяка точка на своята безкрайно чувствителна повърхност. Човешките мисли зависят до голяма степен от тази повърхност.

1.3. Устройството на вселената

1. В природата, този величествено устроен свят, пълен с разнообразие, има наистина нещо достойно за почуда и възхищение. Цялото мироздание, което чувстваме и възприемаме като нещо цялостно, е построено от дребни, невидими с просто око частици.

2. Според съвременната наука тези частици, наречени атоми, не са прости и неделими, както се считаше до неотдавна, а представляват цели „планетни системи“.⁴⁶ Те са толкова малки, че погледнати и през най-мощния микроскоп, остават невидими. В главичката на една карфица, която е два милиметра в диаметър, се съдържат толкова много атоми, че ако почнем да ги броим и ако отделяме всяка секунда по един милиард, то докато ги изброим, ще минат не по-малко от двеста и петдесет хиляди години. За това време ще отброим 7,9.1021 броя атоми.⁴⁷

4. Можем да си представим каква е онази велика сила, която е създала, събрала и съчетала всички тия дребни частици в едно и е образувала от тях милиарди светове. Не само това, но и ги е пуснала да се движат в пространството с неописуема бързина около определени центрове на тежестта. Същата тази сила е почнала да ги населява с живи и разумни същества, които се интересуват от нейната работа и се стараят всячески да отгатнат нейната цел и намерение. Това действително е едно велико чудо!

1.4. Троичната структура на човека

1. Онова, което е пробудило съзнанието на човека и го е накарало да тръгне по пътя на познанието, е дълбоката вътрешна нужда на неговия дух, появила се в него вследствие действието на върховните закони на живота. Тия закони заставят човека да се стреми към съвършенство чрез постоянна работа.

2. И наистина, кой би работил и би се трудил, ако не го заставяше гладът – тази въпиюща нужда на органическия живот? Кой би си блъскал главата да мисли, кой би се мъчил да прозре в бъдещето, ако не го заставяха всевъзможни сили, явления и събития, произтичащи от един свят, който стои много по-високо от физическия в своите проявления? Кой би се стремил към по-висшия духовен живот, ако не съществуваша онези дълбоки подтици в душата, които я карат да люби ближния си?

3. Без съмнение една велика нужда на умствения и духовен живот е заставила човешкия дух да излезе вън от ограничената си животинска черупка и да започне да мисли и да разсъждава за бъдещето. Троичният живот на човека му е дал подтик да се развива в три различни направления:

- започва с физическия живот като основа;
- съгражда и развива умствения като среда;
- пробужда духовния като връх в своята душа.

1.5. Необходимостта от добра храна

1. Първоначалният подтик към наблюдаване и съзерцаване⁴⁸, колкото и малък да е бил той, колкото и малко да се е съзнавал от човека, е послужил за основа на неговия умствен живот. От това първо начало на знанието, което се зародило в духа на човека, се е развила днешната култура на християнската цивилизация, която се е повдигнала върху пепелта на много други, изчезнали преди нея.⁴⁹ Те са загинали, понеже не са съдържали всички нужни добродетели – най-важната храна за поддържане на духовния живот на човека.

2. Добрата храна е необходима за поддържането на който и да е жив организъм. Без това ѝ качество тя произвежда:

- във физическия свят – хилавост;
- в умствения – заблуждение и мрак;
- в духовния – развращаване и нравствен упадък на човешките общества.

Трябва да се има предвид, че законите на Природата са едни и същи навсякъде, във всички области на живота.⁵⁰

3. Когато се говори за развитие и просвета, се подразбира стремежът на целия духовен живот към усъвършенстване в доброто. Саможертвеният дух на науката идва, за да служи на човечеството и да му помогне в трудния подвиг, който му

предстои да извърши, преди да дойде истинското царство на мира, което Христос нарича „Царство Божие“. Както Той сам казва, това Царство е вътре в нас (Лк. 17:21) и то ще дойде в своята сила, само когато бъдем напълно готови да го приемем.

4. Това Царство предполага премахването на всичкото зло и установяването на един нов ред, който ще бъде вечен. Преди обаче да дойде това време, човечеството трябва да възтържествува над физическия свят.

5. Силата на духа трябва да го повдигне и да го освободи от материалното и преходното, което така силно още го държи привързано към земята, подобно на червей, който току-що е изпълзлял от своята подземна дупка. Разбира се, че в това положение за човека не може да съществува никакво щастие и блаженство.

1.6. Истината и знанието

1. „Истината е кръг – казва проф. Бородин⁵¹ – а знанието – многоъгълник, вписан в този кръг.⁵² Всяка година, всеки ден ние умножаваме страните на този многоъгълник и така той се приближава към кръга. Ние можем да достигнем този кръг само ако допуснем като условие вечността. Това значи ли, че не трябва да се интересуваме от науката? Разбира се, че не. Винаги е далеч от истината онзи, който упорито се отвърща от нея.“

2. Тогава човек няма защо да се бои от възможността да дойде ден, в който да си каже: „Няма какво повече да уча!“ Във вселената съществуват вечни условия за усъвършенстване на умствените и душевни сили. Каква ли дивна картина би се открила пред нашите умове, ако можеше да се повдигне завесата,

която ни отделя от по-напредналите същества в нашия вечен дом, силни в знание, мъдрост и добродетел?!

3. „Нека всички същества знаят и не се съмняват – казва сър Хамънд⁵³, – че Божието Провидение и Промисъл е видяло как ще се развие всяко нещо още отпреди сътворението на света. Това Негово съзерцание или знание за цялата вечност не предполага никаква необходимост да се намесва в сбъдването на каквото и да е.“⁵⁴

4. Макар че науката сама по себе си не може да измени великия ред във вселената, тя има все пак достатъчно сила да ни убеди да живеем съобразно този ред. Нашият успех зависи от съобразяването ни със законите на висшата, разумна Природа, които закони ни диктуват истинските условия на живот. И това е едничкото нещо, към което духът ни постоянно се стреми – да се научи да живее съобразно законите на своето естество.

5. Науката обаче, взета в най-дълбок смисъл, е резултат от едно отличително качество на човешкия дух, който е свързан с Великия Дух на Битието. В човешкия дух още от самото начало е вложен стремеж да усвои по вътрешен път пътеките на Истината и да разбере законите на природата, за да има сили да впрегне енергията ѝ на работа и да съгради здрава основа на своето съществуване, развитие и усъвършенстване в Доброто и Красотата – най-възвишеният идеал на разума.

2. ОБЛАСТТА НА НАУКАТА

2.1. Трите основни закона

1. След като дадохме това определение на науката, можем вече да пристъпим към втората точка: кое е полето или областта, в която тя може да оперира? Това е един спорен въпрос, по който учените и философите имат различни мнения, но щом търсим истината, ние сме длъжни да гледаме на предмета напълно безпристрастно. Тук няма да се спираме на разискванията по този въпрос, а ще определим областта на науката така, както я познаваме.

2. Сегашният ред във вселената се управлява от три основни закона:

- Закон на Всемирното притегляне или Гравитация⁵⁵;
- Закон на Мисълта⁵⁶;
- Закон на Биос⁵⁷.

3. Законът за Гравитацията подразбира материята, Законът на Мисълта подразбира ума, а Законът на Биос подразбира душата. Тия основни закони, различаващи се един от друг по своята същност, управляват различни области на великия космичен свят.⁵⁸

2.2. Закон на Всемирното притегляне (Гравитация)

1. Гравитацията действа във физическата вселена, която е дом на всички живи същества. Граница на този закон е самата безпределност на вечността. Откъде почва и къде свършва неговото действие, съвременната астрономия не е в състояние да

ни каже. Според приведените по-долу данни ние можем да си съставим едно съвсем повърхностно понятие за обширната област на владение на този закон.

2. В астрономията поради огромните мащаби е въведена нова мярка, наречена светлинна година. Това е разстоянието, което светлината изминава за една година, като се движи с 300 000 км/с. Ако искаме да превърнем в километри светлинната година, трябва да умножим $60 \times 60 \times 24 \times 365 \times 300\,000$. Така получаваме, че една светлинна година е равна на $9,5 \cdot 10^{12}$ км. Има и други мерни единици за разстояние, например парсек⁵⁹, които обаче няма да използваме тук.

3. Днес за никого не е тайна, че нашата планета Земя е част от Слънчевата система. Притегателният център на тази система представлява една звезда – Слънцето, около която обикалят осем планети и множество други по-малки обекти.

4. Слънчевата система е част от по-голямо семейство от звезди (ок. $2 \cdot 10^{11}$), наречено галактика „Млечен път“⁶⁰. Нашата галактика има плоска дисковидна спирална структура с диаметър около 105 светлинни години и е леко изпъкнала в централната си част. Пространството между звездите от галактиката е изпълнено с извънредно разреждана дифузна материя и с космичен прах.⁶¹

5. Естествено цялата галактическа система не е неподвижна. Тя се подчинява на действието на един мощен притегателен център⁶², подобно на Слънчевата система, чийто общ център е Слънцето. Предполага се, че притегателната сила на този галактически център е повече от $7,8 \cdot 10^{12}$ пъти по-голяма от тази на Слънцето.

6. Изказани са различни предположения за местонахождението на този галактичен център. Според астронома Асаф Хол⁶³ той се намира близо до орбитата на двойната звезда от шеста звездна величина – 65 Риби (Piscium⁶⁴). Тази хипотеза отрича Медлеровата теория⁶⁵, която поставя центъра на тежестта между Плеядите и Персей.⁶⁶ Според съвременните изследвания центърът на Галактиката, гледан от Земята, се проектира в съзвездие Стрелец.

7. Слънчевата система е разположена много близо до равнината на диска, на разстояние близо 26 000 светлинни години от центъра на галактиката. Слънцето обикаля около галактическия център с приблизителна скорост 250 км/с, а периодът на едно пълно завъртане е около 250 млн. години.

8. Днес е известно наличието на много други галактики, намиращи се на огромно разстояние една от друга. Още преди да са били открити други галактики, някои астрономи са допускали съществуването на светове извън видимата вселена (нашата галактика). Те изграждали своите хипотези върху основата на логическата интерпретация на научните данни и вярата си в единството на света.

9. Астрономът Елард Гор (John Ellard Gore)⁶⁷ използва аналогията и пренася отношението между диаметъра на Слънчевата система и разстоянието до най-близката до нас планетна система (т.е. разстоянието от Слънцето до α (алфа) Центавър⁶⁸) към мащабите на видимата вселена.

10. В резултат на извършените изчисления Гор изказва следното предположение: Ако се запазва същата организация на материални обекти в безбрежното космично пространство

(звездни системи и разстояния между тях), то следва да очакваме, че съществува друга вселена, отдалечена на определено разстояние от нашата видима вселена и това разстояние според наличните данни се изчислява на $5,2 \cdot 10^{20}$ мили⁶⁹. Разстояние, което светлината със своята удивителна скорост от 186 300 мили/секунда (300 000 км/с) ще измине за близо $2,8 \cdot 10^{15}$ секунди или $9 \cdot 10^7$ години, което е $2 \cdot 10^7$ пъти разстоянието до α Центавър.

11. „Ако на такова голямо разстояние – казва Елард Гор – има друга вселена като нашата, то тя би изглеждала само като една малка мъглявина.“ Ако това предположение е вярно, тогава защо не са наблюдавани други вселени, отдалечени от нашата видима вселена посредством “празно” пространство?⁷⁰

12. Съвременните астрономи доказаха, че съществуват много такива „мъглявини“, които представляват огромни звездни системи – галактики – намиращи се извън нашата галактика. Всички те, които образуват видимата вселена, са отделени помежду си чрез едно обширно беззвездно пространство, точно така, както нашата Слънчева система е отделена с „празно“ пространство от забикалящите я звездни системи.

13. Елард Гор продължава своите разсъждения, като посочва три причини за невъзможността да се види някоя друга вселена:

– Разстоянието дори до най-близката външна вселена е толкова огромно, че нейната светлина още не е пристигнала до нас;

Ако вземем предвид епохите от време, през които се е развивала нашата Земя⁷¹, това предположение не изглежда особено достоверно.

– Отвъд границите на нашата видима вселена светлообразният етер „изтънява“ и като че ли се превръща в една абсолютна празнина. Това „изтъняване“ прави невъзможно преминаването на светлината от външното пространство към нас;

– Обширното пространство, което разделя нашата вселена от нейния най-близък съсед, вероятно поглъща светлината от външната вселена. Това пространство действа като космично було, което винаги скрива от нашия поглед всички други възможни вселени.

14. Струве⁷² твърди, че подобно поглъщане на светлината действително съществува дори и в границите на нашата Слънчева система.

15. Възможно е обаче нещата да изглеждат по съвсем друг начин, когато се отнасят до пространството между вселените. Светлината, излъчена дори и от най-близката до нас външна вселена, изминавайки разстоянието между вселените (9.10^7 светлинни години), може да се окаже съвършено невидима дори и с най-съвременната техника поради голямата отдалеченост и поглъщането на средата.

16. В резултат на своите изчисления Елард Гор стига до следния извод: “Ако на такова огромно разстояние се намира звезда, каквата е α Центавър (т.е. на разстояние 2.10^7 пъти по-далеч отколкото е в действителност), тогава даже и да няма поглъщане от междузвездното пространство, тя би изглеждала като една звезда от около тридесет и шеста величина. Според формулата на Погсън⁷³, за да се види дори само теоретично такава звезда, ще е необходим телескоп, чийто диаметър да е не по-малък от 24 000 фута (ок. 7 км).“

17. Настоящото научно заключение не бива да ни обезсърчава. Каквито и да са хипотезите на съвременните астрономи за нашата видима вселена, колкото и да са различни техните схващания за това, дали тя е крайна или безкрайна, то ние трябва да допуснем, че броят на действително съществуващите вселени, макар и невидими за нас, на практика е безкраен.

18. Нека си представим, че имаме крилата на един ангел и можем да излезем вън от пределите на нашата ограничена вселена, така че разстоянието до най-далечната звезда, видима с нашите най-мощни телескопи, да е просто като една малка стъпка в нашето небесно пътешествие. Какви ли чудеса на мирозданието биха се открили пред нашия смаян поглед?!

19. Пред нас щяха да се открият звездни системи от по-висш порядък. Пред тях нашите видими небеса биха изглеждали като едно пясъчно зрънце край брега на океана. Ние бихме могли да пътуваме милиони и милиони години в различни направления и бихме срещали все нови и нови слънца, нови светове, нови вселени, които постепенно щяха да изплуват из вечността и да се приближават към нас с намерение като че ли да ни посрещнат.

20. Как така, питаме се тогава ние, няма ли край, няма ли свод, няма ли небе, което да ни спре? Винаги ли пред нас ще се разкриват нови простори? Къде се намираме тогава ние и какъв път сме изминали?

21. Да, ние сме едва в преддверието на вечността, на която центърът е навсякъде, а окръжността – никъде.⁷⁴ Наистина на велики мисли ни навежда вселената със своята необятност – мисли, пълни със смисъл за всички ония, които разбират.

2.3. Закон на Мисълта

1. Законът на Мисълта действа в умствения свят – седалището на мислите, дарбите, способностите, силите на ума. Царството на този закон е безпределно. То се простира във всички светове и вселени, където живеят различни същества. Този закон е основата на всяка разумна самостоятелност. Същността и действието му са едни и същи навсякъде, без изключение. Разбира се, те се различават по форма и степен, но не и по същина.

2. Да вземем например следните геометрични истини:

- цялото е равно на своите части;
- правата линия е най-късото разстояние между две точки;
- две отсечки, равни на трета, са равни и помежду си;
- сборът от вътрешните ъгли на един триъгълник е равен на два прави ъгла;
- точките, които образуват една окръжност, са еднакво отдалечени от нейния център.

3. Тези математически аксиоми винаги се разбират по един и същи начин така, както първоначално са внушени в умовете на всички хора.⁷⁵

4. Понятията за добро и зло също не могат да бъдат разбирани по друг начин освен така, както се диктуват от Върховния закон. На онзи, който убие брата си или ограби ближния си, не може да се гледа другояче освен като на престъпник.

5. В която и част на вселената да се пренесем, нашият характер ще се оценява от всички разумни същества по един и

същ начин. Той ще се мери с един и същ критерий – с мярката на Истината. Злото у което и да е духовно същество не може да се счита за добро, понеже както доброто, така и злото имат свои отличителни качества, които ги характеризират като такива.

2.4. Закон на Биос

1. Законът на Биос (Целокупният живот⁷⁶) царува в духовния свят, където е изворът на живота, жизнеността, чувствителността, чувствата, усещанията, желанията и вълненията на душата, както и силата на волята ѝ да възприема и усвоява онова, което ѝ се диктува от вътрешни мотиви.

2. От недрата на Биос произлиза цялата органична дейност, а така също и истинските понятия за добро и зло, за правда и неправда, за любов и омраза. В границите на този закон започва нравствената свобода на избора, чрез която се определя от какво естество е всяка духовна дейност и какви качества притежава. Тук всяко разумно и нравствено същество по свой избор и свобода решава да посвети живота си в служене на едни или други принципи.⁷⁷ В зависимост от този избор всеки един бива възнаграден или осъден.

3. Това е единственият духовен закон, който населява всички създадени светове и вселени с живи, органически същества. Той е, който превръща енергията във вселената от едно състояние в друго и я впряга да служи на душата за нейното повдигане. Той е, който пръска навсякъде благословение, който пълни сърцата на всички живи същества с вяра и любов, с мир и радост. Биос е вечната основа на битието, първият и последният във всичко.

2.5. Три течения в умствения свят

1. И тъй, безпределно е царството на Гравитацията, безкраен е светът на Ума, необятен е светът на Биос. Тези три свята именно, със своите сили и субстанции, със своите закони, които ги управляват, съставят областта на истинската наука.

2. Този троичен състав на космичния свят, въплътен и в естеството на човека, е причина да се развият в неговото съзнание понятията за „материя“, „ум“ и „душа“:

- веществото представлява формата;
- умът е силата (съдържанието);
- душата е животът (смисълът).

3. Тези понятия са станали предмет на три главни философски системи:

- материализъм – приема, че само материята е съществена;
- идеализъм – приема само ума за действителен;
- спиритуализъм – приема само духа и душата за абсолютно реални.

4. Всяка една от тези философски школи тълкува и изяснява по свой начин явленията в природата. Науката обаче не е отговорна за едностранчивите и погрешни тълкувания на тия школи.

5. Тези три течения в умствения свят упражняват голямо влияние върху обществения живот, обуславяйки мирогледа на хората в дадено време. Според това, кое от тези учения преобладава, се мени съответно и умствената нагласа на хората.

Тези влияния са спорадични. Те се проявяват в известни периоди на човешкото развитие, като вземат най-различни форми.

6. Умът на човека може да мине и през трите влияния. Наклонността ни към едно от тия течения ще зависи до голяма степен от естеството и начина ни на мислене, който пък е в зависимост от устройството на нашите мозъчни центрове.

7. Определени физиологически и френологически изследвания показват, че:

- ако в умствената организация на един човек преобладават наблюдателните способности (т.е. способностите на обективния ум⁷⁸), той ще приеме за мироглед материализма;

- ако в умствената организация на човека преобладава способността му да мисли отвлечено (абстрактно), умът ще приеме за мироглед идеализма;

- ако пък в умствената организация на човека преобладават хуманистичните и морални чувства, той ще приеме за мироглед спиритуализма.

8. Или казано по-конкретно на френологичен език:

- ако долните очни центрове (над веждите) са по-силно развити от горните коронни и предните челни, умът клони към материализъм;

- ако предните центрове на мозъка, съответстващи на челните издатини, са по-развити от долните очни и горните коронни, умът клони към идеализъм;

- ако горните центрове, локализирани в коронната част на главата, са по-силно развити от долните очни и предните челни центрове, умът клони към спиритуализъм (духовния свят).

2.6. „Научни истини“ и „научен скептицизъм“

1. Науката е доказала вече, че каквото и направление да вземаме, животът ни ще се определя от общи и неизменни закони. Никой не може да живее извън тия закони. Срещу остена на съдбата никой не може да рита. Ето защо, ако човек иска да избегне излишните страдания, трябва да се съобразява с изискванията на своя духовен живот, чиито корени са много по-дълбоки от която и да е друга дейност. И единственото ни спасение от превратностите и беззаконието на този свят е приобщаването ни към онзи живот, който дава свобода и самостоятелност на човека.

2. Накрая ще добавим, че е необходимо да се избавим от недоразуменията и съмненията по един от въпросите, които се разискват с особен интерес от учени и философи – въпросът за характера и стойността на така наречените „научни истини“. Не е тайна, че много „истини“ в науката са рухнали под удара на нови научни факти, на нови открития. При това съвременната наука има много теории и хипотези, които се сменят понякога не през векове, а през години.

3. Кой е тогава, ще попитат някои, критерият за различаване на онова, което е истинно в науката, от онова, което е неистинно и преходно? За да се избавим от недоразуменията и съмненията, които се повдигат почти на всяка стъпка в областта на науката, и за да можем да разпознаваме кои неща съдържат научни истини и кои не, ние трябва да се ръководим от едно основно правило.

4. Нека цитираме думите на английския учен, професор Хъксли⁷⁹, който дава метод за преценка на научната истина: „Има

една пътека, която води така уверено към истината, че който и да тръгне по нея, непременно постига целта и стига до крайната точка, независимо от това дали неговите способности са големи или малки. А за това има едно общовалидно правило, чрез което човек всякога може да намери тази пътека и да се предпази от заблуждения, като ги отстрани от пътя си. Това златно правило гласи: Не се съгласявай безрезервно с никакви твърдения освен с онези, чиято истинност е тъй очевидна, че те са въвн от всякакво съмнение.“

5. При произнасянето на тази първа заповед на науката съмнението (проверката на фактите) е станало задължително за нея. Тя го е пренесла от седалището на покаянието, където за дълго време то е било осъдено и сложено между най-ужасните грехове. Сега обаче тя го е поставила на видно място и му е дала ранга на едно от първите и основни задължения, с които се сблъсква научната съвест.

6. Това съмнение, което науката допуска в своята работа и което Гьоте⁸⁰ е нарекъл „научен скептицизъм“, има обаче стремеж да превъзмогне себе си. То не е онова неверие, родено от тъпоумие и невежество, чийто стремеж е само да съществува и да извинява себе си за своята леност и равнодушие.

7. Задачата на науката, както това се загатна и по-рано⁸¹, е да изработи прави съждения и истински възгледи за целокупния живот, който се проявява в цялото мироздание. Нашият ум се нуждае от истински идеали, които да му вдъхват сила да ни ръководи в живота по пътя на знанието и мъдростта.

ДЯЛ ВТОРИ:

**ДВАТА ВЕЛИКИ
ЗАКОНА НА
РАЗВИТИЕТО**

I. ЖИВИ, РАЗУМНИ СИЛИ НА ПРИРОДАТА

1. ВЪТРЕШНОТО СРОДСТВО НА ЦЯЛОТО И НЕГОВИТЕ ЧАСТИ⁸²

1. Природата работи чрез три характерни неща:

- общ план;
- общ стремеж;
- обща цел.

2. Чрез тях тя се проявява като едно велико единство, като едно Цяло. Частите на това Цяло се намират в тесни взаимоотношения и са свързани помежду си по силата на едно вътрешно сродство.

3. Най-важното за нашия ум е да наблюдава и да проследи тази връзка, това тясно сродство, което съществува между частите на всички нива в природата.

4. А пред разума⁸³ ни стои великата задача да разбере и осъзнае смисъла на законите и естеството на силите, които създават тази пълна хармония, това единство в нейната система. Освен това той трябва да ни запознае и осветли чрез достоверни факти за неизменното им отношение към нас, разумните същества.

5. Разумът трябва да покаже също така каква е службата на човека и на всички други същества, както и изконните им задължения, наложени от законите на разумната природа, чиито действия по същина остават неизменни⁸⁴.

6. Тия закони и сили, с всички условия, които съдържат в себе си, са онзи основен, крайъгълен камък, върху който е положена основата на живота.

7. Тук, в недрата на тия условия, душата придобива онази тайнствена способност, с помощта на която започва да изгражда своето жилище – тялото. Посредством него тя проявява своите скрити сили и способности за развиване и усъвършенстване на естеството си, тъй като трябва да се подготви за една по-висша дейност, за една истински свята длъжност на нейното бъдещо призвание.

8. Върху тази здрава основа умът смело може да изгради своето положително знание за Истината, която е единствената съществена храна за поддържане на неговото съществуване.

9. Върху същата основа разумът придобива силата да издигне стените на великия „храм на възпитанието“.

10. Строителят на този храм е Духът на Истината, който вече действа в душата на човечеството за благо на всички хора (Йоан 16:13). Под покрива на „храма на възпитанието“ човек трябва да се възпита в три главни и основни начала:

- в пътя на действителната Истина;
- в пътя на истинската Добродетел;
- в пътя на истинската Любов.

2. СЪГРАЖДАНЕ ЦАРСТВОТО БОЖИЕ НА ЗЕМЯТА

1. От този общ дом всички трябва да излязат като благородни граждани на бъдещото Царство. Това Царство не е далеч, то

работи вече в света. Пътят за идването му се строи и рано или късно то ще се въдвори на земята. Тогава славата на всички други царства ще изчезне пред него – Царството на истинския дух, Царството на правдата.

2. В него човек ще се повдигне над силите и стихииите на физическия свят и ще ги овладее. Ще осъзнае:

- че не е роден да бъде роб, а свободен;
- че не е създаден да вярва сляпо, а разумно;
- че не му е отредено да бъде управляван от страстите, неорганизираните, бушуващи сили на животинската природа, а от духа на знанието, който ще му донесе мира и благоденствието.

3. Тази велика мисъл е вече дълбоко проникнала в човешката душа. Със сигурни крачки и с необорима сила човечеството върви към онзи нов живот, където цари пълна свобода и където Любовта ще бъде общ закон за всички.

4. Но нека не мислим, че за идването на това Царство са достатъчни само нашите мечти. Не, хората трябва да бъдат дейни, съзнателни работници при постигането на тази мечта. Това е необходимо условие за всеки един от нас.

5. За да се извърши каквато и да е промяна и преустройство в човешкия живот, се изискват условия; старание и съзнателни усилия; непреодолим стремеж за постигане на поставената цел. Човешкият разум, който разполага с всички постижения на науката, трябва да даде правилна насока на този стремеж.

6. За да се създадат условията, за да се предизвикат усилията и за да се пробудят стремежите, е необходима енергия и душевна мощ, която да е проникната и въодушевена от великата, заветна

цел на живота. Тази благородна цел включва преди всичко духовното просвещаване и повдигане на всички членове на обществото.

7. Това може да се постигне само при наличието на:

- добра почва;
- благородни средства;
- разумни начала.

8. При тези условия ние ще бъдем в състояние да положим истинската основа на възпитанието, от което произтича бъдещото повдигане на всяко общество и народ от целокупното човечество.

3. ПРИЧИНИТЕ И ПОСЛЕДСТВИЯТА⁸⁵

1. Нека не се заблуждаваме и не си въобразяваме, че може да има и друг изходен път от мъчнотиите и противоречията на сегашния живот. Не! „Денят се познава от сутринта“ – казва народната поговорка. Колко истинни са тези думи! Щом знаем законите, които управляват определени събития, ние можем с математическа точност да предскажем последствията. Досегашният опит показва, че когато се е вървяло по други пътища, резултатите са били все гибелни. Ние не можем да се надяваме, че за нас ще има някакво изключение.

2. Едни и същи причини докарват едни и същи последствия. В това отношение науката е хвърлила достатъчно светлина и ни е избавила от опасността да мислим, че явленията и събитията в природата могат да се извършват произволно. Общеизвестно е, че те се управляват от определени и постоянни закони.

3. Същото се отнася и за нравствения живот. И там владееят закони, които изключват всякакъв произвол при преценяване на човешките постъпки. Според това как е постъпвал човек – добре или зле – и последиците за него ще бъдат добри или лоши. Това е намерило израз във всеизвестната поговорка: „Каквото посее човек, това и ще пожъне.“ (Гал. 6:7).

4. Земята, която ражда житото, ражда и бодилите. Слънцето, топлината и влагата, които имат свое съответствие в нравствения свят, еднакво служат и на житото, и на бодилите. Фактите показват, че в края на краищата човек получава равностойното на онова, което е дал или посял.

5. Разбира се, срещу това може да се повдигне не едно възражение, но очевидността на горните твърдения благодарение на опита е така неоспорима, че всякакви възражения са просто излишни. Ако истината стои пред нас, трябва ли да отвърнем очи от нея? И виновен ли е някой, ако изказва една истина?

6. Събитията в света не се управляват от нашата воля, нито пък животът, взет в неговата целокупност, се урежда и устройва според нашите детински схващания. В природата действат велики закони⁸⁶, които карат човека да върви напред, без да го питат дали тяхното действие е в съгласие с неговите възгледи, или не.

7. Нима някой ни е питал дали нашето идване на земята е според угодата ни?! Кой създаде и изпрати онази първоначална клетка, която стана причина за нашето съществуване? Лесно е да се доказва как тази клетка е минавала от едно състояние в друго и как по този начин е образувала всички родове и видове животни.

Но какво я е накарало да мине през един такъв дълъг процес на еволюция? И защо?

8. Ако тази клетка можеше да говори, щеше да ни каже, че не тя е причина за онова, което е направила. Да действа по този начин е било нейно абсолютно задължение. Тя не е сторила това от себелюбие, но от любов, понеже е предала своя собствен живот на другите, за да могат и те да участват във всичко, което ѝ е било дадено от самия Дух на живота.

9. – Ако вие страдате, то и аз страдам – казва тя. – Понеже аз живея във вас, вашата участ е също и моя участ.

– Не желаем да страдаме – казваме ние.

– Така също и аз не желая – отговаря тя.

– Тогава какво? – се питаме ние.

– Не зная – казва тя.

10. Отговорът на този въпрос е, че трябва да се избягва злото в живота. Без съмнение, всичко това не е зависело от първоначалната клетка, а от онази Върховна воля на целокупния живот, която си има своите съкровени цели.

11. Каквото и да си мислим обаче за нашето съществуване, каквото и да предполагаме за своето битие – дали то зависи само от материята, или от ума, или само от душата⁸⁷, – практически резултатът от нашите разсъждения ще бъде един и същ. Факт е, че ние се раждаме и умираме, без да го искаме, като при това понасяме известни страдания в живота, без някой да може да ни освободи от тях.

12. Въпросът обаче не е дали да се раждаме, или да не се раждаме; дали да умираме, или да не умираме. Всичко това е

извън човешките възможности и знание. Въпросът, който стои пред нас, е, след като вече живеем, как да подобрим условията на нашия духовен живот, който нито се ражда, нито умира, а постоянно расте и се развива от „сила в сила“ (Пс. 84:7).

4. ПОСТИГАНЕТО НА БЛАГОРОДНИ ЦЕЛИ⁸⁸

1. Нека се върнем пак на предмета, който разглеждаме. Казахме, че за да се повдигне човечеството, са необходими добра почва, благородни средства и разумни начала.⁸⁹ Как ще дойдат те?

– добрата почва ще ни се даде от природата, щом започнем да работим съобразно нейните закони;

– истинските и благородни средства ще ни се посочат от науката, почиваща на положителен опит;

– разумните начала ще ни бъдат дадени от възпитанието, изградено върху споменатата по-горе основа.⁹⁰

2. Истината, когато се разбере от ума и усвои от волята, става един от най-съществените елементи за възраждането, повдигането и напредъка на който и да е индивид, на което и да е общество, на който и да е народ. Тя пробужда онази сила в душата на човека, която наричаме Любов. Тази велика сила събужда и подтиква към развитие всички наши способности, като съгласува тяхната дейност с общата, колективна дейност на вселената. Под нейно влияние в човешкия дух се заражда великият стремеж да твори, да гради, да създаде култура.

3. Истината, която е почнала да озарява народите по света, ще ни накара да тръгнем по пътя на истинското образование. В този

път ние ще придобием сила да се избавим в живота си от коработушение и съвършено разорение. Дълго време човечеството се е скитало из пустинята, както израилският народ се е скитал, преди да влезе в Обетованата земя.⁹¹ Настанало е вече времето да се заловим сериозно за работата, която ни предстои като членове на човешкия организъм.

4. Безчестието и пороците са пунали дълбоки корени в нашия живот, загнездили са се като у дома си. Ние обаче като хора добри и разумни трябва да потърсим спасителния изход. Нужни са ни ефикасни лекарства, за да можем поне за в бъдеще да се избавим от тази болест – от манията на извратеното човешко себелюбие. В противен случай нашата участ ще бъде подобна на тази на болния от проказа организъм, чийто край е гниене и разлагане.

5. ЕВОЛЮЦИЯТА НА ОРГАНИЗМИТЕ

1. Науката чрез откритията си потвърждава следната истина, която е била пренебрегвана от нашия ум и не се е вземала предвид от човека: само онзи организъм може да преживее всички кризи и преобразования в живота, който се приспособява към новите условия, които управляващите го закони и сили налагат. С тази важна истина трябва да се съобразява човешкото поведение.

2. Тя е потвърдена отдавна в естествознанието чрез научните изследвания на Чарлз Дарвин. Неговата теория за еволюцията на видовете е известна под името “Survival of the fittest”⁹² или „Естествен подбор на организмите“.⁹³

3. Според описания в нея биоорганически закон само онези животни се запазват и благославят, чието естество е в съгласие със законите на последователните стадии на развитие. Тъй като човек се намира на върха на еволюционната стълбица на това развитие, то от него се изисква много повече, отколкото от което и да е друго същество.

5. Закон е: „На когото много е дадено, от него много се изисква, на когото малко е дадено – малко се изисква“ (Лк. 12:48). От жабата не може да се изисква това, което се изисква от човека. Това произтича от простия факт, че човекът е нравствено същество, надарено с разум и натоварено от Висшата природа със задължения, произтичащи от естеството на неговия дух.

6. В човека съществуват „две еволюции“, за които ще говорим по-нататък.⁹⁴

6. ПРИРОДАТА КАТО ЖИВ ОРГАНИЗЪМ

1. Един от научните факти, който хвърля светлина върху естеството на нещата, е този, че в природата съществуват както сложни, така и едноклетъчни организми. В последните се крият и проявяват тайнствени разсъдителни способности. Това е очевидна истина, която всеки сам може да провери. Този факт потвърждава онази вътрешна самостоятелна дейност, която е била пренебрегвана и омаловажавана от мнозина.

2. Тази истина доказва, че природата следва една обща, велика цел в своите действия. За нас е важно да не се заблуждаваме в своите повърхностни представи и впечатления и да заключаваме преждевременно, че природата е мъртва,

безчувствена и неразумна. Такова едно заключение открива голотата на нашите детски познания, както на първия човек в Едемския рай.⁹⁵

3. Нека не считаме за унижително да изповядваме Истината такава, каквато е. В какво се състои все пак човешкото достойнство, ако не в изповядването на тази висша добродетел? Само в нейно присъствие ние можем да намерим същинска храна, действителна радост и верен пътеводител към всичко, що е истинно.

4. Погледнат като органическо същество човек представлява един сложен, многоклетъчен организъм, каквито впрочем са и животните, и растенията. Естествениците-материалисти твърдят, че той е само една сложно устроена машина, която е резултат от действието на физико-химични сили.

5. Фактите обаче показват – стига да се погледне непредубедено на тях, – че в устройството на човешкия организъм са взели участие разумни сили. Тези сили постоянно действат в него. Организмът на човека не е един „саморегулиращ се автомат“ – една може би добре изкована, но нелогична научна измислица. В него се проявява уникална вътрешна организационна дейност, от каквато в машините няма и помен дори.

6. Изобщо природата не е един безсмислен или несъзнателен механизъм, действащ сякаш по законите на случайността, както смятат най-повърхностните умове. Впрочем мнозина учени с прозорлив ум, способни да четат езика на фактите, далеч не споделят възгледа на ония, които действително страдат от умствена слепота.

7. Истината е, че природата е пълна с живот навсякъде, където условията на върховните ѝ закони го допускат. В нея действат разумни сили, които ние едва сега започваме да откриваме и осъзнаваме.

8. Ако това не беше така, ние никога не бихме могли да споделим своите мисли един с друг. Не е ли чудно, че посредством движението на нашия език ние се разбираме с другите? И не е ли още по-чудно, че посредством известни знаци, поставени в определен ред, ние можем да разберем мисълта на техния автор, който отдавна може да е напуснал този свят?!

9. По силата на какви физиологични и психологични закони се извършва този процес в нашия мозък и как се предава истинският смисъл на известна идея, която така непосредствено преминава от едно пасивно състояние, от външния свят в нашия ум и ни убеждава в съществуването и присъствието на друг един ум, който е усещал, мислил и е разбирал нещата, както нашият ум? Това безспорно е един важен въпрос, който още не е разрешен от науката.

10. Действието на физическите сили, които в нашия свят се проявяват като топлина, светлина, електричество, магнетизъм, се пренася от едно място на друго посредством трептенията на светлообразния етер.⁹⁶ Това е една от най-разпространените научни теории във физиката.

11. Но по какъв начин се пренасят нашите мисли от един ум в друг? Навярно и тук съществува известна среда, която спомага за разпространяване на мисълта. Какво друго би могла да представлява тя освен самият дух на природата, който по скилата на един вътрешен закон свързва всички разумни същества в тясно

единство? Само чрез допускането на такава умствена среда ние можем да изясним явленията на умствения свят.

12. Множество философи и учени защитават друго мнение, но нима същността на Битието и това, дали природата е умна или не, зависят от нашите предположения и възгледи? Ни най-малко. Ние можем да поддържаме една или друга теория, но най-добре е един разумен човек да познава и поддържа Истината.

13. Ценността на едно учение зависи от реалната стойност на фактите, които то представя. Тия факти, изяснени в светлината на Истината, която едничка е в състояние да просвети нашия ум, помагат на човека да придобие увереност и от нищо да не се разколебава. Тази увереност произтича не от логичното изясняване на фактите, а от вътрешната светлината, която Истината дава на човека и към която душата му трябва да стане особено чувствителна.

14. Разногласията, които привидно съществуват между учените, както изтъкнахме това в дял първи⁹⁷, са следствие от нееднаквото устройство на техните мозъци и нееднаквото развитие и качество на умствените им центрове. Тази е причината, поради която хората различно разглеждат и оценяват един и същ предмет.

15. „Кой на каквото се е научил, това и обича“ – обикновено казват невежите хора. А това означава, че в каквото направление най-много се е развил умът, в него той действа и работи с по-голямо усърдие.

16. Или, с други думи: към какъвто обект душата се е привързала повече, на него слугува с по-голямо усърдие и любов. Законът е същият. В какъвто и смисъл да го вземем, на практика

резултатът е винаги един и същ. По подробно ще говорим върху тази тема, когато разглеждаме вътрешния характер на възпитанието.⁹⁸

7. СМЪРТТА

1. Сега ще засегнем един въпрос, който представлява загадка за хората и много ги вълнува. Това е въпросът за смъртта. Какво нещо е тя?

2. Наистина ние познаваме донякъде действието ѝ, но причините ѝ остават скрити за нас. Как да си я представим тогава? Един човек, който днес е бил между живите, утре изчезва безвъзвратно и казват за него, че си е заминал от този свят. Но къде е отишъл? Къде е изчезнал, че не се връща? Тялото му стои, но то е студено, мъртво, животът в него е угаснал.

3. Съществуват различни виждания по този въпрос, ала той си остава една задача, която човечеството трябва да разреши.

4. Науката в своите изследвания стига до заключението, че не съществува абсолютна смърт. Смъртта според нейните схващания е нещо относително. Тя дори е необходимо зло за такъв свят, с такова устройство като нашият.

5. „Там – казва науката, – където има смърт, има и живот.“ От това трябва да се подразбира, че смъртта съществува само в областта на органическия живот. Понякога обаче това изречение може да се вземе и в преносен смисъл. В непрестанната смърт е и проявата на непрестанния живот. Докато човек умира, това е знак, че живее. Щом обаче престане да живее, ще престане и да умира. Това е физиологичната действителност.

6. Да вземем човешкия организъм. В него едновременно се извършват два процеса, живот и смърт работят рамо до рамо в един и същи момент. От една страна силите на смъртта се опитват да сложат край на всяка органична дейност, а от друга страна силите на живота постоянно подновяват тази дейност.

7. От една страна смъртта постоянно поражда и разрушава живите клетки в тялото, а от друга – животът постоянно ражда нови клетки, които заемат мястото на загиналите.

8. От всичко това следва, че смъртта е противоположен процес на живота. Тя е нещо частно, а не общо. Този процес произтича от това, че в природата един живот поглъща друг. В действителност нищо не се губи, нищо не изчезва. Изчезва само формата.

9. Природата, допускайки смъртта, преследва някаква тайна цел, която още не е ясно определена в нашия ум. Можем да кажем, че човечеството не умира, а само общият живот минава от поколение в поколение, като претърпява постоянни промени във вътрешното си естество, развива своите вътрешни възможности, разширява своя обseg, възраства в сила и мощ и се повдига към царството на Духа.

10. Животът има силата да се пречиства от лошите влияния, вмъкнати в него по един или друг начин от същества или души, които неправилно са разбрали целта на живота, който им е даден. Изследванията в областта на психологията подкрепят това твърдение.⁹⁹

11. Този двояк процес е едно благословение за човечеството, защото в противен случай органическият живот не би могъл да се прояви. Даже и да предположим, че би могъл да съществува във

форма, различна от сегашната, то той никога не би направил дори и крачка напред по пътя на усъвършенстването. Това е впрочем едно от научните твърдения на естествознанието.

12. Някои от низшите животни се размножават с такава бързина, че едва ли можем да си представим какво би изглеждала земята след един век, ако смъртта се премахнеше. Навярно светът би се вмирисал само от изверженията на тези същества. И вместо да умираме постепенно, щяхме да измрем всички изведнъж.

13. Трябва да знаем, че разумната Природа отдавна си е „направила сметката“, като е предвидила всички възможни случаи. В настоящия момент според нашите възгледи и преценка тя постъпва грубо и нехуманно, но трябва да знаем, че има дълбоки причини, които я заставят да действа по този начин. Не трябва обаче да се съмняваме, че тя е намерила най-добрия от всички други начини, които можем да си представим.

14. Целта на духа в природата не е да увеличава органическия живот по количество, а да го развива и усъвършенства по качество и по степен на трептене.¹⁰⁰ Стремехът му е да въздига достойнството на вътрешното естество на този живот и да уякчава силата на неговата висша природа. Тази природа според закона на Биос¹⁰¹ (Живота) може да се пренася в която и да е част на вселената и да заема онова място и положение, което подхожда на естеството ѝ.

15. Вечният живот по силата на своето естество изисква и вечни условия, които не съществуват никъде другаде освен в безпределността на вечната вселена.¹⁰² Тази е причината, поради която в никой от материалните светове животът не може да бъде вечен.

16. Материалният свят не съдържа онези постоянни, неизменни условия, тъй като е изложен на непрекъснати промени. Тези промени произтичат от самото естество на природните закони, които не могат да не произвеждат известни разрушителни действия. Така че това странно явление „смърт“, погледнато физически, е резултат от постоянните промени, на които са подложени елементите на материята.

17. „Кислородът е първата отрова, която поглъщаме“ – казват химиците. Отова в този смисъл, че предизвиква горене и окисляване в нашия организъм, съпроводени с цяла верига химични реакции и промени, които от една страна носят обновяване и укрепване на човешкия организъм, а от друга – смърт.

18. От опит знаем, че всяко тяло, което гори, губи част от своята енергия, т.е. казано на прост език – изгаря. С право е казал един учен, че човекът е горяща свещ. Разликата между хората се състои в това, че някои изгарят по-бързо, а други – по-бавно. Въпросът е дали свети нашата свещ в този тъмен свят. Все пак, въпреки че смъртта постоянно подкопава нашия живот, мнозина от нас се надяват да намерят ключа за придобиване безсмъртие на плътта.

19. „Ще дойде време – казва философът Спенсър¹⁰³, – когато вътрешните условия на органическия живот ще дойдат в съгласие с външните природни условия. Тогава животът ще стане непреривен, нека кажем – вечен. Онези, които придобият този живот, ще бъдат блажени.“

II. ДВАТА ЗАКОНА НА РАЗВИТИЕТО

1. ЗАКОН ЗА САМОСЪХРАНЕНИЕ

1. Целта, която преследва животът в системата на природата, е двойка:

- образователна;
- възпитателна.

2. Образователният процес се занимава с всестранната подготовка на човека, а възпитателният има за задача да даде правилна насока на силите му. Благодарение на тези два процеса човек е придобил способността да се ползва от богатствата на природата, създадени за нуждите на неговото тяло и ум.

3. Всяко живо същество със своето появяване в света изисква и съответни условия за развитие, за да поддържа своята дейност, своите функции, своите сили и способности. Тези качества на живота никога не биха се появили, ако нямаше съответни обекти, които да ги подбуждат.

4. От всичко това става ясно, че земното призвание на човека било да работи изключително прилежно и усърдно, съобразявайки се с наставленията, които му били дадени от нравствените закони.

5. За да запази собствения си живот, той постоянно трябвало да води борба за оцеляване, доверявайки се на инстинкта си за самосъхранение.¹⁰⁴ Съдбата му наистина не била лека. Изложен на постоянни борби за запазване на живота си от множество

врагове, обречен на непосилен труд, мъчнотии и страдания, човек постоянно изпитвал нейните безмилостни удари.

6. Природата, тази негова възпитателка и наставница, не го оставяла нито за минута да бездейства, за да не се върне отново към живота на своето детинство. Да не се върне в онова положение, в което той в течение на много хиляди години се скитал в едно незавидно състояние, като животно, без да мисли, без да разсъждава и да разбира защо и за какво се е родил.

7. Природата, тази негова попечителка и надзирателка, зорко бдяла над него. Тя не желала да гледа човека като едно лениво същество със спящо съзнание, което се пробуждало само под влиянието на въпиющите си физиологически нужди – глад, жажда, непосредствена опасност за живота и пр.¹⁰⁵

8. Тя предвидила тази опасност за неговото развитие и за да го избави от пълно обезличаване и израждане, била принудена да го постави в такива условия и такава среда, където да е заобиколен с хиляди мъчнотии и опасности за своя живот.

9. Борбата за съществуване била за човека единственото средство за защита от многобройните му врагове. Трябвало да се бори не само с хищните зверове, които го застрашавали всеки ден, но и с грубите сили на природата, които сякаш му станали закleti врагове.

10. Той бил принуден да търси спасителен изход от това трудно положение, но за да го намери и да си проправи път, били нужни хиляди и хиляди години непрекъсната работа. Необходимо било да направи избор между грубия живот и знанието за Истината.

11. Човекът видял в борбата за самосъхранение единственото условие за съществуване, което самата природа му посочила. За него било необходимо да се подвизава в тази роля. Той трябвало най-безпощадно да изстребва своите противници и врагове и със силата на оръжието да си проправя път по лицето на земята.

12. Бил принуден да премахва всички препятствия, които му се изпречвали, за да запази своя живот. Освен това трябвало да работи упорито, за да подготви почвата на земята за своята бъдеща земеделска работа, която била едно от първоначалните условия за поддържане на човешкия род. Само по такъв начин той можел да се множи и размножава по лицето на земята и да я направи поле на своята дейност.

13. Дотук човекът несъзнателно вършел своите задължения. Той не можел да предвиди какво ще му донесат бъдещите векове и какво ще създадат бъдещите поколения. Съзнанието му още не било пробудено за духовен живот. В това отношение той бил невеж и затова не бил още в състояние да разбира онези велики духовни закони, които имали силата да го направят свободен, да му дадат великата способност да мисли и да изказва своите мисли.

14. До този момент човекът бил управляван само от страха си от природата. Той бил воден напред благодарение на закона за Самосъхранението – основният движещ закон в животинското царство.

15. Ако човекът бе останал подвластен само на управлението на този закон, той не би се повдигнал над общото равнище. Ала Върховният Дух на живота предвидил тази опасност.

16. Той видял, че ако човек се остави само на влеченията и подбудите, произтичащи от този естествен закон за Самосъхранение, в недалечно бъдеще ще развие в себе си най-лошите качества и способности и ще започне да всява ужас във всички останали същества. И вместо да създаде от него едно интелигентно и благородно същество, което да отговаря на своето първоначално предназначение и име¹⁰⁶, Природата би произвела и възпитала един човешки изверг, способен да потопи лицето на земята в кръвта на своите братя и близки.

17. Тогава нищо не би било в състояние да усмири необузданата природа и безчестие на човека, освен самата смърт, която би сложила край на неговата зловеща дейност. Този щеше да бъде естественият изход от кризата на живота, в което впрочем няма нищо необикновено. Подобна участ е постигнала много други видове животни, които са изчезнали от лицето на земята по най-различни причини.

18. Какво е избавило човешкия род от подобна участ? За това ще стане въпрос по-нататък.

2. ЗАКОН НА ДЪЛГА

1. Природата разполагала и с други средства, за да избегне една такава нежелателна катастрофа. Всяко друго разрешение на този въпрос било за предпочитане пред унищожаването на човешкия род, който бил плод на онази космична сила на живота, работила непреривно в течение на стотици хиляди години на земята, следвайки определен план.

2. Ненапразно тя е изразходвала енергията си за работа върху това същество. Облякла го в плът и кръв, подобно на другите животни, но се показала някак по-благосклонна към него, като му дала нещо повече, отколкото на останалите живи същества.

3. Защо тази сила е сторила това? Защо е дала свобода на човека в пътя му и му е отворила вратата на своя дом, за да се ползва от нейните извънредни привилегии, които били отказани на другите животни?

4. Това засега остава тайна за нашия ум. Ще загатнем само, че причината за това различие се корени в естеството на самия Живот. Макар човекът да се е появил по-късно от другите същества на земята, по своето вътрешно естество¹⁰⁷ той е по-стар от всички тях. Това твърдение намира доказателства в сложното устройство на неговия организъм и в развитието на духовните му сили, които у животните са в спящо състояние.

5. Съществува следното правило: колкото по-сложен е един организъм, толкова повече време се е изисквало за неговото създаване. Човекът като отделен вид и род в органическата еволюция се е явил последен, но естеството му е съществувало преди всички. Редът, който ние виждаме в развитието на органическите същества, е перспективно обърнат в нашия ум.

6. Всички форми на органическия живот са само стъпала, които показват откъде е минал човекът и по какъв естествен път е стигнал до високото положение, в което го намираме днес.

7. Душата му е възлязла от бездната чрез клетката, а духът му е слязъл отгоре, от небето, посредством силата на Живота.

8. В този период на човешкото възлизане по стъпалата на органическото развитие, някъде към края на природната стълба на първата еволюция¹⁰⁸ се ражда Нова епоха за човешката душа.

9. Тъй като бил много по-напреднал от другите същества, от човека се изисквало да се подчини на един друг закон – Великия закон на Дълга и по този начин да се подложи на едно ново влияние – влиянието на най-великата сила в природата – Любовта.

10. Единствено тази сила, действаща в глъбините на душата му, била в състояние да го избави от израждане и преждевременна смърт. Любовта съдържала условията, качествата и средствата, с които да обуздае влеченията на грубата му природа и да развие благородното му естество, което щяло да направи от него истински разумен човек. Само Любовта посредством своите добродетели можела да го извади от варварското състояние, в което се намирал, и да му покаже правия път на възрастване.

11. Постигането на всичко това било една трудна и деликатна задача. Трябвало да станат редица промени в психиката и духовния живот на човека. Неговата вътрешна чувствителност и душевни възприятия, както и неговите мисли и умствени центрове претърпели коренно преобразование.

12. Това дало нов тласък на духовната му еволюция, в резултат на което в съзнанието му се оформили понятията за нравствения свят.¹⁰⁹ След тази радикална промяна в естеството на човека той бил вече в състояние да разпознава дясната си ръка от лявата, правото от кривото, доброто от злото, истината от лъжата.

13. Подчинявайки се на този мощен духовен подтик, произтичащ от Любовта, човекът бил принуден да следва пътя на разума. В този път именно той трябвало постоянно да се подвизава, макар и да правел чести отклонения. Любовта вдъхнала в душата му:

– нов живот;

– истински разбирания;

– добри желания и стремеж към Доброто, към Истината и Красотата¹¹⁰ – центъра на цялото му съществуване.

3. ДЕЙСТВИЕТО НА ДВАТА ЗАКОНА

1. Под въздействието на тия два закона – закона за Самосъхранението и закона на Дълга – в душата на човека се зародила борба. Тя била резултат от пробуждането на неговата духовна природа, която подтикнала човешкия дух да излезе на сцената на живота, за да поеме управлението на своите действия и отговорността за извършените дела.

2. Без тази вътрешна борба, без това вътрешно възпитание¹¹¹, което човек получавал при изпълняването на върховните закони, и без посредничеството на Любовта той завинаги би останал там, където си е бил отначало, и не би се различавал твърде много от другите животни.

3. В такъв случай нямаше да има нужда да се търси тъй нареченото „изгубено звено“, което го свързва с по-низшия род животни.¹¹² Тогава това звено щеше да си е на мястото. Днес обаче то е изгубено.

4. Дали ще се намери в скоро време, или не, това не трябва ни най-малко да ни безпокои, защото с изгубването на едно нещо развитието на човека е спечелило друго, много по-ценно. „Когато човекът се изправил на двата си крака на земята, той се научил да мисли“ – казва един учен мъж.

5. Споменатите по-горе два закона – за Самосъхранението и на Дълга – можем да ги разглеждаме като двете противоположни страни на нашето естество или като двата центъра на нашата дейност в живота. Те са свързани с две истории, които ни разказват за началото на нашия живот, за миналото, настоящето и бъдещето на нашето съществуване.

6. Тия два закона биха могли да се уподобят на две политически партии в една държава, които се борят за първенство и власт. И едните, и другите влагат всичкото си старание и всичките си усилия да убедят обществото и света около тях, че стремежите, желанията и целите им са най-добрите на земята. Те обещават, че с тяхното идване на власт всичко ще тръгне по най-добрия начин или както се казва – “по мед и масло“.

7. Колкото и да са убедителни техните речи, истината в полза на едната или другата партия все пак остава да се потвърди единствено на практика. Това е общо правило. Всичко в природата се подлага на проверка, за да може да му се даде точна оценка. И Христос казва на едно място в Евангелието: „По плодовете им ще ги познаете. Бере ли се грозде от тръни, или пък смокиня от репей?“ (Мат. 7:16). Разбира се от само себе си, че не може.

4. РАЗУМЪТ ДА ВЛАДЕЕ НАД СТРАСТИТЕ

1. От казанато по-горе могат да се направят следните два извода:

– нещата в природата се оценяват според тяхната стойност, а тази стойност напълно зависи от самото им естество;

– силите, които действат в живота, се оценяват според качеството на произведената енергия, която причинява или полза, или вреда както на личността, така и на обществото.

2. За полза можем да говорим при израстването и обновяването на организма, чрез който действа душата, а за вреда можем да говорим при разстройството на същия този организъм.

3. Този общ закон е дал на ума на човека едно истинско мерило, което ясно показва кои неща са подходящи и съобразни с истинската ни природа и кои не са. С други думи, всяка дейност определя качествата на своето естество според последствията и резултатите си.

4. Ако човешкият ум не бе подложен на влиянието на страстите, то всеки без изключение би избирал онова, което е истинно и добро както за него, така и за другите. За жалост във всекидневния живот това не е така.

5. Опитът показва, че страстите владеят, а разумът слугува. От това страда днес нашето общество. Много често хората избират не онова, което разумът им диктува, а онова, към което страстите ги влекат. Страстите обаче са слепи и неразумни и това не е само поетическа метафора, а действителен факт.

6. Възможно ли е тогава една сляпа сила да ни ръководи в пътя на добрия и съзнателен живот? Кой е онзи народ, който е

успял под такова ръководство? Има ли поне един такъв пример в историята? Нито един! Всеки народ или общество, което се е оставяло да бъде ръководено от тях, безвъзвратно е пропадало и загивало под ударите на съдбата.

7. Можем ли ние да мислим, че нашата участ ще бъде по-добра, ако не обръщаме внимание на справедливостта и човеколюбието? Съмнително е. Поговорката казва: „Сляп слепия ако води, и двамата ще паднат в ямата.“ (**Мат. 15:14**). Истината, изказана чрез тази народна поговорка, ни дава да разберем, че поне единият от тия двама нещастници би трябвало да има здрави очи, за да се избегне грозящата ги опасност.

8. Необходимо е да се отворят най-сетне очите на разума, за да можем да предвиждаме опасностите в живота, които са общи за всеки народ, за всяко общество и за всеки човек.

9. Всичко това няма да стане, докато не се даде свобода на действие на разума, за да управлява и ръководи кризите на живота. Само тогава ще имаме сила да поправим изопачения ред, от който са страдали и още страдат човешките общества. В това именно на помощ ни идва истинският дух на науката и възпитанието – да ни помогне да уредим живота си така, както подобава.

5. ЕГОИЗМЪТ – МАЙКА НА ВСИЧКИ ПОРОЦИ

1. Нека разгледаме накратко въпроса откъде е произлязъл този пълен с недъзи обществен ред. Какви причини са накарали човека да пренебрегне повеленията на разума и своята свята длъжност? Защо той е почнал да върши дела, които далеч не

отговарят на неговото истинско призвание, нито пък го препоръчват пред останалите видове в природата като разумно същество, притежаващо високо развити интелектуални и морални качества?

2. Фактите ни задължават да изтъкнем естествената причина, дала подтик в човека към това странно явление, наречено несъответствие, несъобразност, непоследователност в стъпките на цивилизования живот.

3. Тази причина се корени в следното. Намирайки се под внушенията на първия закон – за Самосъхранението, който закон има предвид изключително живота и щастието на отделния индивид, човек неправилно е изтълкувал постановленията на общия дух на природата.

4. Усвоявайки този първи закон, той останал с впечатлението и усещането, че неговият личен живот и щастие са най-важното, най-същественото в света и че всички други същества, каквито и да са те, трябва да служат на неговия живот, на неговото лично щастие, което щастие от своя страна представлявало пълна илюзия.

5. Човек схванал идеята за щастие в буквален смисъл, в най-материалния ѝ израз: да яде, да пие и да се весели. С други думи – да живее охолно и да има свободата да върши всичко, каквото му хрумне на ум.

6. „Може ли да има нещо по-добро от това?“ – ще каже някой. Разбира се, че за едно същество с подобни схващания по-добър живот на земята не може да има, но общочовешкият опит показва, че подобна слободия струва живота на много други същества.

7. Ако един ден човечеството така си изгуби ума, че приеме този егоистичен принцип за основа на своя живот, то в целия свят би настъпила невъобразима анархия. Тя би помела от лицето на земята всички цивилизовани общества като прах и пепел към небесното пространство, откъдето те никога вече не биха се върнали.

8. Естеството на закона за Самосъхранението е такова, че той е родил себелюбието (егоизма) – майка на всички днешни пороци. Себелюбието от своя страна, подчинявайки се на вътрешните пориви и влечения на своето естество, е създавало такива неща, които историята на човечеството е обрисувала с най-тъмни краски.

9. Паметниците на себелюбието са истинско свидетелство за всичко онова, което се е вършело в миналото. Те стоят и говорят още и за онова, което се върши и днес под влиянието на така наречения „свещен“ егоизъм. Нека споменем само по-главните от тях.

10. Себелюбието е :

- покварило душата;
- поробило разума;
- потъпкало правдата;
- заглушило съвестта;
- създавало робството във всичките му видове;
- предизвикало войните;
- пратило в изгнание истината;
- заточило добродетелта.

6. Дяволюция

1. Всички тия „знаменити“ дела, нечестиви пороци на егоизма, и днес съществуват и се ширят по света, само че в по-цивилизован вид. Навярно думите на онзи хуморист, който е казал, че дяволът е способен да се цивилизова, когато влезе в човека, съдържат известна истина.

2. Трябва да допуснем тогава, че законът на еволюцията владее и мрачния дух на този паднал ангел, с тази разлика само, че в неговото естество той произвежда „дяволюция“.

3. Несъмнено този господар на крайния егоизъм постоянно е тласкан и обезпокояван от силите на Върховния Дух на природата. Този Дух заставя всички същества, независимо от тяхното положение, да вземат участие в колективната работа като части от един общ организъм, всеки според занятието или професията, която му харесва най-много.

4. Трудът и честността, които бяха посочени на нашите прародители като предпазни мерки против злото, днес почти са изчезнали. Честният труд в наше време се счита за унизителен. Да се работи, но как? Ето това е важният въпрос!

5. Старият дявол, за когото ни разправя поетът Милтън¹¹³ в „Изгубеният рай“, бил изгонен от небето за свои минали грехове и беззакония, понеже нарушил мира и блаженството на небесните жители. За това свое престъпление той бил хвърлен с главата надолу с всичките си последователи в бездната, в която паднал девет дена.

6. След това падане дяволът се вразумил значително, станал задълбочен учен и дипломат. Сега той не ходи вече тъй „бос през

просото“. Научил се е да се съобразява с времената, нравите и слабостите на хората. Той се пази като от огън от това, да не би и от тази земя да го изхвърлят с главата надолу някъде в страшната бездна.

7. Съществата на злото, неговите помощници, също са станали по-хитри. Надали има по-тънки дипломати от тях. Те държат здраво онова, което са спечелили в човешкото сърце. Всичко обещават, но нищо не дават. На пръв поглед доброто желаят и за него говорят, но всъщност злото прокарват навсякъде. Те най-много от всичко искат да опазят плодовете на първата цивилизация – тази на първичния, себелюбив човек.

8. Този първобитен представител на човешкия род не е мислел за нищо друго освен за собствения си стомах, т.е. единствено за задоволяване на животинските си нужди.

9. За него понятията „душа“, „правда“, „истина“, „любов“ въобще не са съществували. Било му е съвършено безразлично дали човечеството върви напред, или се намира в морален упадък. За него било все едно дали ближният му страда и умира в неволя, щом като неговият живот и благополучие оставали незасегнати.

10. Но дори и Върховният Дух на природата не може вечно да търпи такава аномалия, такава безсърдечие, нито пък може да постоянства в своите грешки, както често правят хората.

7. ПЛАСТИЧНОСТ НА ПРИРОДАТА

1. Природата привела в действие други сили, други закони, защото тя е крайно пластична в своите действия. Ако един закон

не може да постигне желаните резултати, тя изважда втори на сцената на живота.

2. Несъмнено всяка промяна в установения ред на живота коства хиляди жертви, защото поставя човешките същества в стълкновение едно с друго. Подема се борба за нови начала, за нов ред в живота. Тази борба се вдъхновява от надеждата, че за хората ще настъпи ера на ново щастие и блаженство, на благополучие и благоденствие, към което душата им постоянно се стреми и жадува, така както еленът копнее за бистрите потоци.

3. Минават обаче години и векове, а това щастие все не идва. Законите на природата ясно ни показват, че нейната цел до голяма степен се различава от целите, които ние си поставяме. Ние се трудим за своята прехрана и се бием за слава, а тя работи, за да създаде и възпита от нас благородни същества и да въдвори хармония и единство между различните сили и елементи в обширното царство на своите владения.

4. Защо е всичко това? Кой знае! Трябва да има нещо или пък да няма нищо. Не може да бъде другояче. Какво именно е направила природата, за да издигне човека на един по-висок уровень?

5. Успоредно с първата еволюция – на Самосъхранението – в душата на човека започва да действа и втората – еволюцията на Дълга. Заедно с първата цивилизация на себелюбието в неговия дух прониква и втората – на Любовта. Така действа Мировият Дух. Някак несъобразно с нашите възгледи той замества първата еволюция, на първобитния човек, с втората – на духовния.

6. Докато първият закон карал човека да заграбва и обсебва всичко само за себе си, то вторият закон го принуждавал

обратното – да дава от своето, за да помогне на страдащите си братя и близки; и не само това, но и да се грижи и промисля за тяхното добро.

7. Благодарение на това на човека се открила великата истина, че като прави добро на другите, той гради собственото си щастие и благополучие. Само при това условие в него можело да възрасне семето на добродетелта и благородните постъпки.

8. Така той започнал ясно да съзнава, че само Любовта ще го направи един ден наследник на земята, която ще му даде всичките си благословения и неизчерпаеми съкровища.

8. ДОМЪТ – ИНКУБАТОР НА ДОБРОТО

1. Под влиянието на закона на Любовта човекът престанал да се интересува само от себе си и от своето щастие. Разумът му се освободил от дългото робство и той започнал сериозно да мисли как да подобри живота на другите. Това подобряване лежи в основата на всички обществени преобразования.

2. Има ли някой, който да се съмнява в това? Моля тогава този приятел да посети Народното събрание и да послуша разискванията и дебатите върху прокарването на различни проекти и закони, които имат за цел подобряване положението на народа. Дали тези дебати постигат своята цел, това е друг въпрос. Колко сила, колко енергия се изразходва там! Изработват се планове, разискват се и се решават въпроси от общ характер. Колко умове са заети да мислят! И то все за доброто на обикновения народ.

3. Попитайте сърцето колко сила, колко енергия изпраща то посредством кръвта в мозъчните клетки. В тази обширна и многолюдна столица¹¹⁴ на човешкия живот има 3 000 пъти повече жители, отколкото по цялото земно кълбо¹¹⁵. Тук, в този лабиринт, се полагат основите на всички реформи.

4. Но нека не забравяме, че Народното събрание¹¹⁶ не е мястото, където може да се роди доброто! Не, то е само мястото, откъдето доброто може да се прокара в живота на обществото. Разбира се, в случая много зависи какви хора имаме за народни представители и от какви сили и принципи се ръководят и вдъхновяват те.

5. Единственото място, където доброто може да се роди и култивира, е домът. Той е първото светилище на човечеството, в което майката и бащата са първите свещеници, които служат при олтара на човешката душа. С камъните на този храм – дома – природата е започнала да изгражда основите на целокупното повдигане на всички разумни същества.

6. От този общ дом човекът получил всички свои дарби, сили, способности и благородни качества според изискванията на Върховния закон на Духа. Това е бил най-правият и естествен път за постигането на онази велика цел, която стои пред нас.

7. В продължение на хиляди години човечеството очаквало и се надявало именно в дома да се родят всички добродетели. Те се възплъщавали в определени души, които били олицетворение на колективната добродетел на човечеството. Тези души се вдъхновявали от велики мисли. Тяхното призвание било да откриват волята на онзи Всемирен Дух, който оживотворява и владее всичко.

8. Тази воля всеки я знае и чувства интуитивно, защото тя е една всемирна сила, един всемирнен стремеж към живота, който се проявява във всички и във всичко както вътре, така и вън от човека.

9. Всеки, който иска да съществува, да живее и да се ползва от благата на истинския живот, трябва да работи в съгласие с тази воля и съзнателно да изпълнява своята длъжност като член от общия миров организъм на този самосъзнателен духовен живот.

10. Христос много ясно е изказал тази необорима истина: „Всяко дърво трябва да принесе своя добър плод, иначе то се отсича и се хвърля в огъня.“ (Мат. 7:19)

11. И всеки човек трябва да се роди изново от Духа на истинския живот (Йоан 3:3), преди да е в състояние и сила да влезе в условията на този живот, който е вечен по своето естество. Вечен в този смисъл, че силата му пребъдва всякога.

9. СТРОЕЖ НА МАТЕРИАЛНИЯ СВЯТ

1. Видимите промени, които постоянно стават в материалния свят, са резултат от колебанието на силите в него и непостоянството на елементите му. Променливият характер на сегашния физически свят произтича от самото му устройство, в което няма постоянни пропорции, а всичко се изменя според неизвестни за нас вътрешни закони.

2. Доказано е, че той постоянно губи от енергията си поради лъчеизпускане в пространството.¹¹⁷ Какво става с тази енергия, на този етап ние не знаем, но със сигурност можем да кажем, че тя не се губи напразно, а върши някаква много важна работа, за

която можем само да предполагаме. Не е далеч обаче времето, когато в ума на човечеството ще проникне повече светлина, която ще му помогне да разкрие тази тайна.

3. За нас е важно да осъзнаем необходимостта, произтичаща от казаното по-горе, а именно, че трябва да оползотворяваме силите, които действат в природата, и силите, които функционират вътре в живота. Без това непрекъснато превръщане и преобразуване нашето съществуване би било невъзможно.

5. Ние трябва да мислим така, както подобава на разумни същества. „Животът е най-голямото богатство – казва един философ – и ако някой го пропилее напразно, значи му липсва нещо в ума.“

6. Да, липсва му. Човекът е една велика лаборатория на живота. Ето защо той трябва да започне със своето собствено преобразяване. В него се крият ония първични елементи, от които може да се роди един разумен живот, пълен с красиви и добри дела.

7. В този живот са вложени първоначалните закони, по които е създадена цялата вселена. В това впрочем няма нищо чудно: семето на бука е малко по размери, но след време се превръща във великолепно дърво.

8. Цялата опасност се крие само в две неща:

– да не се изгуби вътрешната сила на човека, която преобразува елементите на физическия свят и помага на живота да се прояви;

– да не се пропуснат условията, които му дават възможност да постигне тази цел.

В това се крие тайната на успеха на всеки разумен живот.

9. Природата не е създала своите велики творения по някакъв фантастичен начин, както си представят понякога хората. В нея има последователност и ред. Тя е започнала своята велика работа от най-дребните, най-малките, едва забележими неща.

10. Наистина странна е природата в своите действия и постъпки. При създаване на материалния свят тя е трябвало да започне първо с атомите – най-малките частици на веществото, които засега познаваме.¹¹⁸ Според твърдението на науката те са основните градивни елементи на физическата вселена. Можем ли да си представим каква е големината на един атом?

11. Математиците при своите изчисления са открили, че диаметърът на атома е приблизително една двайсет и пет милионна част от два сантиметра и половина или една милионна част от един милиметър.¹¹⁹ С нищожна за нашите понятия величина природата е започнала да гради сегашната видима вселена.

12. Колко ли хиляди и милиони векове тя е трябвало да събира и групира тия малки частици?! С неописуемо търпение и внимание тя е съчетавала атомите, образувала е молекули, концентрирала е на едно място огромни маси, от които е създавала слънца, планети и най-после – цели слънчеви системи.

13. Необходими били труд и постоянна дейност, за да се създаде нещо стройно и разумно, нещо велико и хармонично.

10. ПОДОБРЯВАНЕ ЖИВОТА НА ЧОВЕЧЕСТВОТО

1. Днес хората желаят да създадат едно идеално общество, което да е въплъщение на всичко добро и благородно.

2. За това мечтаят и нашите приятели социалдемократите.¹²⁰ Но нека не забравяме, че с шум, с врява, с укоряване един другия, с груби борби и остри социални стълкновения този идеал няма да се постигне.¹²¹ Той няма да се постигне и с разрушаване на всичко, което се счита за старо и отживяло, нито пък с настоящите начини да си вадим очите по време на избори.¹²²

3. Идеалът няма да се постигне и по пътя на днешната “цивилизована” политика, в която лъжата е главен елемент. Там тя е наречена “дипломатически похват”.

4. „Лъжата – казва един учител по нравствена философия – по естество е два вида: черна и бяла. Черната лъжа дължи своя произход и съществуване на долните слоеве на обществото, а бялата – на горните, по-образовани слоеве и най-вече на висшата дипломация.“

5. И днес политиката предпочита да употребява бялата лъжа пред черната, ала бяла или черна, лъжата си е все лъжа, защото няма свойствата на истината.

6. Днес всеки почтен човек трябва да върши благородни дела, а не да вдига шум и врява. Не трябва да плачем за нещастията на хората с крокодилски сълзи. Светът е бил оплакван по този начин от своето сътворение до ден днешен, но какво сме придобили от този крокодилски плач?! Ние се нуждаем от истинско съчувствие, което идва от една душа, пълна с любов към всички хора.

7. Единствената надежда за подобряване на обществения и личния живот, това е възпитанието, което домът дава. Към дома трябва да се присъединят училищата и всички други благородни учреждения, които имат възпитателен характер.

8. Всички трябва да си съдействат за постигането на тази единствена цел, която е основата на общественото благоденствие. Силата проявява своята мощ в съединението¹²³, но това съединение изисква подготвени елементи, върху които тази сила да може да упражни своето благотворно въздействие и влияние. Без тези елементи силата сама по себе си няма никакъв смисъл.

9. Истинското преобразяване в човека ще настъпи тогава, когато той започне напълно да усеща и съзнава източника на злото в себе си и когато у него се зароди силно желание да се освободи от това робство. Болният е принуден да повика добър лекар да му помогне, щом като усети опасност за живота си.

10. Злото и порокът не са вън, а вътре в човека, те са загнездени в самия организъм. Те са следствие от определени предходни причини, които са тясно свързани с нашите мозъчни центрове. В тези центрове има особен род клетки, които, съчетани с определени физико-психични подбуди, ни подтикват да вършим добро или зло.

11. За дълбоките причини на тази двойка дейност на душата ще говорим по-нататък.

III. ПРИЧИНИ ЗА ДВОЯКАТА ДЕЙНОСТ НА ДУШАТА

1. ПЪРВОРОДНИЯТ ГРЯХ

1. Извращаването на човешките сили и способности идва още от нашите най-далечни деди и прадеди. То е една дълбока, първична склонност в душевно-нравствения живот на човека. Тя се събужда при определени условия и причини, които го подбуждат и заставят да взема инстинктивно онова направление, което съвпада с животинското течение на природните сили.¹²⁴ Тези сили стихийно, подобно на водопад влекат всичко, без разлика, в една и съща посока.

2. Нашият духовен живот трябва да притежава достатъчно нравствена сила, която чрез волята да отклони и избегне влиянието на това вътрешно влечение. В противен случай опасността е тъй неизбежна, както падането на един камък, който е изгубил равновесието си и започва да се търкаля от върха на някоя скала.

3. Законът в случая е същият. Разликата е само в начина на действието му. В първия случай всяко тяло, което е изгубило равновесието си, пада и се разрушава. Във втория всяко разумно същество, което е престанало да следва пътя на своето призвание, се лишава от нравствена свобода и е обречено на духовно разпадане.

4. Въпросът, който естествено се повдига в ума на човека, е: какъв лек да се употреби срещу това зло? Днешните злини и нещастия в обществения и личния живот са резултат от тази извратена първична наклонност, наречена „първороден грях“¹²⁵, душевно разстройство или по-точно – умствено помрачение.

5. Светът до голяма степен е под влиянието на първородния грях, на тази пъклена страст, която е заразила и покварила всичко добро у човека. Отговорността, разбира се, пада върху всички нравствени същества, които са допуснали да се роди и развие това зло в техния живот.

6. „Всеки, който прави грях – казва Христос на фарисеите, – е роб на греха.“ (Йоан 8:34). И продължава: „Но ако искате да бъдете свободни, променете живота си.“ (Йоан 8:36). „Докато имате виделина, вярвайте в нея, за да сте синове на виделината, понеже, който ходи в тъмнина, не знае накъде отива.“ (Йоан 12:35)

2. ФОСФОРНАТА СИЛА

1. Живата виделина, за която Христос говори, е онази „фосфорна сила“, която ни кара да мислим за велики и възвишени неща. Тя е силата, която е създала всичко добро и благородно в живота на човека, силата на стремящия се живот, който въздига и оживотворява всичко мъртво.

2. Когато умът е лишен от тази „фосфорна сила“, той е лишен също така и от възвишени идеали. В него не живее вече човешки дух, а животински. Лицето се помрачава, понеже светлина озарява лицето само на онзи човек, който мисли и разсъждава.

3. Когато душата изгуби тази сила на виделината, в човека настъпва пълен нравствен упадък и израждане. С право е забелязал един учен-философ, че без фосфор и мъртвите не биха могли да възкръснат.

4. Когато човек изгуби тази вътрешна „фосфорна сила“, той изгубва и своите най-възвишени чувства. Те се притъпяват и душата му става безчувствена – вярата и надеждата постепенно угасват в нея. Миналото става само призрак, а бъдещето – привидение и празна илюзия. Най-последно, както слепецът се хваща за тоягата, така и човекът се хваща за видимото, материалното, преходното, което той започва да нарича идеал. Все таки то си остава само една гола тояга.

5. Днес нашето общество прилича на онзи слепец, когото Христос, след като му отворил очите, попитал: „Що виждаш?“ „Виждам човеците като дървета“ (Марк 8:24) – отговорил той. Не е ли такава днес и нашето състояние? Не виждаме ли и ние така реда и порядъка на нещата в природния и нравствения свят? Ние живеем така, като че ли утре ще умрем, и мислим, че с това всичко ще се свърши.

6. Причината за това е нашето умствено и духовно безверие, което ни е лишило от истинското знание за законите на разумния живот. Или, по-ясно казано, ние не знаем още как да живеем като човеци.

7. Само у един добре възпитан човек могат да се развият най-добрите качества, най-възвишените добродетели, които ще принесат навреме своите плодове. Само в един живот, пълен с любов и ръководен от висшия разум, може да съществува истинско щастие и благоденствие.

3. ВЪТРЕШНИЯТ ХАРАКТЕР НА ВЪЗПИТАНИЕТО

1. За разрешаването на този труден и щекотлив въпрос науката е дала следните правила:

– всички майки и бащи, всички възпитатели трябва да изучават човешкото естество във всякакъв план;

– всички те трябва също така да проучват условията, при които се пробуждат и развиват определени добри или лоши качества.

Това именно е основата на доброто възпитание.

2. Необходимо е да се знае:

– как са разположени човешките способности в мозъка и в каква взаимовръзка и отношение се намират те;

– кои наклонности в отделния човек са по-силни и кои – по-слаби;

– кои центрове в мозъка са по-развити и кои не са развити.¹²⁶

3. Знаем ли това, ние можем вече с научно умение да пристъпим към възпитанието на нашите синове и дъщери. Тогава задачата ще се разреши от само себе си.

4. Ако една що-годе образована майка би имала макар и повърхностно понятие за развитието на мозъчните центрове на своето дете, тя навярно би го избавила от много злини, които след време биха му коствали дори и живота.

5. Желязото трябва да се кове, докато е горещо. Същото се отнася и за човешкото естество. То може да се преобразува и възпитава, докато съдържа онази първоначална топлина на

младия и гъвкав живот, който възприема и усвоява всичко, което му се дава.

6. Тук се крие една от тайните за естеството на нашия ум и една неоспорима истина. Мозъкът е седалище на всички наши сили и способности. В сложния мозъчен лабиринт всяка сила и способност има свой собствен център, чрез който проявява вродената ѝ деятелност.

7. От преобладаването на една или друга сила у нас, на една или друга наклонност нашият характер придобива определени черти и до голяма степен определя живота ни. Всички други сили и способности се съсредоточават около вътрешната цел, която сме избрали и която определя нашето действително положение – към кой тип на нравствения свят принадлежим и какъв човек предстои да станем.

8. Това, разбира, се зависи твърде много от първоначалния подтик, който получават нашите наклонности и сили вътре в клетките ни, т.е. от това, какво направление ще вземем – съзнателно или несъзнателно. Тези вътрешни подбудителни мотиви окончателно решават нашата участ.

4. ПРИЧИНИТЕ ЗА ЗЛОТО

1. Възможно е срещу тази научна теория да се повдигнат куп възражения от страна на определени учени и мислители. Без да се спираме засега на тия възражения, ние ще им зададем следния въпрос: Кои са причините за изопачаването на ония основни принципи, на ония основни истини, които ръководят нашия живот?

2. Защо въпреки нашето образование и нашата религиозност ние много често, сякаш по силата на някакъв атавистичен навик се връщаме назад, към миналото си, и вършим неща, които са недостойни за името „човек“?!

3. Йов е питал кой е родил капките на росата.(Йов 38:28) И ние питаме кой е родил капките на злото. Защо един е кротък, а друг – свиреп? Защо един е съвестен и благочестив, а друг – безсъвестен и безчестен? Защо един е разумен, а друг – неразумен? Защо един е истинолюбив и услужлив към всекиго, а друг – подлец, лъжец и грабител?

4. Ако тия пороци съществуваша само между бедните и невежите, щяхме да имаме някакво основание да кажем, че външните условия са основната причина. За съжаление трябва да признаем, че това не е така. Тия пороци съществуват много повече между богатите и образовани хора, които поне не са принудени да крадат и да лъжат като бедните и прости люде, при които това е един от начините за оцеляване.

5. Кой ги заставя тогава да вършат това? Някой може би ще каже: „Егоизмът!“ Но защо едно „его“ върши зло, а друго – добро? Всеки човек има „изъм“, но у одного той е впрегнат да върши благородни дела, а у другото се проявява необуздано и безотговорно.

6. Може би ще се намери някой друг да изкаже най-общото определение, че грехът е причина за всичко това. Но грехът сам по себе си е последица от някакви предходни причини.¹²⁷

7. Трети може би ще каже, че падението и изгонването на Адам от Едемския рай е причината за всички беди. Но нима ако падне един камък, се събаря цялата къща? И нима от изяждането

на една ябълка могат да произлязат толкова злини в света? Наистина много интересно ще бъде, ако някой може да ни докаже това с научна последователност.

8. Несъмнено причините за злото лежат скрити някъде дълбоко в самата Природа. За нас е важно да търсим тези причини. В света има не само колебание и движение на елементите, но съществува и непримирима борба между силите, които се разделят на положителни и отрицателни. Това е вярно както за физическите, така и за нравствените и духовните сили.

5. ДВАТА ЦЕНТЪРА НА ДЕЯТЕЛНОСТ

1. В живота има два центъра на деятелност:

- център на положителните сили, т. е. на доброто;
- център на отрицателните сили, т. е. на злото.

2. Много е важно до кой център е по-близо нашият живот и кои сили упражняват по-силно влияние върху душевните ни стремежи. Трябва да знаем кои са причините за:

- лъжата;
- подлостта;
- безчестието;
- грабителството;
- насилието;
- неправдата.

Тези грехове се проявяват в различни образи и форми.

3. Действително това е едно от най-странните явления в човешкия живот. Хора, които ние считаме за интелигентни и високообразовани, с добро обществено положение, при определени условия и обстоятелства и подложени на известен натиск, на известни влияния, често пъти се отдават на какви ли не пороци. Тези хора извършват най-долните престъпления, и то без ни най-малко угризение на съвестта или каквото и да е разкаяние.

4. Къде е в този случай причината за това? В човека ли, в условията ли, или във възпитанието?

5. В химията съществува следният закон: за да се получи едно химическо съединение, са необходими три неща – два елемента; взаимно сродство помежду им; едно условие.

6. Щом са налице тези три подготвителни стъпки, може да се извърши съответната реакция и да се получи желаното съединение. Съобразявайки се с този закон и с желания резултат, химиците забавят или съответно ускоряват химическите реакции. В този случай условието се явява причина за реакцията, а двата елемента са конкретните извършители. Оттук става ясно, че ако условието се отстрани, то и действието на самата реакция ще се прекрати.

7. Следователно, за да се избегнат лошите последствия в обществения живот, трябва да се премахнат всички ония условия, които причиняват и раждат злото. Разбира се, ако не обръщаме внимание на този факт, на тази очевидна истина, и не се съобразяваме с него, страданията и злините никога няма да се отстранят от дома ни и нещастията няма да закъснеят да ни посетят.

8. „Безумният страда от ума си, а немарливият – от немарливостта си“ – гласи една източна поговорка. И с право е казал един философ, че „немарливостта е майка на всички злини“.

9. Днешните средства и методи за повдигане на хората и на обществото са лишени от истински научен характер. Всичко е произволно и не е съобразено с изискванията на Духа на живота и с онези физиологични и нравствени закони, от които зависи нашето щастие и благоденствие.

10. Зловонните затвори, несправедливите закони, непрекъснатото въоръжаване няма да подобрят положението ни, нито ще създадат нещо добро и благородно в нашия живот. Те са неща, принадлежащи на старата цивилизация – цивилизацията на първобитния, груб и себелюбив човек, единственото желание на когото е да потиска другите.

11. Духът на закона на Дълга ни диктува да търсим по-добър и по-човеколюбив път. В стария път хиляди и милиони хора са загинали, хиляди и милиони човеци са страдали. Всяка педя земя е напоена с човешка кръв. Нима това е човешко?! Нима това е християнско?! Къде е Христос с Неговите заповеди и къде сме ние? Нима за това сме призвани, за да се изстребваме един друг? Не! Да не бъде!

6. ЖИВОТ ЗА ЦЯЛОТО¹²⁸

1. Ние сме призвани тук да се научим как да живеем и работим, за да постигнем онзи живот, към който всички се стремим с един ум и една душа.

2. Колкото и да се гордеем с техническите си постижения, колкото и да си мислим, че сме отишли много напред в сравнение с нашите прадеди, не можем да не признаем, че съвременната култура далеч не е културата на едно свободно и истински просветено и разумно човечество, което е съзнало върховните цели на своя живот.

3. Съвременните хора с безподобно усърдие и постоянство изучават физическата природа, ала увлечени от чисто утилитарни цели¹²⁹, те не полагат усилия да разберат нейния език. А тя е създавала прекрасни образци във всяка една област. В този смисъл тя наистина е една велика книга.

4. Нека вземем за пример устройството на човешкото тяло. На пръв поглед то не представлява нищо друго освен сбор от живи клетки, наредени и устроени по определени закони така, че в своето съчетание да образуват един сложен организъм, наречен „човешко тяло“. За организацията на това тяло знаем много малко, понеже нашето нехайство и немарливост доскоро са ни държали в невежество и сериозните проучвания в това направление датират от по-ново време.

5. Хората не са познавали онези тайнствени закони, които владеят и направляват техния съзнателен и несъзнателен живот. Но човешкият дух не стои без работа. Той вечно издирва и търси скритите стъпки и действия на природата с цел да ги изучи. Придобитото знание има за задача да разреши и да премахне мъчнотиите в живота.

6. Първото нещо, което се забелязва и което прави впечатление в нашия организъм, е, че в него има ред, че има

взаимодействие и хармония между всички работници, които познават своята работа много по-добре, отколкото ние нашата.

7. Тук не се преследват лични цели или частни интереси. Тук се гони една обща цел, едно общо благоденствие, на което се радва самият човек. В това именно се състои тайната на общия успех – в съчувствието и съпричастността.

8. В този организъм никой няма особено мнение, няма преследвания, няма капризи и своеволия. Тук цари единство. И когато една от съседните клетки заболее и страда, всички други клетки ѝ съчувстват и по всякакъв начин бързат да премахнат злото.

9. Понякога дори и най-своенравният човек се замисля и започва да скърби за онези, с които е тясно свързан неговият интерес – например той плаче и окаява лошата участ на своята робиня. Нещо повече – по никакъв начин не може да извади страданията ѝ от ума си. Не може, разбира се! Понеже негова милост, господарят, се е убедил вече от личен опит, че само от доброто състояние на всички клетки зависи неговото здраве, успех и щастие.

10. Едни от тези клетки образуват костите, други – мускулите, трети – артериите и вените, четвърти – стомаха, пети – белите дробове, шести – сърцето, седми – нервите, осми – мозъка и т. н. Всички те, според качествата и способностите си изпълняват специална служба в организма, определена от закона за Цялото.

11. Така например клетките, образувачи костите, имат за задача да поддържат целия скелет. Клетките, образувачи мускулите, са заети с поддържане стойката на тялото и свързването на отделните части. Клетките на стомаха се

занимават със смилането на храната; клетките на дробовите – с приемането на въздух и пречистването на кръвта; клетките на сърцето – с изпращането на кръвта към артериите и вените, а клетките на артериите и вените – с пренасянето на кръвта по цялото тяло.

12. Кръвта представлява общият капитал. Тя съдържа всички хранителни вещества, необходими за поддържане живота и благоденствието на това многолюдно общество, наречено човешки организъм.

13. Що се отнася до клетките на нервните, то те представляват съединителни жици, които свързват всички системи на тялото с мозъка и по този начин пренасят двигателната сила по цялото тяло. Те са единствените посредници, съобщаващи за всичко, което се върши вътре и вън от мозъка.

14. Клетките, които образуват мозъка, изпълняват най-сложната и деликатна работа в служба на човешката душа. В техните миниатюрни стаички са разположени човешките желания и човешката мисъл. Посредством тези клетки душата извършва цялата си многосложна работа и така тя постоянно се грижи за поддържане на реда и хармонията в организма.

15. В една част от тези мозъчни клетки са съсредоточени и се съхраняват физическите сили на човека, в друга – умствените му сили, а в трета – духовните му сили. Върху този въпрос ще се спрем по-подробно на друго място.¹³⁰

16. Следователно, вътре в човека всичко е разпределено с математическа точност. И щом тази математическа точност съществува, силите вътре в организма се уравновесяват взаимно и образуват онази хармония, която наричаме здраве.

17. Щом обаче се изгуби това вътрешно равновесие на математическите закони на духа, в живота настъпва криза, която може да е частична или обща. Човек или трябва да намери спасителен изход от кризата, или пък, ако не желае да стори това от честолюбие, трябва да престане да живее.

18. Ако човек предпочете нечестивата смърт пред добрия и благ живот, това значи, че не е достоен да носи името „човек“. Не е несправедливо да осъждаме такива представители на човешкия род. Ако някой предпочете отровата пред хляба, това означава, че той не цени онова, което му е поверено от Всевишния, т.е. от разумния живот. Затова талантът на този недостоеен и лукав роб ще се отнеме и ще се даде на онзи, който е достоен и готов да принесе плод и полза (Мат. 25:14-30).

7. ЗАКОН НА РАЗВИТИЕТО

1. Милиарди години са били нужни на природата, докато създаде сегашните условия на живот, благодарение на които по-късно е било възможно да се създаде и човешкият организъм. Той е жилището на душата, в което тя днес работи за постигането на една по-висока и по-велика цел от първата, която се е състояла в създаване на материалния свят и на елементарния органически живот.

2. Милиони години е трябвало да минат, докато се създадат първите клетки. Стотици хиляди години са били потребни, за да могат те да преминат през всички стадии на развитие и видоизменение и по този начин напълно да се приспособят за извършване на специалната служба, на специалната работа, която им била дадена да изпълняват в живия организъм. Хиляди години

изминали, преди Великият Дух на живота да успее да възпита човека, да пробуди самосъзнанието на разумния живот вътре в неговата душа и да предизвика любовта му към духовния свят, която да го вдъхнови да тръгне по пътя на оня велик всемирнен стремеж, който ние наричаме духовно повдигане.

3. Необходимо било човек да придобива всичко с постоянни усилия и постоянни жертви, за да се научи да цени доброто. То не му се давало случайно, без труд и без жертви, за да го прахосва, както си ще. От вековния човешки опит той трябвало да научи, че всичко, което му се е дало, е с цел да извърши нещо полезно.

4. Клетките работят за общото добро на целия организъм, на който човекът е господар, и от тази обща работа зависи благоденствието и здравето, на което той се радва.

5. От своя страна човекът, като една разумна клетка от Духовното тяло, чрез което се изявява Висшият живот, е длъжен в името на своето нравствено естество да изпълни задълженията си като разумно същество, като духовно-нравствена личност, като истински син на човечеството.

6. Ако се отрече от своята длъжност и от своето призвание в живота, той ще извърши престъпление против самия Дух на живота. В такъв случай за Великия закон на живота не остава нищо друго, освен да изхвърли подобно същество вън от святото си жилище като непотребна и дори вредна вещ.

7. Същият процес се извършва и в нашия организъм, в самото ни тяло. Онези клетки и членове на органическата общност, които престават да изпълняват своята длъжност и станат вредни и опасни за здравето на другите клетки и членове, биват изхвърлени вън от тялото заради общото здраве на целия

организъм. Върху този предохранителен закон на природата почива нашето здраве и дългоденствие.

8. Ние, днешните хора, които сме вече на едно по-високо духовно ниво, не можем да очакваме нещо по-добро от това, ако не се осъзнаем и не променим основно своя вътрешен живот, а оттам – и своето нравствено поведение към нас самите и към нашите ближни.

9. Нравствено-духовните закони, от които се ръководи разумният живот, изискват от всеки човек коренно вътрешно преобразование и „новораждане“ от Духа на Истината.¹³¹

10. Законът на развитието е вечен, той не търпи застой.

ДЯЛ ТРЕТИ:

ВЪНШНИТЕ УСЛОВИЯ НА ЖИВОТА

1. ПРОИЗХОДЪТ НА ЖИВОТА

1. Животът е една от най-големите загадки. За произхода му не знаем почти нищо. Онова, което ни е известно за неговата същност, е придобито от наблюдения върху характерните прояви на неговата сила. Тази сила е диаметрално противоположна на силите на физическия свят и се различава коренно от тях по своето естество.

2. Установено е също така, че органическият живот се е появил във вселената при известни строго определени условия, което потвърждава истината, че природата има някаква определена цел, някакъв общ план и общ стремеж.¹³²

3. Всичко това ни кара да признаем факта, че животът се е появил с цел да се развива, да расте и да стане фактор и главен проводник в по-нататъшната проява на Върховния Дух във вселената.

4. За да се постигне този върховен стремеж в природата и за да се роди и развие настоящият органически живот, който духът ни притежава, преди всичко е била нужна почва за полагане на основа.¹³³

5. Почвата е била един от най-важните и необходими първични елементи за съществуване. Тя е съдържала онова предварително условие за идване на жизнената сила в царството на природата, без което животът не би могъл да завладее новата среда на своята дейност и да влезе в новите условия на своето битие.

6. Физическите сили е трябвало да работят дълго време, за да подготвят условията за идването на органическия живот, а освен това да отворят пътя за влизането на този живот в неговото жилище – тялото. Това влизане окултната наука нарича „въплътяване“ или още „обличане в плът и кръв“.

7. Природата впрегнала своите физико-химични сили и ги натоварила с великата работа да ѝ доставят елементите на почвата посредством събиране на малките частици на материята, пръснати навсякъде в безмерното пространство. Образували се огромни общи маси – галактики, мъглявини, както и слънчеви и планетни системи. Така природата приготвила бъдещите обиталища на живота.

2. ЗАКОН НА ГРАВИТАЦИЯТА¹³⁴

1. Научните факти показват, че главният двигател в тази огромна по своите мащаби материална работа бил законът на Гравитацията. Под неговото действие отделните части на материята били принудени да излязат от своето първично хаотично състояние и да се оформят в гравитационни центрове. Тези гравитационни маси започнали да се подчиняват на общите закони на движение и образували т. нар. видим материален свят или физическата вселена.

2. И тъй, от първоначалния хаос, състоящ се от невъобразимо число атоми, независими един от друг, буйни и неукротими по естество, извършващи милиони движения в секунда, и то в най-различни направления, е трябвало е да се създаде нещо цялостно, нещо стройно и устойчиво.

3. Представете си в какво хаотично състояние се е намирала тогава вселената! Какво ли „вавилонско стълпотворение“¹³⁵ е царяло между частиците на веществото и какво ли е било движението на атомите, при положение, че тогава те не са следвали никакво определено направление?! Всичко това е изглеждало като един развълнуван и вечно колебаещ се океан в пространството, чиито движения не са имали никаква определена цел.

4. От това именно хаотично състояние е трябвало да се създаде нещо стройно, нещо хармонично, което да отговаря на условията, необходими за появата на живота. Каква велика задача е стояла пред природата – да устрои и подреди настоящия свят и видимата вселена с всичката ѝ красота, хармония и единство, произтичащо от действията на вечните и неизменни закони, работещи с математическа точност и последователност!

5. Ако обаче във вселената съществуваше и действаше само законът на Гравитацията, по силата на който материалните частици взаимно се привличат, вселената не би придобила сегашния си вид.

6. Можем да предположим, че под действието само на Гравитацията частиците на материята биха се събрали в една огромна обща маса, която не би послужила за нищо. Атомите завинаги щяха да си останат отделни и независими единици, без да могат да проявят скритите възможности на своето естество. Те щяха да се прилепят един към друг по чисто механичен начин, но никога нямаше да влязат в по-тесни връзки помежду си.

7. Това заключение можем да извадим от факта, че Гравитацията се изразява най-вече в механическо движение, с

помощта на което материалните тела са били поставени в пространството на съответните им места.

8. Основното и най-важното, което извършва законът на Гравитацията, е упражняването на налягане върху материята, наречено от науката притегляне или падане на телата в пространството към центъра на тежестта.¹³⁶

9. Действието на този закон е причина за неразрушимостта на материята, т.е. на първоначалните форми на веществото, наречени атоми, които сами по себе си не са нищо друго освен израз на определено количество затворена в тях енергия.

10. Основната задача на закона на Гравитацията е да поддържа един установен ред, създаден от предшестващи причини и начала. Същевременно с това той е призван да запази единството между всички дейци на материалния свят, като ги държи в границите на своята сила и влияние.

3. ЗАКОН НА ВСЕМИРНОТО СРОДСТВО¹³⁷

1. Безспорно на гравитацията е отредено да играе една изключително важна роля във вселената. Все пак определени факти ни карат да стигнем до заключението, че ако в материалния свят действаше единствено този закон и ако той не беше подпомогнат от закона на Всемирното сродство на елементите, то навярно видимата вселена днес щеше да има по-друг вид, не толкова красив и привлекателен.

2. Във Всемирното сродство се крие една от великите тайни, с помощта на която природата върши своята работа. Тази тайна произтича от онова свободно действие на атомите, които влизат

във всевъзможни съчетания помежду си. При тези съчетания постоянно се образува енергия, която се пренася от различни по проводимост среди по цялата вселена.

3. Без Всемирното сродство светът завинаги би останал безплоден и безцелен. Мрак и тъмнина щяха да владеят навсякъде. Топлината и светлината щяха да бъдат непознати за нас. Духът на човека завинаги щеше да остане затворен във вечната бездна на материята, в която нямаше да съществува нищо друго освен вечно мълчание.

4. Светът щеше да има над вратата си надпис: „Изгубен свят“. Любовта и омразата, обичта и ненавистта, истината и лъжата, доброто и злото нямаше да могат да се проявят, а щяха да бъдат погребани в безграничната пропаст на пространството.

5. Тогава нямаше да има нужда ни от вяра в Бога, ни от възпитание, ни от наука, ни от философия. В мозъка на бедните, отчаяни философи, богослови, материалисти, идеалисти щеше да царува блажен покой. Те нямаше да водят помежду си безкрайни спорове и да си блъскат главите върху загадките на вселената. Светът щеше да бъде избавен от учението им, което гласи: „Животът е зло, без него е по-добре!“

4. ПЪРВАТА АКСИОМА ЗА ДУШАТА

1. Фактите показват, че природата не е взела под внимание всички тези неща при устройството на вселената. Даже и не ѝ е минало на ум, че ще дойде ден, когато ние, хората, които сме уж разумни същества, ще бъдем нападнати от всевъзможни злини и ще водим помежду си страшни, опустошителни битки и войни.

2. Може би някой ще каже, че ако тя беше предвидила тия нещастия, би взела навреме мерки да ги предотврати. Но изглежда това не е влизало в сметките ѝ.

3. Главната ѝ цел, основната ѝ задача е била да устрои видимата вселена тъй, както са повелявали върховните закони, а също и да даде на всеки свят онези условия, чрез които той да бъде подготвен и приспособен за нуждите на развиващия се и постоянно възрастващ живот.

4. Дали природата е допускала, че когато дойдат живите, разумни същества в дома ѝ, ще започнат куп разисквания, препирни, борби за всевъзможни неща и ще си оспорват богатата, които тя така щедро им е дала? Очевидно за нея това е бил второстепенен въпрос, оставен за разглеждане, когато му дойде времето.

5. Днес този въпрос вече стои пред нас. Въпреки че все още не разбираме достатъчно добре езика на природата, за да се ползваме напълно от уроците, които всеки ден ни дава, все пак тя е успяла да ни научи на някои неща, да ни покаже основните начала на живота.

6. Животът на миналото не е бил изживян напразно. Душата благодарение на дълговековния си опит е научила някои от първите закони на висшия живот. Мозъчните клетки са ни предали първата заповед, написана от Вечния Дух.

7. Законът на съвестта е проговорил вече вътре във всеки човек и му казва, че Дългът е първата стъпка към успеха и щастieto в живота. Това е първата аксиома, която всеки разумен човек трябва да осъзнае, защото времето на нашия „Изход“¹³⁸, на нашето освобождение от фараоновото робство¹³⁹ е наближило.

8. Има една категория хора, които гледат с презрение на живота. За тях човечеството не е нищо друго освен материална сган, която днес съществува, а утре изчезва.

9. От друга страна има множество крупни капиталисти, както и хитри дипломати и държавници, които гледат на живота на другите като на капитал, който може да се усвои чрез най-различни, благородни или неблагородни средства и да се употреби за техните лични цели, за създаване на охолан живот, пълен с наслади и развлечения.

10. Народите все още се стремят да изградят върху тази основа своето бъдещо величие, но това е голо щастие, илюзия на човешкото тщеславие, донесла на хората хиляди разочарования.

11. От времето на нашите първи прародители човекът все търси това илюзорно щастие в света, но то няма да дойде, дори и да го чакаме хиляди и милиони години. Тази лъжлива и нечестива философия няма да ни донесе мечтаното щастие, нито ще създаде нашия бъдещ живот. Тя няма да освободи човека от отговорност пред закона на Дълга и правдата.

12. „Гол излязох от майчината си утроба – казва праведният Йов – и гол ще се върна“ (Йов 1:21).

5. ИЗТОЧНИКЪТ НА ВСИЧКИ ОБЩЕСТВЕНИ ЗЛИНИ

1. Най-трудната работа, казват физиолозите, е да се поправи един развален и разстроен мозък. Най-трудната задача, според възпитателите, е да се поправи един покварен характер. Най-опасното нещо, по думите на древните мъдrecи, е зле настроеното сърце.

2. Най-голямата трудност при разстройства мозък е в поправянето на развалените му „части“ и центрове, които са изгубили своето физиологическо равновесие. Никой освен самата природа не може да възстанови това равновесие.

3. Най-голямата мъчнотия при изправянето на покварения характер идва от разстройването на самата душа, и по-точно от влиянието, на което тя е подложена поради връзката си с отрицателните духовни сили, с оня мощен център на негативна дейност, за който споменахме по-рано.¹⁴⁰ Само добродетелта е в сила да изправи и промени подобен характер.

4. Голямата опасност при зле настроеното сърце лежи в динамичната му сила, която може да избухне като вулкан винаги, щом злото се докосне до него. Такова сърце не може да бъде укротено от нищо друго освен от Любавта.

5. „Сърцето е измамливо повече от всичко и твърде покварено. Кой може да го познае?“ (Йер. 17:9). Така говори еврейският пророк Йеремиа, откривайки източника на всички обществени злини. Тези злини са следствие и резултат на разюзданите човешки сърца, на необузданите човешки страсти, които не се подчиняват на никакъв разумен контрол, а постоянно се променят, постоянно избухват и угасват подобно на вулкан.

6. За да се премахне злото, Истината трябва да се внушава във всеки ум, да се представя във всичките ѝ видове, форми и степени пред всеки човек. И не само това, но тя трябва да се прокарва, посажда и въплътява в душевния му живот, за да стане двигател на цялата му дейност и духовно просвещение.

6. ПОВДИГАНЕ НА ЧОВЕШКАТА ДУША

1. Повдигането на човечеството и на човешката душа се извършва по един много сложен начин. Ние не забелязваме този процес, но чуваме гласа на вярата и надеждата да шепне вътре в нас, в нашата душа и да ни призовава да влезем в светлото бъдеще. Там, където ни очакват красивите и благи обещания, където условията се различават коренно от сегашните и положението е подобро, където животът е тих, добър и благороден, където царуват радост, мир и блаженство.

2. Нашите умове обаче постоянно се смущават и колебаят поради нови впечатления, подобно умовете на младенци. Всевъзможни течения и промени постоянно ни увеличат и ни тласкат ту в една, ту в друга посока. Няма спокойствие! „Борба непрестанна е този наш живот“ – казва поетът.

3. Природата не престава да действа върху човешкия мозък със своите енергии, като ни принуждава да се стремим към онова, което е непостижимо, да прозрем това, което е невидимо, и да изучим онова, което е непознаваемо.

4. И ние се стремим към него, защото се надяваме, че там именно е скрито онова, за което копнеем и което се мъчим да осъществим с толкова усилия. Времето носи всичко подред, а нуждата прилага всяко нещо наред.

5. „Ние виждаме нещата неясно, като през огледало“ – казва апостол Павел (1Кор. 13:12). Още повече че това, което виждаме, е само отражение на миналото, на онова, което е било преди нас. Значи само миналото е действителната истина, която е оставила и в нас, и в света отпечатъка на своето присъствие.

6. Що се отнася до бъдещето, което ще дойде, то е само идеал без никаква същност, който ще се осъществи на своето време в една или друга форма. Този идеал е като величественият план на една къща, която трябва да се построи.

7. Има голяма разлика между плана и самата къща. Колкото и да е красив планът, той е само начертан на хартия, а именно къщата е самата реалност, същността, в която пребъдва нашият живот.

8. Съмнението е характерна черта на човешкия ум, който се колебае между вярата и безверието. Обзет от съмнение, човек често размишлява:

– Дали се е родил за нещо, или раждането му е било безцелно?

– Дали светът действително има някакъв смисъл, или човек само така си мечтае и въобразява?

– Дали светът се управлява от някого, или в него царува случайността?

– Как е създаден самият свят, кой го е сътворил и устроил – дали някое велико същество, което наричаме Бог, или някоя велика сила, наречена Природа?

9. По всички тия неясни въпроси човешкият ум иска да има светлина. Защото такова е естеството на човешката душа, че тя не може да напредва и да се развива без тази вътрешна умствена светлина.

10. Тя не може да се движи сяпo, без определена посока. Тя се нуждае от идеал, който да я въодушевява, да я кара да се

стреми към нещо велико и възвишено, ала не отвлечено и мъртво, а нещо живо, което да има сродство с нея и да ѝ вдъхва любов.

7. ДИЛЕМАТА НА ТРИЪГЪЛНИКА

1. Естественикът и материалистът твърдят, че Материята и Природата са създали и устроили света, че той се управлява от техните закони и че без тях нищо не би съществувало.

2. Идеалистът и спиритуалистът казват, че Умът и Духът са сътворили и устроили света. Всичко, което виждаме и усещаме във външния свят, това са само образи и представи на ума, който създава всички форми. Вселената е негов продукт. Без ума нищо не би съществувало.

3. Богословът и теологът от своя страна казват: Бог е създал и устроил света, Той го управлява и Той е всичко. Без Него нищо не може да съществува.

4. Пред нас стои една дилема, на която който и край да хванем, все ще ни убоде, която страна и да вземем, все ще срещнем противници.

5. С цялото си познание за материята и природата материалистът започва да ни убеждава, че учението на теолозите не почива на никаква здрава основа.

6. „Теолозите твърдят – казват материалистите, – че имало някакъв Бог, който е създал и устроил вселената, но всъщност това не е никакъв Бог, а материя, която ние виждаме да работи и действа навсякъде. Тя е единствената реалност, която можем да опитаме, да пипнем и да проверим в действителност. Затова вън от тази реалност всичко е плод на нашето въображение. Що се

отнася пък до нашия душевен мир, той не е нищо друго освен резултат от известни атомни и молекулярни движения в мозъка, които нямат никаква предметна стойност вън от него.“

7. Така както материалистът ни представя работите, на пръв поглед те наистина изглеждат твърде прости и убедителни. Умовете ни са почти убедени да приемат учението му за чиста истина. Безспорно материята е една реалност и няма защо да се съмняваме в нейното съществуване.

8. Но в този момент пред нас се изпречва много ученият идеалист със своите обширни познания за ума. Той започва да ни доказва и да ни убеждава, че учението на материалиста не почива на здрава основа.

9. „Онова, което виждаме, пипаме, опитваме, не е материя, а само образи, форми, впечатления и усещания, създадени от творческата сила на ума. Умът е, който действа вън от нас и вътре в нас. Неговите прояви и резултати материалистът взема за неща, реални сами по себе си и независими от ума, и ги назовава материален свят, природа и т. н. Онова обаче, което пипа, което усеща, което мисли и сравнява, е умът. Извадете творческата сила на ума от онова, което се нарича материален свят, и той тутакси ще се разпадне на първоначалните си елементи. В такъв случай вселената завинаги ще изгуби своята материална същина. Затова вън от ума никаква реалност не съществува“ – заключава идеалистът.

10. Тогава се явява въпросът: Къде е истината? Дали в учението на материалиста, или в учението на идеалиста?

11. Ако приемем учението на материалиста за вярно, трябва да отхвърлим реалността на ума, т. е. да приемем, че човек не е

нищо друго освен един куп от атоми. В такъв случай обаче ние ще влезем в стълкновение с естеството на своя разум, т.е. ще трябва да отхвърлим присъствието на мислите в душата си. Очевидно това е едно противоречие.

12. Ако пък приемем учението на идеалиста за вярно и допуснем само съществуването на ума, а отхвърлим реалността на материята, ще влезем в стълкновение със своя организъм и със своя мозък – центъра на цялата ни настояща дейност. Всеки знае, че не всичко у нас е само ум.

13. Значи нито в едното, нито в другото учение се съдържа цялата истина.

14. Ние сме изправени пред „дилемата на триъгълника“, където всеки ъгъл претендира да е целият триъгълник и твърди, че без него съществуването на фигурата би било невъзможно. Това е един омагьосан кръг, в който се въртят теологът, материалистът и идеалистът.

15. Ако триъгълникът не може да съществува без един от ъглите си, то също така и ъгълът не може да съществува без някоя от страните си. А и която и да е страна не може да съществува без наличността на една от точките, които образуват правата линия.

16. От всичко това можем да извадим заключението, че точките са в основата на всичко. Посредством тях се образуват правите линии и ъглите. Но подобен род разсъждения не могат да ни доведат до никакви положителни заключения, защото ние не търсим абсолютната, а относителната реалност.

17. И ако между нашите трима приятели отново възникне спор и всеки започне да твърди, че той е точката, въпросът

престава да е геометрически проблем. Тогава ние преминаваме в областта на математиката, където точката се превръща в една абсолютна единица, която не може да бъде нито теолог, нито материалист, нито идеалист, понеже нито се дели, нито се умножава, нито се сравнява с нещо друго.

18. Следователно там, където няма сравнение, няма и знание, а където няма умножение и деление, там не може да съществува и разсъждение. От това следва, че нашето знание е относително, а не абсолютно.

19. В основата на относителното знание стоят три неща – умножение, деление и сравнение. Извън тяхната област ние не знаем нищо сигурно за това, което съществува. А вътре в тяхната сфера знаем много неща и можем да предполагаваме всичко, което ни дойде на ум.

20. Ето че отново се срещаме лице в лице със заплетената „дилема на триъгълника“, която едва ли някога ще бъде решена. Тогава нека предадем този спорен въпрос на третейски съд¹⁴¹ пред огнището на науката, да видим и чуем как тя ще се произнесе. „Истината – казва тя – трябва да се гледа в лицето, а не в гърба“.¹⁴²

21. Нека оставим сега всички тия философски спорове и да намерим едно съвсем просто разрешение. Народната мъдрост казва: „С един камък къща не става.“ За да построим къща, са необходими три неща: основа, стени и покрив.

22. Смешно е да се поддържа твърдението, че само основата или само стените, или пък само покривът съставят къщата. Очевидно е, че тези три части заедно образуват едно цяло, наречено къща. Отделно взети, те не са вече къща, а части.

23. Ако основата каже, че тя е цялата къща, какво би правила тази къща без стените и покрива? Или пък ако стените кажат, че те са цялата къща, какво би правила тази къща без основата и покрива? Или ако покривът каже, че той е самата къща, какво би представлявала тази къща без основата и стените? Затова богословът, идеалистът и материалистът трябва да заемат определеното на всеки от тях място.

24. Къщата е построена от Някого, Който не е нито в основата, нито в стените, нито в покрива. Той е навсякъде и никъде едновременно.¹⁴³

25. Ако става дума за частите на къщата, нашите трима приятели имат право да правят известна разлика. Но ако смесват понятието за къщата с идеята за Онзи, който я е построил, то те се заблуждават, понеже не знаят каква е разликата между една пасивна реалност и една действаща същност.

26. Ако тримата говорят за проявлението на Неговата сила в цялата къща, тогава те са едно и могат да се назоват с едно общо име: богослово-идеало-материалист.

8. МАТЕРИЯ, СИЛА, УМ

1. Тялото е създадено от вещество посредством силата на живота, която го е обусловила и свързала с душата и ума. Затова материя, сила и ум не са три отделни, независещи едно от друго неща, а свойства, качества и форми на едно и също битие, на едно същество, което е вътре и вън от тях.

2. Това същество действа в три главни форми, проявява три главни качества, показва три главни свойства:

– Материята се определя от постоянните центрове, наречени атоми или монади.

– Силата – от движението и количеството на тия центрове.

– Умът – от групирането и разпределението на атомите и силите в правилни отношения, които се управляват от постоянни закони.

3. Тези закони работят с математическа точност и последователност за постигането на оная велика цел в природата, която Духът на битието си е поставил. Тази истина не подлежи на никакво съмнение. Науката ни е предоставила многобройни факти от всички области на живота и тези факти говорят много по-ясно и убедително от който и да е философ.

4. И така:

– свойствата представляват материята;

– качествата – силата;

– формите – умът.

5. Всеки атом във вселената съдържа свойствата, качествата и формите, отпечатани в него от Първото Начало.

6. Това Начало е:

– Духът на живота – вечната животворяща енергия, която изпълва цялата вселена;

– Първичната и Единствена Същност, от Която произтичат всички разумни действия и стремежи;

– Върховният закон вътре в душата, който я подтиква да се стреми към съвършенство;

– Върховната сила на самосъзнанието вътре в духа на човека, която постоянно го подбужда да се подвизава в доброто, да търси благородното и възвишеното, да обича Истината.

7. Всичко това ни води към Великия върховен разум – да знаем какво правим, да разбираме и проумяваме към какво се стремим, т.е. да живеем.

8. За да се постигне всичко, към което се стреми душата на всяко разумно същество, са се изисквали преди всичко време, място и условия, където да се посади първото семе на живота.

9. Природата е трябвало да работи и да приготвя всевъзможни бъдещи условия, така богати и разнообразни, за това толкова деликатно чедо на вечността. Тя е работила и за онези славни епохи, които ни очакват във вечността на живота и които въобще не са преминавали още през сърцата ни, нито са влизали в умовете ни.¹⁴⁴

10. Пред умствения поглед на човека се очертават велики бъднини, които се губят някъде във вечността. Душата със своята Божествена интуиция предчувства тия бъднини. И ако началото е толкова велико, какъв ще бъде зенитът на съвършенството, когато влезем в безсмъртието?! Какво ще бъде състоянието ни, когато у нас дойде пълнотата на живота, когато времето изчезне, за да настане вечността?!

11. Унесен от видението на тия далечни бъднини, поетът-мъдрец казва:

„Събуди се, събуди се, ти, който спиш!

Стани, стани, ти, който си паднал,

и прости ръцете си към надеждата, която си изгубил!

Ръката, която те крепи, не е отслабнала
и любовта на живота към тебе не е угаснала.“

9. В НАЧАЛО БЕ ЛЮБОВТА

1. Да се върнем отново към произхода на живота.¹⁴⁵ Изхождайки от фактите, които научните изследвания ни представят, колкото и оскъдни да са те, можем да допуснем, че материалният свят не е имал този вид, който има днес. Частиците, от които той се състои, са били разпръснати в пространството на такова огромно разстояние, че едва ли можем да си съставим някакво понятие за това.

2. Дори и не можем да си представим границите на онзи безбрежен океан в бездната, състоящ се от безкрайно малки частици, наречени атоми. Тези частици не са извършвали никакво определено движение освен едно непрекъснато колебание и трептене. Привличането и отблъскването са действали с еднаква сила. Следователно материята, т.е. атомите са били в равновесие. Немислимо е да е имало някакво физическо триене или действие.

3. И тогава дошло началото – онова начало, за което Мойсей споменава в първа глава на Битието, а Йоан – в първа глава на своето Евангелие. В оня миг от вечността Всемирният закон на сродството, сиреч на Любовта, започнал да действа както между атомите, така и между силите.

4. Ще се опитаме да нарисуваме една картина на творческия процес, който започнал в материалния свят. Да си представим елементите на веществото, които се намирали в покой и които

дотогава били независими и индиферентни един към друг, сякаш са нямали никаква връзка помежду си.

5. С влизането и пробуждането на тази вътрешна сила, наречена Любов, нещо особено започнало да става – редица революции и еволюции се извършвали в материалния свят. В тия малки същества, наречени атоми или монади, се пробудила особена страст и у тях започнал да се проявява един интензивен живот. Те започнали да стават неспокойни, сякаш били наелектризирани и намагнетизирани от някаква непозната дотогава сила.

6. И ето, всред това безбройно множество два първоначални атома Х и Y – да допуснем, че това са кислород и водород – се спускат един срещу друг с невъобразима сила и здраво се сграбчат, както често правят хората, когато помежду им избухне някакъв спор или кавга. На пръв поглед това действие изглежда необяснимо, то е сякаш безпричинно. По никакъв начин не можем да си обясним този сблъсък.

7. Най-после идваме до заключението, че всичко това нищо не значи. За да прикрием своето честолюбиво невежество, казваме: „Нищо особено, празна работа!“ Но онова, което мислим за празно, то всъщност е пълно, то е истинско чудо! Бихме ли могли да си представим, че например в една капка вода има хиляди и милиони частици?!

8. Мислим си, че случката е маловажна, но работата става сериозна. Ето че и съседните атоми, индиферентни дотогава, биват обхванати от същото безпокойство и стават опасни. В един миг безброй много атоми, захванати по два, започват да се трупат около първите два – там, където е средоточието на схватката, т. е.

около първия център на тежестта. Това е вече едно праволинейно движение, от което по-късно са се образували всички други форми на движението.

9. Тогава се започва едно блъскане, тласкане, дърпане – цяло „вавилонско стълпотворение“!¹⁴⁶ Чува се шум, врява, крясък – истински бунт! Вестта с неописуема бързина се разпространява навсякъде във вселената. Силите влизат в стълкновение. Горе на небето има война. Страшна работа! Чува се дрънкане на саби и щикове, гърмежи на пушки и топове. Цели огнени ядра започват да се изхвърлят в пространството в различни направления. Всичко пламва от поднебесния огън. Вселената гори, викаме ние, в голяма опасност сме! Светът се свършва, катастрофата е близо, ние сме в ужас!

10. Наблюдавайки тази страховита картина, на нас ни се струва, че всичко ще изчезне в пламъците на този всеобщ пожар. Но веществото не се губи, силата не изчезва, умът работи, Господ създава.

11. Минават милиони и милиарди години и пространството отново се населява, но вече не с първите дребни материални частици, а с планети, слънца и слънчеви системи. Огромни галактики, извори на безбройни светове, развиват своите спирали. Греят величествени слънца, източници на първоначалната светлина. Появяват се планети, красиви земи, покрити със зеленина. Те стават жилища на живи същества, надарени с ум, разум и душа.

12. Всички тия множества пристигат със Синовете божии, създадени в началото на самото небе. Те идат, за да се поклонят и

да благодарят за почестите и богатата, приети от Вечния, Всемирен закон на Любовта.

10. БОГ Е ДУХ

1. Пред ума ни се представя една величествена картина на целия свят – обширна по размери, великолепна по естество, чудна по устройство. Ръката, която е работила над нея, силата, която е действала при създаването ѝ, умът, който я е проектирал и извършил постройката, остават тайна.

2. Творецът на великата вселена е скрит във вечността. Където и да Го търсим, на която и страна да гледаме за стъпките Му, ние не можем да намерим никаква следа, която да ни загатне нещо за Неговото местопребивание. Къде е Той, Великият? Дали е заминал напред, или назад е останал? Дали е слязъл надолу, или нагоре е възлязъл?

3. Той присъства навсякъде и накъдето и да погледнем – надясно, наляво, нагоре, надолу, виждаме произведенията на Неговата творческа сила. Но пътя към Своего свято жилище, мястото на Своего пребивание Той завинаги е скрил от погледите на всички смъртни.

4. Усещаме, че Той присъства в един и същи момент навсякъде и в едно и също време действа и вътре, и вън от нещата, но не можем да кажем, че е тук или там.¹⁴⁷ Можем само да кажем, че „Бог е Дух“!

5. Пред умствения ни поглед се разкрива чудната гледка на необятната вселена. Тя изглежда като един великолепен дом, чиито стълбове и сводове се издигат сякаш някъде изпод нозете

ни, крепейки цялото здание в пространството. Не се вижда обаче на какво се опират основите на този дом.

6. Светът прилича на подвижната скиния¹⁴⁸ на Израил, която се носи из вселената от силите на Йехова, придружена от безбройното небесно войнство на Елохим, което победоносно се завръща и се устремява към пределите на вечното царство на мира – царството на Господ Бог Саваот.¹⁴⁹

Науката е резултат от мисловната дейност на ума, който наблюдава явленията в природата, изследва ги и се стреми да открие законите, които ги управляват.

Възпитанието е резултат от познаването и прилагането на духовните естествени закони, които управляват вътрешния живот на човека. Истинското възпитание дава правилна насока на умствената дейност и насочва към разумно прилагане на придобитото знание, което трябва да спомага за съграждането на живота, а не за негово разрушаване.

Образованието в най-широк смисъл на думата не е нищо друго освен процес на въплътяване на благородни мисли и добри желания в живота на човека.

ФОТОТИПНО КОПИЕ
НА ПЪРВОТО ИЗДАНИЕ
(1896 г.)

НАУКАТА И ВЪСПИТАНИЕТО

НАЧАЛАТА НА ЧЕЛОВѢЧЕСКИЙ ЖИВОТЪ.

ОТЪ

Петъръ К. Дюновъ.

„Милостъ и истина ся срѣщнахъ:
Правда и миръ ся палувнахъ.
Истина отъ земята ще прозябне:
И правда отъ небето ще надникне.“

ЧАСТЬ I.

ВАРНА.

Печатница на К. Николовъ

1896 г.

ОБЩО ВЪВЕДЕНИЕ:

ДВѢ ВЛИЯНИЯ.

Свѣтътъ, въ който живѣемъ и сѣществуваме по еобходимость на своята природа, е пълень съ тайни.

На всѣка стѣпка нашия растящъ умственъ животъ рѣща безбройно число явления, които се различаватъ о видъ, родъ и степенъ.

Тѣзи явления производатъ хиляди впечатлѣния и сѣщения въ дѣлбочинитѣ на душата, и побуждатъ ума ъ дѣятелность съ всичкитѣ му сили и способности да при извора на причинитѣ и да открие законитѣ подъ оито се извършватъ, а така сѣщо да отгадае и тѣхното значение, което тѣ съдържатъ за неговото щастие и благоденствие.

Безъ всѣко колебание, всички тия тайни феномени, оявления и загатки се управляватъ отъ опрѣдѣленни кони, и се производатъ отъ извѣстни естествени сили оложени да постигнатъ нѣкаква цѣль въ мировий свѣтъ; ъмъ която цѣлийтъ чловѣчески родъ се стрѣми още съзнателно.

Но по кой пѣтъ, умътъ ще може да постигне и изрѣши своята задача възложена нему отъ самото му явление на земното кълбо? Отговора на това питанье е: Само посрѣдствомъ неговата съзирцающа и наблюдающа сила, и способността му да разбира и проумѣва ичко що му се прѣдставя да учи.

Знанието се е указало на чловѣка отъ самото начало, като едничкото срѣдство, съ което да си послужи постиганиято на тази цѣль. То е било първото качество, което дало умственъ характеръ и първенство на

неговътъ животъ. То е било първото оръдие въ ржката на челоуѣка, съ помощта на което да се подвизава и бори противъ природнитѣ сили; първийтъ наставникъ да го учи какъ да прѣодолява и побѣждава всичкитѣ прѣпятствия и мжнотии поставени на пътя му.

Но прѣди всичко, умственниятъ животъ е ималъ нужда да се подготви по единъ разуменъ и правиленъ начинъ.

Необходими сж били, постоянни упражнения, и постоянни въсприимания и усвоявания на истински начала.

Това обаче, не е могло да се постигне по никой другъ по добъръ пътъ, освѣнъ по пътя на въспитанието. Самата нужда на челоуѣческото естество е указало, на тази необходима храна, която е била единственниятъ елементъ за спазванието душевний организмъ отъ раскапване.

Подъ неговата могща сила и влияние, душевниятъ животъ приема опрѣдѣленъ характеръ на духовна дѣятелность. Умственнитѣ сили и способности получаватъ правилно направление и упжтвание, къмъ постигание задачата на челоуѣческиятъ животъ.

А тази задача се е състояла въ неговото подигане и избавление отъ властта на невѣжеството, и отъ робството на природнитѣ стихии, гдѣто той е билъ тласканъ и изнуряванъ за хиляди години подъ този тѣжъкъ товаръ.

Та даже и днесъ, той не е още свободенъ.

Природниятъ свѣтъ по всѣкой начинъ е съдѣйствувалъ за отклоняванието на неговитѣ благородни побуждения и стрѣмления. Поставенъ въ тѣсна свръзка съ нискитѣ наклонности на своето първоначално покварено естество, той често пжти се е прѣдавалъ на природнитѣ си влечения да бжде отвличанъ на далечъ отъ истинското поприще на своето призвание; не веднжжъ, той е продавалъ своята свобода, не веднжжъ той е ставалъ свинопасецъ, както блудний синъ.

За хиляди и хиляди години, той е билъ продаденъ робъ и поклоникъ на природния свѣтъ. Раболѣпствувалъ е прѣдъ силитѣ на управляющитѣ, молилъ се е на природата, принасялъ ѝ жертви и всесожения по всѣкой

начинъ, и то само да придобие нейната милостъ и благоволение. Но неговитѣ молитви и неговитѣ всесожения и пожертвувания сж оставали ялови безъ да принесжтъ каква годѣ полза.

Природата, която поетитѣ велегласно сж е възспѣвали и украсявали съ хубостъ и добродѣтель, не се е интересувала да знае за дѣтинскитѣ мисли и желания на човекъ. Необходимостта изисквала щото той самъ да се заинтересува за своето бѣдѣще, и самъ да почне да го приготвява отъ условията и материалитѣ въ рѣка. Всички други мечти сж били празни, порядѣкътъ на природата е билъ неизменяемъ. Дали човекъ билъ гладенъ, или жаденъ, слабъ или страждующъ, боленъ или умирающъ, Това е било все едно за нея. Тя хладнокрѣвно го е посрѣщала и испровождала вѣнъ отъ своето владение. И колко често пѣти той е бивалъ ограбванъ и лишаванъ отъ всичко, що му било най мило и драго?

Горчивата опитностъ, която човѣческата душа постоянно испытвала отъ лишението на сжществената храна, и отъ която естеството ѣ имало нужда всѣкой денъ, се явява въ сърдцето и ума на древнитѣ поети и мъдреци, които сж възгласявали истината въ слѣдующитѣ думи:

„Не викали мудростѣта? И не издавали, разумѣтъ гласѣтъ си? Глупави! придобийте остроумие и вий безумни, придобийте разумливо сърдце, послушайте, защото езикѣтъ ми ще говори изящни нѣща.“ Елате яждѣте отъ хлѣба ми и пийте отъ виното, което размѣсихъ. Оставете глупостѣта и бѣдѣте живи. Ходѣте въ пѣтя на разума.“

Човекъ не е можалъ да остане слѣпъ за винѣги, къмъ тази истина. Необходимо е било за него да се пробуди отъ съна на невѣжеството, нуждата на неговата духовна природа го е заставлявала да мисли за своето бѣдѣще, да се стрѣми и развива въ пѣтя на истинското знание. Рано или късно, той трѣбвало да съзнае, че помощѣта за неговото избавление, нѣма да дойде отъ никѣдѣ другадѣ, освѣнъ отъ самия неговъ родъ. Неговата надѣжда трѣбвало да бѣде обърната къмъ великийтъ духъ, който е живѣелъ въ душата му и който

дѣйствително притежавалъ балзама на неговата рана и философскитѣ камѣкъ на неговата сполука.

Онази мисль, която е послужила да вдѣхни въ душата на чловѣка великата надѣжда, че има изходенъ пѣтъ отъ безисходното положение, отбѣлѣзва велика епоха въ неговия животъ. Тази пѣтеводителна звѣзда, която го повела къмъ обетованата земя, му показала истината съ окоето на вѣрата, че голѣми промѣнения има да ставатъ въ по-послѣднитѣ дни на земята.

Самата природа, която днесъ го притѣснява, плаши и застрашава, съ своитѣ тайнственни феномени, съ шумнитѣ си явления отъ гърмежи, трѣсъци, свѣтковици, привождатъ въ него всѣко чувство да трепери въ боязнь и лоши прѣдчувствия, и да прѣкланя колѣнитѣ си, като робъ прѣдъ нозѣтъ на своятъ жестокъ господарь. Даже и тази природа ще видоизмѣни своето поведение спрѣмо него, и тя ще покаже свѣтлото лице на своето естество, ще почне да му служи и пригождава, като нежна майка, и да му приготвява всичко, отъ което има нужда.

Всичко това ще се изпълни, когато той почне да разбира езика на природата, своята майка и да слуша заповѣдитѣ ѝ, и добритѣ ѝ съвѣти.

Врѣмето да се изпълни това пророчество е наближило. Ний сме почти въ началото на пролѣтѣта. — Благовѣстието хлопатъ вече прѣдъ нашитѣ врата.

Но прѣди чловѣкъ да влѣзне въ новата земя, къмъ която духътъ го ръководи за да получи своето настѣдствие и свобода, като пълновъзрастенъ, той трѣбва да научи първитѣ начала и закони на истинскитѣ животъ. Именно: да обуздава природнитѣ си наклонности, да владѣе животинскитѣ си влечения и страсти, да искорени отъ себе си всички себелюбиви желанія и стрѣмления, извора на всичко зло въ частнитѣ и общественния животъ, и по тоя начинъ да може да приеме законитѣ и началата на разума, висшето естество и да почне да упражнява онѣзи сили и способности на умо-разумното знание, които ще му даждѣтъ ключа на истинския успѣхъ.

Тѣ ще го въведѣтъ въ царството на оня миръ, въ когото умътъ намира най-високото си призвание да употреби природнитѣ сили, като основа за своето духовно

въздигане отъ положението на единъ рабъ и слуга, до положението на господаръ и владѣтель въ царството ѝ.

Тогава чловѣкътъ трѣбва да съзнае, че той не е само плътъ, кръвъ и косми, но е воля, надарена съ умъ и душа!

Но по кой пжтъ, и по кой начинъ чловѣчеството ще може да постигне и осжществи всички тия обѣщания и блага? Отговаряме. — Съ помощта на науката и възпитанието. Този отговоръ може би ще повдигне недоразумение у нѣкои умове па даже и ще ги съблазни съ мисълта, че това е блуждающа химера.

Навѣрно, тѣ ще ни посочжтъ за прѣвъ примѣръ: нашето отечество, съ своитѣ си заведения; училищнитѣ ни учреждения, съ тѣхнитѣ учители и ученици;

Нашата дипломация, съ своитѣ си министри, законоведци, сждии, чиновници и водители; Нашата интелигенция, съ своитѣ образованни младежи отъ всичкитѣ разрѣди на общественния строй, И слѣдъ това ще кажжтъ, оправдавате ли сега вашитѣ думи? Облагородило ли ги е образованието? Попитай обществото, и то ще ти каже цѣлата истина. Това, което ни се навежда е вѣрно, но трѣбва ли отъ това да заключиме, че образованието е причина на злото у насъ? Може би това да ни се вижда истинно до нейдѣ си, нъ ний не можеме да допущаме такова едно заключение, което не почива на никакви основи. Намъ ни е извѣстно, че болеститѣ и разитѣ въ органическия свѣтъ не произлизатъ отъ здравословнитѣ условия на хигиеническитѣ закони, а напротивъ, отъ неиспълнение на тия закони, които самата органическа природа ни диктува.

Този фактъ ще ни доведе къмъ по право и ясно разбиране на този важенъ въпросъ. На сжщитѣ основания; порокътъ и нечестието не произлѣзватъ, нито пакъ се развиватъ отъ образованието, но сж слѣдствия и резултати отъ поквареното естество на изродица чловѣчески сжщества, на които ума и душата сж заразени съ холерически мисли и желаня.

На такива челолѣци, колкото много и колкото добро образование и да имъ дадеме, ако тѣхното естество не се измѣни по духъ, тѣ ще си спазжтъ сжщия старъ

нравъ. Че въ това има истина може да се види и отъ народната поговорка, която казва, „че вълкътъ по лѣсно промѣнява космитъ си, отколкото нрава си.“ Има дълбока причина лѣжаща вжтрѣ въ естеството на чловѣка за това странно явление, което науката нарича: „Хиеридитарностъ“ (наслѣдственостъ). Жестокъ природенъ законъ дѣйствително, но все таки истиненъ.

Такива опасни чловѣчески микроби, въ което и да е общество, горѣ долу образовано, рано или късно ще сж узнажтъ отъ общиятъ духъ, който ще ги истика вѣнъ отъ здравиятъ организмъ на социалний строй. Този социаленъ строй на здравия организмъ по естество не може за дълго врѣме да търпи растройство и анархия въ себе си. Това правило е общъ неизмѣняемъ законъ на природата. Единъ организмъ, какъвто и да е той, спорѣдъ този законъ, трѣбва или да изхвърли отъ себе си лошитѣ вещества и зародиши, или да прѣстане да сжществувa като такъвъ. Едно отъ двѣтъ. Тази е естественната причина, която заставлява всѣкой добро-сѣвѣстенъ чловѣкъ да се пази отъ гибелнитѣ влияния и да отбѣгва лошитѣ злодѣяния.

Животътъ е тъй устроенъ, щото всѣко дѣло, каквото и да е то, приема своята заплата спорѣдъ вжтрѣшното си достойнство. Това е едничкото върховно мѣрило. Но подобавали и на насъ хора съ просвѣтени умове да храниме онази изтъркана мисль, както проститѣ и невѣжи, — че свѣтътъ ще се свърши отъ учението и ученитъ? може ли да се прѣдполага, че въ това има каква годѣ истина? Дѣйствително, свършакътъ на свѣта ще дойде, но на кой свѣтъ? Ето въпросътъ. — Ще кажемъ, но нека се неплашимъ отъ отговора: свършака е на свѣта на заблудението, на неправдата, на беззаконието; свѣта на стариятъ грѣшенъ Адамъ трѣбва да погине и умрѣ безвъзвратно, а продължението на новия свѣтъ, свѣта на добродѣтелята, трѣбва да вирѣе и прѣбждва въ вѣкъ.

Нашиятъ прѣдметъ обаче, разгледанъ по дълбоко, ще докаже, че у насъ владѣе невѣжество придружено съ лоши навици и пороци, страсти и желанія злѣ подквасени и наклонени отъ егоистическото образование, цѣльта на което е да експлоатира живота на другитѣ

за своя облага. Става ясно тогава, че у насъ истински-
тъ начала на науката сж едвамъ хванали коренъ. Въс-
питанието си е едвамъ въ пеленитъ, неговтъ гласъ се
чува едвамъ, като на пелиначе дѣте, Неговото благо-
родно влияние едвамъ се усѣща отъ затѣплитъ ни сърдца
отъ порока.

Може да ни се възрази пакъ, и да ни се наведжтъ
други примѣри за по-силенъ доводъ, като напр. Англия
и Америка. И да ни се посочжтъ голѣмитъ недостатъци
и злини, които владѣжтъ и въ тия образовани държави.
Това не го отричаме. Признаваме тази горчива истина,
но и този доводъ принадлежи на софистическата фило-
софия, която като общо правило не гледа истината въ
лицето, но въ гърба. Нима лошото положение и състоя-
ние въ тѣхъ е причинено отъ науката и образованието?
Ако нѣкой може да ни освѣтли по-добрѣ върху този
въпросъ, той ще бжде вторий Жанъ-Жакъ Русо. Ний
ще кажемъ на кратко само това, че въ Англия и Аме-
рика, гдѣто науката и възпитанието сж хванали подъл-
боко коренъ, и гдѣто прѣдразждѣцитъ сж изгубили
своето срѣдне-въсковно влияние, въ тѣхъ днесъ се е
развила по разумна и чловѣколюбива свобода, въздиг-
нали сж се по-вече благотворителни общества и учреж-
дения, има по-голѣмъ интересъ въ всенародното подоб-
рение. — Общественното имъ мнѣние сѣди на по-твърда
основа. — Поставено е по високо отъ управлението. Поро-
кътъ не се прекрива, нито пѣкъ похвалява и защищава.
Тамъ се употребяватъ всевъзможни срѣдства и начини
за искореняването и прѣмахването на злото. И то не
отъ правителството, а отъ самото общество, което е си-
лата и двигателтъ на всички благородни прѣобразования.

Въ тия държави, различни чловѣколюбиви обще-
ства и дружества харчжтъ ежегодно голѣми сумми, и
правжтъ всевъзможни себепожертвувания за просвѣще-
нието и духовното повдигане на беднитъ класи. Това
свидѣтелствува статистиката. Тукъ има една необорима
истина, че подъ влиянието на благороднитъ сили на
живота и неговитъ благи духовни побуждения, тѣзи хора
сж почнали по дълбоко да съзнаватъ своята длъжностъ

спрѣмо другитѣ, и спрѣмо изискванията на великиятъ Биологически законъ.

Науката е подигнала своятъ гласъ въ полза на тази истина. Тя ни е оѣдомила съ необорими доказателства, че този законъ царува на всякъждѣ въ мировий свѣтъ. Отъ прилаганието на условията и началата, които той диктува въ живота, зависи здравословността на коя да е органическа дѣятелность.

А да облѣкж чистата смисълъ на този законъ въ простъ езикъ, ще изразж слѣдующата мисълъ: „Добриятъ животъ и благоденствие на твоя, на твоя ближенъ, сж необходимо условие, както за него, така сжщо и за твоя добъръ животъ и твоео благосѣстояние.“ Това е една физиологическа истина, която никой просвѣтенъ чловѣкъ не отрича. Кой е онзи, който незнае, че отъ правилното работение на функциитѣ и отъ доброто сѣстояние на органитѣ ни, зависи общото здравие и дългоденствие на тѣлото? Малка една болка въ който и да е членъ на тѣлото, изведнжж се отражава върху цѣлия ни организмъ и нарушава мирътъ и спокойствието на живота ни. Нима, това което е истина за физиологическия животъ, не ще ли бжде тѣй сжщо истинно и за социалниятъ животъ? Не е ли сжщия естественъ законъ, който и въ единия и въ другия случай диктува сжщитѣ първоначални условия? Да, безъ всѣко сжмнѣние, той е сжщия природенъ законъ, приложенъ въ по широка смисълъ.

Онова, което е необходимо за здравнето на тѣлото, е тѣй сжщо необходимо за благоденствието на обществото. Отъ основнитѣ принципи на този неизмѣняемъ биологически законъ зависи нашето бжджще щастие или нещастие. Разбира се, като сме съпричастници на единъ общъ организмъ, и членове отъ една и сжща фамилия, ний неможемъ да избѣгнемъ послѣдствията, които слѣдватъ отъ общото ни поведение, за зло или добро. Добрия ни, или лошия ни характеръ ще отрази своето влияние неизбѣжно върху общественото здравие и сѣстояние. Не само това, но още ще остави неизгладимъ отпечаткъ върху бжджщето поколение. Зародишитѣ на доброто или злото ще сж прѣнесжтъ отъ единъ родъ

въ другий, посрѣдствомъ кръвта на живота. По такъвъ начинъ ще станжтъ сѣмена на почвата за бжджщата жетва. Кои отъ тѣзи сѣменни зародиши ще успѣжтъ да развижтъ своитѣ качества, ще зависи твърдѣ много отъ външнитѣ и вжтрѣшнитѣ условия на социалниятъ строй, и до голѣма степенъ, отъ волята на челоѡка, да въсприеме, кой и да е отъ тѣхъ въ организма на душата си, и да имъ даде мѣсто да вирѣжтъ и растжтъ свободно. Въсприети и загнѣздени веднжжъ по този начинъ, тѣ очакватъ вече благоприятнитѣ моменти да проевжтъ вжтрѣшната си природна дѣятелность. Въ това естествено прѣдрасположение на волята да храни лошитѣ зародиши и желанія въ душата си, лѣжи една отъ най-голѣмитѣ опасности за просвѣщението.

Влечени постоянно отъ вжтрѣшни пориви на грубата си природа, ний често пжти избираме онѣзи начала за нашъ идеалъ, и онѣзи прѣдмети за наша цѣль, които по естество влекжтъ слѣдъ себе си най лошитѣ и гибелни резултати за духовното ни въздигание, т. е. въздигание, което заключава цѣлиятъ ни душевенъ животъ, а не частъ отъ него, както това най често се разбира отъ извѣстенъ классъ мислители. Тази истина се потвърждава отъ историята на челоѡческия напрѣдъкъ. Въ всѣкой вѣкъ, духътъ на просвѣщението е ималъ да се расправя и бори съ заблуждението, лжжата, изматата, неправдата, порокътъ и безаконието.

Види-се челоѡческото сърдце по природа по-вече е расположено къмъ тия нѣща, отъ колкото къмъ нѣщата на истината, добродѣтелята, правдата, челоѡколюбието и благочестието. Това се доказва отъ факта, че по причина на изопаченитѣ си понятия за живота, ний постоянно се отвращаваме отъ истината и отъ нейнитѣ изисквания. Постоянно отхвърляме нейнитѣ условия и слѣдователно постоянно страдаме за своето упорство. Какви ли не злини и нещастия не сж ни постигали за този ни единственъ грѣхъ. Всичко сме готови да жертвуваме въ този свѣтъ, само да не приемемъ истината. Странно явление! цѣльта на живота ни е тъмно опрѣдѣлена. Скитаеме се още изъ мрака на свѣтовниятъ вихъръ,

Господствующитѣ мотиви и днесъ още сж: Илюзииѣ на славата, сластолюбието, егоизмътъ и жаждата за златото. Мотиви много добри за пълзящитѣ, но не и за човѣка, сжществото на разума. Лудостта да се покланяме на златни телета както старитѣ езически народи, не ни е оставило още. То се разбира, че свѣтътъ мѣни постоянно свойтъ образъ. Идолослужението е взело другъ видъ и форма, но се таки въ тѣхъ нѣма животъ.

Разумътъ се е далъ на човѣка не за друго освѣнъ да го научи да дири истинскитѣ си нужди и интереси за своята душа, която се нуждае отъ здравословна храна, храна, която може да се придобие съ трудъ и постоянство въ доброто.

Лъжливата философия, която ни е ръководила и мамила съ своитѣ гладки учения, че не вреди какви срѣдства употребяваме за постиганията на своитѣ желания. Цѣльта, която гонимъ ги оправдава. Езуйтско учение. Този пътъ нѣма да изведе никого на добро бждѣще. Вѣрно е, че ний оправдаваме постѣпкитѣ си отъ цѣльта. Но такова едно поведение, на кой и да е човѣкъ, не може да се оправдае отъ мѣрилото на висшето добро. За благородни цѣли се изискватъ и благородни срѣдства. Този е общитѣ законъ, неизменяемия пътъ на истината. Така работи и дѣйствува духътъ, когато произвежда и ражда нѣщо добро. „Спорѣдъ сѣмето и плодътъ“ казва поговорката. Не знаеме ли, че всичкитѣ благодѣтели и добродѣтели въ човѣчеството сж се родили и произлезли отъ добри и благородни майки? за тѣхъ сж се дали най святитѣ жертви. Имали нѣкой да успорва това? Нека ни докаже противното. —

„Майки, Майки иска Франция,“ казва Наполеонъ великий. Но тѣзи майки, не сж създавани безъ добродѣтель.

За да се постигне великата цѣль на живота ни, необходимо е да живѣемъ, като човѣци, като братя и сестри произлезли отъ единъ и сжщъ баща, свързани съ тѣсната свръска на любовта.

Сега ако всѣкой единъ изпомежду ни, така се ръководи и се вджхнувява отъ това начало, и така изпълня изискванията на този великъ законъ, той непременно ще произведе сжщитѣ резултати и ще принесе сжщитѣ

благии плодове: на миръ, благоденствие, успѣхъ и духовно просвѣщение и въздигание.

Подъ такива условия, животътъ ни ще развие онѣзи благородни чувства и качества, въ които добродѣтелята и истината, ще се отражаватъ като въ огледало.

Духътъ ни, тогава ще има такава съвършенна среда, като свѣтлообразниятъ етеръ, която ще ни открива посрѣдствомъ своитѣ вълнения, хубостта и величието на една жива вселенна, която се простира прѣдъ ума ни.

Единъ мировъ свѣтъ, който е пълненъ съ биение-то пулса на вѣчния животъ, въ когото се въздигаме, и постоянно оживотворяваме.

Отъ фактитѣ на ржка, длъжни сме да приемемъ по начало истината, че науката и възпитанието сж два отъ необходимитѣ елементи за сближаванieto и развиванieto на народитѣ и общества. Посрѣдствомъ тѣхъ трѣбва да очакваме своето освобождение; отъ мрака на невѣжеството и отъ робството на природниятъ грѣхъ, вроденото себелюбие, което е всяло всичкитѣ злини и нещастия въ този земенъ животъ.

Този порокъ, спорѣдъ Дарвиновата теория. „Еволюция,“ е останалъ отъ грубото естество на чловѣка, когато той е минавалъ прѣзъ епохата на своето физиологическо и физическо развитие. Когато борбата за себесъхранение и борбата за животъ, сж били на върха на своята епогея, когато всичкитѣ други чловѣчески благородни качества и способности сж били дълбоко заровени и занемарени подъ игото на тая владѣйюща сила. Че въ това показание има истина, не иска и доказателство. Не трѣбва да ходимъ твърдѣ надалечъ за да се убѣдимъ въ истиността на тази мисль. Въ нашето естество още тлѣятъ: Хитростта на лисицата, лукавството на змията, ненаситността на акулата, свирѣпостта на тигъра и звѣрството на горилата. То е взело хиляди години на чловѣческиятъ духъ и умъ, само да се извлекатъ отъ подъ това бремене. Колко хиляди и милиони невинни жертви сж се изисквали да се прѣнесатъ, докато чловѣкъ се доведе до онова по пълно съзнание на своето битие, че той има по свята длъж-

ностъ да върши въ този свѣтъ, че не се е родилъ само за да яде, пие и умира като животно, но да се усъвършенствува и заякчава съ сила и мощъ, и посредствомъ силата на разума въ идеята на миро-сътданието, а посредствомъ своя умъ сроденъ съ душата да се възвиси до понятието на нравствения свѣтъ. И да влезе въ духовното мирообразование, гдѣто истината и любовта вѣчно вълнуватъ и движатъ душата къмъ не излѣдимитѣ области на живота въ вселенната.

Но тукъ може да се подигне друго едно възражение, отъ нѣкой други мислители. — Възможно е казваме. Тъ ще ни кажатъ слѣдующето: Добрѣ, като учите, че науката и възпитанието сж единственнитѣ срѣдства за въ бжджще, отъ които чловѣчеството трѣбва да очаква своето спасение, тогава гдѣ оставяте вѣрата въ Бога и Религията, които прѣзъ толкова хиляди години сж водили чловѣческиятъ родъ, и постоянно сж го учили въ изпълнението своята длъжностъ къмъ Бога и къмъ свойтъ ближенъ?

На това питане ще отговориме направо. Истината ще си е истина прѣзъ всичкитѣ вѣкове. Тя ще има сжщото влияние и сила въ душата ни, когато и да е, и кадѣто и да е, подъ какъвто видъ, форма и образъ и да ни се прѣдстави. Стига само, видѣтъ, формата и образа, да сж дѣйствителни прѣдставители, и сжщински въплотения на висшето добро.

Религията ще си стои тамъ, гдѣто си е била. А за въ бжджще, ако иска да има почитъ и влияние, тя е длъжна да промѣни своето настоящо наклонение. Има нужда да се съобрази съ научнитѣ истини, и да напусне старитѣ си нрави и обичаи, които по неведение е допуснала за свой частенъ интересъ, а не божий. Необходимо е да почне да учи истината, безъ никака прѣправка. Истината, която просвѣщава и е съгласна съ цѣлостта на живота и разума, Живата истина, която облагородява и възвишава чловѣческата душа въ добродѣтель.

Онази религия, която е образъ и прѣдставителъ на живущия Богъ Еховъ, ще си държи сжщото мѣсто въ душата, което е имала отъ начало и до сега. Но при

всичко това, не трѣбва да хранимъ лъжливата мисль, както Израилскитѣ Фарисеи и Садудеи, които казвахъ: „Отца имаме Авраама.“ „И рече имъ“ Иоанъ: „Сторѣте прочее плодове достойни.“ „И не мислѣте да се оправдавате.“ „И тъй казвамъ ви, всѣко дърво, което не прави добръ плодъ отсича се и въ огънь се хвърля.“

Този законъ е истинско мѣрило. Всѣко учение, всѣка система, всѣко устройство и постановление, които нѣматъ за върховна цѣль подобриеніето на духовния ни животъ, ще изчезнатъ прѣдъ сѣда на разума, както слама въ огъня.

Важно е да правимъ разлика помежду понятията за вѣра и религия.

Вѣрата е духовна способностъ, една отъ силитѣ на ума, която играе важна роль въ цѣлия животъ на чловѣка, когато напротивъ, религията е душевно произведение, произтекающе отъ извѣстно настроеніе на душата, къмъ извѣстенъ прѣдметъ, отъ когото се прѣдлага да зависи нейния вжтрѣшенъ миръ. Това религиозно произведение може да се мѣни, въ видъ, образъ и степенъ, спорѣдъ вжтрѣшното ни умствено и духовно развитіе и образование.

Отъ тази естествена причина произлиза разницата, че това което е религиозно за одного, е съвсѣмъ ирелигиозно за другия. Единъ примѣръ. — Непогрѣшимостта на папата, което е религиозно за католика, е до висша степенъ ирелигиозно за православния и протестанина. Навѣрно, това се потвърждава и отъ постояннитѣ стѣлкновения на самитѣ религиозни системи една съ друга. Разбира се, че всичко това проистича отъ разликата на убежденията у различнитѣ улове, които различно сж настроени и расположени. Това обстоятелство ни наводна къмъ дѣйствителната истина, да заключиме, че единъ и сщъ прѣдметъ може да се разглежда отъ различни точки и положения, които по естеството сж свързани съ интереси, които нѣматъ нищо общо съ самата сщностъ или субетанция на прѣдмета. Обаче тия частни интереси упражняватъ голѣмо влияние върху душевното ни настроеніе, и много пжти ни заблуждаватъ и отклоняватъ отъ пжтя на духовното ни просвѣ-

щение. Тогава става необходима нужда отъ наша страна, да испытваме всѣко религиозно произведение, дали има солъта на истината, или не. И щомъ, като намѣриме, че му липсува тази солъ, то е наша свята длъжностъ да го туримъ на страна, като чловѣческо заблуждение. истинската религия, трѣбва да очисти себе си отъ всичкитѣ си дрипели и парцали, които врѣмето въ миналото и ги е окачило по частни чловѣчески съображения. Въ свѣта нѣма вѣчни форми. Всичко се мѣни, съблича и прѣблича спорѣдъ вѣтрѣшнитѣ си естествени нужди. Всичко расте и се развива съобразно съ онзи вѣченъ законъ на живота, който мѣни и прѣобразява всички нѣща въ природата, съгласно съ общата дѣятелностъ.

Нашия духовенъ характеръ се създава отъ истината и добродѣтелта, а не отъ лъжата и самооболщение-то. Не е какво мисли чловѣкъ за себе си, но какъвъ е на дѣло. Като общо правило чловѣцитѣ иматъ високи понятия за своето „его,“ но врѣмето ще прѣстѣи всички единъ по единъ, и ще произнесе своята прѣсжда за, или противъ. Ний сме създадени да мислиме и да правиме изборъ помежду нѣщата и да слѣдваме пѣтя на здравето учение, а не да приемаме всичко за непогрѣшима истина, като да е излѣзла направо отъ Божиитѣ уста. Безъ всѣко сѣмнение, Богъ говори истината, ала чловѣкъ по причина на своето паднало естество иде му отъ рѣки да говори и двѣтѣ. Тукъ именно лѣжи една отъ опасноститѣ за успѣха на истинската религия.

Обаче това не е така съ вѣрата. Тази сила да душата посрѣдствомъ, която чловѣкътъ отъ самото начало на своето възраждане, е почналь да пита е любовъ къмъ онова невидимо сѣщество, създателя и подкрепителя на всичкий мировий свѣтъ; тази вѣра е вършела велики дѣла и добродѣтели. Тя е въодушевлявала неговата душа; съ мисли свѣти, съ мисли велики, съ идеи възвишени, за доброто, за хубавото, за истинското. Тази вѣра и днесъ е, самиятъ мощенъ двигателъ, и въ науката и възпитанието. Тя е силата на любовта къмъ знанието на истината, която ни принуждава да се стремиме да дириме и испытваме всичко. Каква самоотверженостъ е почнала да се развива днесъ въ душата на

человѣчеството. Какви жертви се правѣтъ отъ всички благородни хора, само да ни се даде случай да видимъ лицето на онази дѣятелностъ, която лѣжи скрита въ дълбочинитѣ на природата, и каква радостъ ще испълни душата и ума ни, когато само сполучимъ да надникнемъ въ домътъ ѝ? Да, велика и блага истина, свѣтлина на живота ни, която побужда и въодушевява ума ни и душата ни къмъ велики подвизи и стрѣмления.

Ний сме говорили вече доволно върху общия характеръ на прѣдмета. Обаче да бждемъ по ясни и вразумителни, въ по нататъшното третиране и разглеждане на тази тема, нека подигнемъ единъ важенъ въпросъ: **Що е наука?** и **що е възпитание?**

Този въпросъ е жизненъ; трѣбва да му се даде, какво годѣ мѣсто. Въ сжщностъ, въпросътъ прѣдставлява два процесса на двояка дѣятелностъ; вжтрѣ въ умственното и душевно мирообразование на чловѣка. Тѣ извяватъ характера на неговото сложно естество, което е заставено отъ върховнитѣ природни закони да дѣйствува и работи за подържане устройството и порядъка на вжтрѣшния си свѣтъ. Мислитѣ и желанията по сжщитѣ начала, както и въ физическия свѣтъ, се стрѣмѣтъ къмъ центъра на теготението т. е. къмъ началото на нѣщата. Това стрѣмление на мислитѣ и желанията, по сжщия законъ, както и въ вещественния свѣтъ, произвежда дѣятелностъ, която се отбѣлѣзва съ постоянни акции и реакции отъ едно състояние въ друго, които сж причината за постояннитѣ промѣнения на умственната и душевна дѣятелностъ. Достойнството и качеството на тия вжтрѣшни влияния, създаватъ почвата за нашето здравословно развитие. Ако нашитѣ мисли и желания се побуждатъ отъ истински начала и се привличатъ отъ висши цѣли, то и слѣдствията отъ тази дѣятелностъ ще бжде благотворителна за ума и душата. Ако не това, то противното ще послѣдва.

Вжтрѣшната сила въ живота има за цѣль: уреждането на мислитѣ и желанията въ естеството на душата, и нейното правилно и истинско запознавание, съ нѣщата, прѣдметитѣ и силитѣ въ природата. Отъ това правилно разбиране зависи истинското ни просвѣщение.

Науката въ този случай е резултатъ отъ мислението и наблюдението на ума върху явлението на природата; а възпитанието е резултатъ отъ знанието и прилагането на духовнитѣ естествени закони въ душевниятъ ни животъ. Възпитанието е необходимо, за истинското знание и истинскиятъ успѣхъ. То е тъй нужно, както — здравето тѣло за здравия умъ.

Образованието въ най широката си смисълъ, не е нищо друго, освѣнъ, процесъ на въплотяване, благородни мисли и добри желанія въ живота на чловѣка. Отъ това можемъ да сѣдимъ, че колкото повече такива елементи притѣжава единъ народъ, толкова той е по-образованъ и развитъ духовно; и колкото по малко има, толкова по долу стои въ ляствицата на своето духовно възраждане.

Прѣдметътъ — по естество има двоякъ характеръ: външенъ и вътрѣшенъ. Външниятъ характеръ съставлява физико-физиологическата страна, на умствения животъ; а вътрѣшния характеръ съставлява Биолого-Психическата страна на умствено-душевия животъ.

За сега нека разгледаме само външния характеръ на прѣдмета: що е наука? гдѣ е полето и областта на нейната дѣятелность? каква е задачата ѝ за живота?

Нека хвърлимъ тогава единъ кратъкъ погледъ върху този въпросъ, съ важнитѣ му пунктове и точки.

Тогава, що е наука? — Подъ думата наука се разбира, обикновенно знание, знание на принципи или начала и причини; потвърдѣни истини и фактове. „Наука,“ казва Съръ У. Хамилтонъ (Sir W. Hamilton) „Похвала же на познания, имейки въ видъ на образъ, характера на логическа съвършенность, и въ видъ на прѣдметъ характера на сѣщинска истина.“ Въобще думата наука се употребява да означа познания, които сѣ били придобити отъ дълго наблюдение и систематически наредени въ съгласие съ общитѣ закони на естеството, и направени достѣпни за всѣкого; а особено такива познания, които се отнасятъ до физическия свѣтъ; неговитѣ феномени, природа, съставъ и силитѣ на веществото му, и качествата и функциитѣ на живуцитѣ клѣточни тижюси или тъкани. Думата наука се употребява и въ по тѣсна

смисъл да означава, кой и да е клонъ отъ науката, като отдѣлно поле за изслѣдване, или прѣдметъ за изучаване, като напр: Науката на Астрономията, Химията, Геологията, Медицината и пр. Старитѣ гърци сж считали седемъ науки: Граматиката, Риториката, Музиката, Логиката, Аритметиката, Геометрията и Астрономията.

На тѣхъ не сж биле познати още отрасъците на модернитѣ естествени науки. Обаче, отъ тѣхно врѣме до сега, голѣми промѣнения и прѣобразования сж станали въ умствения и духовенъ животъ на чловѣка.

Науката съ почванието на новата християнска епоха, е направила гигански крачки както въ полето на Физиката, Химията, Геологията, Астрономията; тѣй сжщо и въ областта на Физиологията, Биологията, Анатомията, Психологията и Френологията.

Тя ни е открила неисчерпаемитѣ богатства на природата, отъ които вече се ползуваме. Знанието е дало клсча на ума, съ който да отваря различнитѣ стаи на това природно съкровище, въ което сж помѣстени всичкитѣ провизии, приготвени за всевъзможнитѣ нужди на чловѣческия животъ.

Науката е станала днесъ мощенъ двигателъ и спомогателна жизненна сила за напрѣдка и просвѣщението. Тя е станала вече преимущество и привелегия на всички, които ѝ любѣтъ.

Този потокъ на чловѣческия духъ е спомогналъ на образованието да стане общо, а съ това наедно да тури край на грубото невѣжество. Ний сме почнали да гледаме умствено на свѣта съ друго око. — Езика на природата ни е станалъ по-общо понятенъ.

Науката вече стѣ всѣкадѣ ни е озарила съ своята небесна свѣтлина. Физиката ни е запознала, съ законитѣ и силитѣ на физическия свѣтъ, Химията, съ съставтъ и елементитѣ на веществото, Геологията, съ миналото на земята, Астрономията, съ небеснитѣ тѣла и устройство на вселенната. Когато на другата страна, Физиологията ни е запознала, съ органитѣ и функциитѣ на чловѣческото тѣло, Биологията съ началото на органическиятъ му животъ, Анатомия съ устройството на тѣлото, Пси-

хологията съ относителното естество на душата, Френологията, съ способността на ума и характера на чловѣка.

Человѣческиятъ мозѣкъ не се вече смята, като едно просто оръдие, което умътъ употребява за каквото му скимне, но, че е сѣдалище на всичкитѣ душевни дарби и способности. Той е столицата, въ която засѣдаватъ всичкитѣ прѣдставители на душата, подѣ прѣдсѣдателството на ума, който е главниятъ водителъ на общитѣ дѣла. Душата по всѣка вѣроятностъ, трѣбва да е облообразно кълбо отъ психическо жизненна сила, която приема своитѣ впечатления отъ всѣка частъ на своята безкрайно чувствителна повърхностъ, отъ която зависѣтъ мислитѣ до голѣма степенъ. Когато ума се прѣдставя да завзема мѣстото на една жизнено магнитна иглена трѣбица, на която върхътъ се движи и привлича съ неопикуема бързина, къмъ всѣка точка на тази душевна вжтрѣшностъ, къмъ която различнитѣ впечатления и двигателни мисли се докосватъ. По този начинъ вжтрѣшнитѣ и външни дѣйствия ту се приематъ, ту се прѣдаватъ отъ единъ центъръ въ другъ. Отъ една областъ на мировий свѣтъ къмъ друга.

Има нѣщо чудно дѣйствително въ природата. Този свѣтъ, когото гледаме и осѣщаме; науката ни казва, че е направенъ отъ малки кирпичи наречени — атоми. Тѣ сж толкова малки, щото едвамъ ли можемъ да си съставимъ какво годѣ понятие за тѣхното сжществуване. Казвани се, че въ главата на една металическа игла, която има два милиметра въ диаметъра си, съдържж толкова много отъ тия малки частици, наречени — атоми, щото ако се заловѣхме да ги прѣброимъ, и ако отдѣляхме, всѣка секунда по хиляда милиона, то щѣше да ни вземе не по малко отъ двѣстѣ и петдесетъ хиляди години до като ги изброимъ.

Прѣдставѣте си сега, каква трѣбва да е онази велика сила, която е произвела, събрала и свързала всички тия дребни частици въ едно, и е образувала съ тѣхъ хиляди и милиони свѣтове, които е пуснала изъ пространството да се движѣтъ съ неопикуема бързина около опрѣдѣлени центрове на тѣжестъта, не само това, а и да почне още да ги населява съ живущи и разумни

твари, които да се интересуватъ въ нейнитѣ работи, а при това и да се стараѣтъ по всѣкой начинъ да отгледѣтъ нейната цѣль и намѣрение. Чудно е това дѣйстви-телно!

Закона, който е събудилъ и накаралъ чловѣка да се подвизава и стрѣми въ пѣтя на образованието е самата необходима нужда на неговъ духъ, която произлиза отъ дѣйствиата на върховнитѣ жизненни закони на природата.

Чловѣкъ е заставенъ да се стрѣми къмъ усъвършенствување, чрѣзъ постояненъ трудъ. Това може ли да бѣде другояче? Кой би работилъ тогава, и кой би се трудилъ, ако да не ни заставляваше гладътъ, тази вопиюща нужда на нашия органически животъ? Никой! И кой би си болилъ главата да мисли, и кой би се луталъ да вниква въ бѣдѣщето, ако да не ни заставлявахъ различни сили и всевъзможни явления и събития, които проистичатъ отъ единъ свѣтъ, който стои много по горѣ въ своитѣ дѣйствия отъ колкото природния? Никой! И кой би желалъ да се облече въ по-висшия духовенъ животъ, ако да не сжествувахъ онѣзи дълбоки подбудителни желания въ душата да люби подобнитѣ си? Никой! То е великата нужда на умствения и духовенъ животъ, които сж заставили чловѣческия духъ да излезе вѣнъ отъ ограничената си животинска чурупка и да се залови да мисли и разсждава за бѣдѣщето.

Негова троеличенъ животъ го е подбудилъ да се развива въ три противоположни направления. Той почва съ природний животъ, като основа, съгражда и развива умствения, като среда и пробужда духовния, като върхъ надъ всичко въ своята душа.

Отъ този първоначаленъ потикъ на съзерцанието, колкото и малко да е било отъ пързомъ, и колкото малко да се е осѣщало отъ чловѣчеството; то е послужило да се положи основата за нашия разуменъ животъ. Отъ това първо начало на знанието вжтрѣ въ духа на чловѣка, се е развила днешната културна, християнска цивилизация, която се е подигнала върху пепелъта на много други, които сж погинали и раскопали прѣди нея. Тѣ сж погинали, понеже не сж съдържали

всичкитѣ нужни добродѣтели, които съставляватъ, главната необходима храна за подържанието на духовния животъ на чловѣка. Добрата храна е необходимия елементъ за подържанието на какъвто и да е жизненъ организмъ. Безъ това ѣ качество, тя произвежда въ физическия органически свѣтъ мършевость, въ умствения заблуждения и мракъ, въ духовния, — развратъ и нравственъ отпадъкъ на чловѣческитѣ общества. Не трѣбва да се мамимъ; общитѣ закони на природата сж еднакви на всѣкждѣ и въ всѣка областъ на мировий свѣтъ.

Самата дума развитие и просвѣщение подразумѣва общо стрѣмление на цѣлийтъ духовенъ животъ къмъ съвършенството на доброто.

Себепожертвувающитѣ духъ на науката, отъ всѣкадѣ иде да поднесе своитѣ услуги на чловѣчеството, и да му помогне въ трудния подвигъ, който има още да извърши, прѣди идванието на „истинското царство на мира.“ Или: както Христосъ го нарича: „Царството Божие“ което е вжтрѣ въ нази, и което ще дойде въ своята сила, само когато ний бждемъ добрѣ приготвени да го приемемъ.

Това царство прѣдполага промитанието на всичко зло и въвежданието на единъ новъ порядъкъ, който ще бжде вѣченъ.

Но прѣди това врѣме, чловѣчеството трѣбва да въстържествува надъ природния свѣтъ, силата на духа трѣбва да го подигне и освободи отъ материалното и приврѣменното, което така силно още го държи привързано до лицето на земята, като нѣкой пълзящъ червей, който едвамъ е излязалъ отъ дупката на подземиеото си. Разбира се, че въ такова положение и състояние не може да сжествува никакво щастие или блаженство.

Но да се повърнимъ на въпроса си. „Истината е кръгъ,“ казва проф. Бородинъ. „А знанието много-жгълникъ вписанъ въ този кръгъ. Всѣка година всѣкой денъ ний умножаваме странитѣ на този много-жгълникъ, и се приближава къмъ кръгътъ, ний можемъ да го достигнемъ, само когато допустнемъ условия сир. вѣчността. Значили тогава че не трѣбва да се интересуваме отъ

науката? Разбира се че не. Винжги е далечъ отъ истината, този който упорно се отвръщава отъ нея.“

Нѣма тогава защо да се боимъ, че ще дойде единъ день когато ще кажемъ нѣма вече що да учимъ. Въ вселенната сжществуватъ вѣчни условия за усъвършенствование умственитѣ и душевни сили. Каква ли не удивителна сцена не би се открила прѣдъ нашитѣ умове, само ако да можеше да се подигне завѣсата, която ни отдѣля отъ по напрѣдналиятѣ сжщества въ мждрость, знание и добродѣтель въ този вѣченъ домъ?

„Ако си въобразимъ“, казва Сжръ Хаммондъ, „че Божието зрение или наука, прѣди създанието да се е распростирало до всичкитѣ и всѣка частъ на свѣта виждающецъ всѣкое нѣщо както си е, неговото съзерцание или знание отъ всичката вѣчностъ не полага никаква необходимостъ на кое да е нѣщо да се збжда.“

Ако и науката сама по себе си да не може да измѣни порядъка въ природата, което напълно признаваме; тя поне има сила и влияние да ни убѣди да живѣемъ съобразно съ този порядъкъ, тъй като нашия успѣхъ зависи отъ съобразяването съ законитѣ на висшата природа, които ни диктуватъ истинскитѣ условия за нашия животъ.

И това е именно едничкото нѣщо, къмъ което духътъ ни постоянно се стѣрми, да се научи какъ да живѣе, да живѣе въ пълната смисълъ на своето естество.

Науката обаче въ най дълбока смисълъ е характеръ отъ присжщественно качество на духа въ чловѣка, стрѣмяще се по вжтрѣшенъ законъ да усвои пжтекитѣ на истината и да схване законитѣ на природата, за да има сила да подвѣде енергията ѳ, да положи здрава основа за своето сжществование, развитие усъвършенствование въ доброто и хубавото най възвишения идеалъ на разума.

Сега нека разгледаме и втората точка на кратко: Гдѣ е полето и областъта на науката?

Този е единъ споренъ въпросъ, помежду философитѣ има различни възгледи. Обаче въ интереса на истината, ний сме задължени да гледаме направо на прѣдмета бѣзъ всѣко пристрастие.

Настоящия порядък въ вселенната се управлява отъ три главни и основни закони. Тѣ сж: *Закона на Тяготѣнието, Мисълта, и Биосъ.*

Закона на тѣготението подразумява Материята; Мисълта подразумява Ума, Биосъ подразумѣва Душата. Тия основни закони управляватъ разни области на великия Мировъ Свѣтъ, отличаючи се по степенъта и качеството на естеството си.

Законътъ на Мисълта владичествува въ умствения свѣтъ, сѣдалището на мислитѣ, дарбитѣ способнитѣ сили-тѣ на ума. Царството на този законъ е безпредѣлно, то се простира по всичкитѣ свѣтове и вселенни, гдѣто сжществуватъ различни сжщества. Този законъ е основата на всѣка разумна самостоятелность. Основнитѣ му начала сж еднакви на всѣкадѣ безъ разлика. По всѣка вѣроятность, тѣ се различаватъ по видъ и степенъ, но не и въ сжщность. Тѣй на пр. понятията: че цѣлото е равно на своитѣ части, че правата линия е най-късото разстояние помежду двѣ точки, че двѣ линии равни на една трета, сж равни и помежду си че вжтрѣшнитѣ ъгли на единъ триѣгълникъ сж равни на два прави; че точкитѣ които сѣставляватъ кръгъ сж равно отдалечени или отстоятъ на еднакво разстояние отъ центъра. Тѣзи математически аксиоми немогътъ да се разбиратъ другояче, освѣнъ както си сж по естество внушавани въ нашитѣ умове.

Понятията за добро или зло не могатъ да бжджтъ разбирани по другъ противоположенъ начинъ, освѣнъ както сж диктувани отъ върховния Законъ. Онзи, който убие брата си или ограби ближния си, не може да се гледа другояче освѣнъ като прѣстѣпникъ

Прѣмѣстени въ коя и да е часть на вселенната, нашия характеръ ще се мѣри и оцѣнява отъ всички разумни сжщества съ единъ и сжщъ критериумъ т. е съ мѣрилото на истината. Злото у кое и да е духовно сжщество не може да се сматре за добро, понеже всѣко едно отъ тѣхъ има свое естество придружени съ качество, които го характеризиратъ като такова.

Законътъ на Биосъ царува въ духовния свѣтъ, изворътъ на живота, жизненостъта, чувствителностьта, чувс-

твата усѣщанията. желанията и вълненията на душата и силата на волята ѝ, да възприема и усвоява това, което е диктувано отъ вътрѣшнитѣ мотиви.

Отъ основитѣ на този законъ произлиза всичката органическа дѣятелностъ тѣй сѣщо и сѣщинскитѣ понятия за идеята на доброто и злото. за правдата и неправдата, за любовта и ненавистта. Въ границитѣ му се почва нравственната свобода на избора. въ която се опитва всѣка духовна дѣятелностъ отъ какво естество е, и какви качества притѣжава. Тукъ всѣко разумно нравствено сѣщество по своятъ изборъ рѣшава свободно да си посвѣти своя животъ въ слугуванието на едни или други начала, въ които се възнаграждава или пъкъ се осжда. — Този духовенъ законъ е едничкиятъ, който населява всичкитѣ приготвени свѣтове и вселенни съ живи органически сѣщества. Той е, който прѣобраща енергията въ вселенната да служи на душата за нейното въздигане. Той е който сипи благословение въ всѣко направление, който пжлни сърдцата на всички живи съ вѣра и любовъ, съ миръ и радостъ. Биосъ е вѣчната основа първия и послѣдния въ всичко.

Третия законъ на тѣготението господарува върху физическата вселенна, домътъ на всички живи органически сѣщества. Границитѣ на този законъ сѣ самата безпрѣдѣлностъ на вѣчността.

Отъ гдѣ почва и кждѣ свършва ний не знаемъ. Но нека се потрудиме да си съставимъ едно какво годѣ повърхностно понятие за обширното му владение.

„Като приемеме казва Астронома Елардъ Горъ (Ellard Gore). „Че разстоянието на най отдалечената звѣзда видима съ нашитѣ най голѣми телескопи да е 2,300 пжти разстоянието на Алфа Сентори (a Centuri) (сѣотвѣтствуващо на разстоянието на една звѣзда отъ около седемнадесетата величина).

Ний имаме тогава диаметъра на нашата звѣздна система — Видимата вселена 4,600 пжти разстояние на най ближната неподвижна звѣзда. Сега разстоянието на Алфа Сентори отъ слънцето е около 4,500 пжти диаметъра на Нептуновата орбита. Слѣдователно ако ний прѣдположимъ, че разстоянието на най ближната външна

вселенна носи сжщото отношение къмъ диаметъра на нашата звѣздна система, както разстоянието помежду Алфа Сентори и слънцето се отнася къмъ диаметъра на слънчевата система. Ний имаме тогава слѣдующата пропорция:

Диаметъра на Слънчевата Система:

Разстоянието помежду Слънчевитѣ Системи:

Диаметъра на звѣзнитѣ Вселенни:

Разстоянието помежду Величинитѣ, или:

$1 : 4,500 :: 4,600 \times 4,500$: Разстоянието на най близката външна вселенна е равно на 93,150,000,000 пжти диаметъра на слънчевата система, който умноженъ съ 5, 584 000,000=520,149,600,000,000,000 м. Едно число равно на: петстотинъ и дваисеть трилиона и сто и четиридесѣтъ и деветъ хиляди и шестотинъ билиона мили. „Едно разстояние, което свѣтлината съ своята удивителна скоростъ отъ 186,300 мили въ секунда ще ѝ вземе близо 90,000,000 милиона години да го прѣпжтува.“

Нашата видима вселенна се състои повече, отъ сто милиона слънца, които иматъ единъ общъ центъръ на тѣжестъта. Притѣгателната сила на това средоточие се прѣдполага да е повече отъ 78,000,000 милиона пжти по голѣма отъ тази на нашето слънце, което както всички други, се покорява на силата на този монархъ, и да направи едно обращение около този центъръ ще му вземе не помалко отъ 20 милиона години. Това средоточие на тѣжестъта споредъ Астронома Максвелъ Холъ е близо до орбитата на двойната звѣзда отъ шестата величина, 65 Piscium. Тази хипотеза отрича Мядлеровата теория, която поставя центъра на тѣжестъта въ. Плиядитѣ и Персижсъ.

„На такова голѣмо разстояние“ казва сжщия списателъ, „Една външна вселенна, ако и да е съ сжщия диаметъръ, както нашата, щѣше почти да се изгуби и да ни сж прѣдстави, само като една малка межделива небула.

Тѣ всички образуватъ часть и връзка на една обширна звѣздначепка — нашата видима Вселенна, която е отдѣлена отъ всички външни галички (млѣчни пжтища) чрѣзъ една обширна безъ звѣздна пустота, по сжщия

начинъ, както слънчевата система е отдѣлена съ праздно пространство отъ забилюющитѣ го звѣздни сфери.

Причината за невидимостта на външната Вселенна може да се изясни на едно отъ тритѣ прѣдположения.

1. Расстоянието даже на най близка външна Вселенна е толкова огромно, щото нейната свѣтлина не е още пристигнала. Въ съображение обаче съ голѣмата епоха на врѣмето, показана отъ Геологическата история, това прѣдположение е нѣкакъ си съмнително.

2. Отвѣдъ границитѣ на нашата видима вселенна едно „Истѣняване“ на свѣтлообразния етиръ може да се приключава, като да свършва въ една абсолютна празнина, която разбира се ще арестува прѣминаването на всичката свѣтлина отъ външното пространство.

3. Въ обширното пространство, което раздѣля нашата звѣздна система отъ нейния най-ближенъ съсѣдъ, едно погасяване на свѣтлината е възможно да взема мѣсто въ етира, който по този начинъ ще дѣйствува, като едно козмическо було; и да крий за всѣкога отъ нашия погледъ всичкитѣ външни галикси. Струве е доказвалъ, че такова едно изгасяване на свѣтлината дѣйствително взема мѣсто даже вжтрѣ въ границитѣ на нашата звѣздна система. Но всичкитѣ достѣпни свѣденія, клонѣтъ да покажѣтъ, че нѣма ни най-малкия намекъ за подобно нѣщо да се случавя, до тамъ до дѣто нашитѣ най-голѣми телескопи могѣтъ да проникнѣтъ въ пространството.

Обаче случая може да е съвсѣмъ другояче, когато се касае до външнитѣ системи. Свѣтлината, даже, на най близката отъ тѣхъ умаломощена чрѣзъ едно расстояние отъ 20 милиона пкти на Алфа Сентори, може съвършенно да изгасне чрѣзъ поглѣщанието ѝ въ такава огромна дебелина отъ житкость, медиумъ (среда) може би не абсолютно съвършенна. „Азъ намирамъ“ казва Елардъ Горъ „че Алфа Сентори поставенъ на такова едно расстояние, даже ако нѣмаше поглѣщание, би се прѣобърналъ на една звѣзда отъ около тридѣсетъ и шестата величина, която спорѣдъ формулата на Погона ще изисква теоретически единъ телескопъ повече отъ 24,000 крака въ диаметръ, само да зърнѣме тази звѣзда.“

Тази хипотеза обаче не ни възбранява да допус-
неме, че безбройни подобни системи съществуватъ въ
външното пространство, ако и да сме ний принудени
да считаме числото на видимитѣ звѣзди точно опредѣ-
лено, обаче числото на звѣзди и системи дѣйствително
съществуващи, но невидими на насъ, на дѣло сж не
изчислими и безбройни. Бихме ли могли ний да вземаме
крилата на единъ ангелъ и да излѣземъ вънъ отъ гра-
ницитѣ на нашата ограничена вселенна, до едно разстояние
толкова голѣмо, щото интервала който ни отдѣля отъ
най-отдалечената неподвижна звѣзда видима въ нашия
най голѣмъ телескопъ, да можеше да се счита просто
като една стѣпка на нашето небесно пътешествие?
Какви ли не по нататашни създания не бихж се открили
прѣдъ нашето удивляюще се видение.

Системи отъ по високъ порядкъ можехж да се
издигнатъ и открихж прѣдъ нашия погледъ. Прѣдъ
тѣхъ нашитѣ видими небеса, сравнени, щѣхж да се по-
кажхж просто като едно зрънце пясъкъ при брѣга на
океана. Ний можехме да пътуваме, милиони и милиони
години, въ което и да е направление, и не бихме срѣщ-
нали нищо друго, освѣнъ нови свѣтове, нови слънца,
нови вселенни, които постепенно се издигатъ отъ вѣч-
ността и се приближаватъ къмъ насъ, като че ли сж
идвали нарочно да ни посрѣщхж. Какъ питаме се ний,
нѣмали край, нѣмали сводъ, нѣмали небе което да ни
спрѣ! за всѣкога ли ще е пространство! за всѣкога ли
ще бжде пустота! Гдѣ сме тогава ний? Какъвъ пътъ
сме прѣпътували? Да, ний сме още въ прѣдвѣрието на
вѣчността, на която центърътъ е на всѣкъдѣ, а окръ-
жността никъдѣ.

Да, велики мисли прѣдставлява вселенната за нашето
размишление. Мисли, които сж пълни съ значение за
всѣкой умъ и духъ, които разбира. Но да се повърнемъ
на прѣдмета си изново. Тия три свѣта, съ своитѣ за-
кони, сили и субстанции съставляватъ полето и областта
на истинската наука.

Отъ този троенъ съставъ на цѣлия мировъ свѣтъ,
тъй тѣсно свързанъ и вѣплотенъ въ естеството на че-

ловѣка е послужилъ да развие понятията въ самосъзнанието за материята, умъ и душата.

Въ този случай веществото прѣдставлява формата, ума, силата, душата, живота. Тѣзи понятия сж станали прѣдметъ на три главни школи или философски системи тѣй наречени: Материалистическа, която приела материята само за сжщественна. Идеалистическа, която приема ума само, за дѣйствителенъ. Спиритуалистическа, която приема духътъ и душата за реални.

Всѣка една отъ тѣзи школи по своя начинъ тълкува и изяснява явленията въ природата.

Науката не е отговорна за изопаченитѣ и криви тълкувания на тия философски школи. Тия три течения въ умствениятъ свѣтъ упражняватъ голѣмо влияние върху обществения животъ, Спорѣдъ прѣодоляването на кое и да е отъ тѣзи учения, такова настроение взематъ и хората въобще.

Тѣзи влияния сж спорадически, проевляющи се въ извѣстни периоди на чловѣческото развитие като мѣняватъ своя образъ и степенъ на умствена дѣятелностъ отъ едно състояние въ друго. Възможно е за единъ умъ да мине прѣзъ всичкитѣ.

Наклоността ни къмъ едно отъ тия влияния, ще зависи до голѣма степенъ отъ естеството, начина и устройството на нашето мислене.

По опредѣлени физиологически и френологически закони. Ако въ устройството на умственната организация прѣодолява отражателната идеална мисляща способностъ, то умътъ ще приеме идиализмътъ за начало. Ако пакъ въ устройството на умственната организация прѣодолява елемента на чувствующата усезающа мисляща способностъ, умътъ ще приеме материализма за начало.

Ако пакъ въ устройството на умственната организация, прѣодолява вѣрующата, духовито мисляща способностъ, то умътъ ще приеме спиритуализма за начало.

По ясно въ наученъ езикъ. Ако прѣднитѣ центрове въ мозъка сж повече развити отъ долнитѣ и горни, то умътъ ще клони къмъ идеализма. Ако пъкъ долнитѣ очни сж повече развити отъ горнитѣ и прѣднитѣ, то

умътъ ще клони къмъ материализма. Ако пъкъ горнитѣ корони сж повече развити отъ долнитѣ очни и прѣднитѣ челни, то умътъ ще клони къмъ спиритуализма (духовния свѣтъ).

Науката ни е указала вече, че каквото и направление е да вземаме, животътъ ни ще се опрѣдѣли отъ общи и неизмѣняеми закони. Противъ остена на сждбата никой не може да рита, който иска да избѣгне нещастията въ свѣта, трѣбва да се съобразява съ законитѣ на духовния си животъ, който лѣжи по дълбоко отъ коя и да е друга дѣятелностъ. И единственното спасение за кого и да е отъ безаконието на този свѣтъ е вжтрѣ въ дома на този животъ, който дава свобода и самостоятелностъ въ достоинството на характера. Но за да се избавимъ отъ недоразуменията и съмненията, които се подигатъ почти на всѣка стѣпка въ полето на образуването; и за да можемъ да разпознаваме кои нѣща съдържатъ научни истини и кои не: Ний трѣбва да се ржководимъ отъ слѣдующето правило, което науката е положила за основа. Нека приведемъ думитѣ на Английскій ученъ мжжъ покойния професоръ Хжкслей (Huxley) „Има една пжтека, която води до истината тѣй увѣрено, щото кой и да е, който ъж слѣдва трѣбва непременно да пристигне предѣлтѣ, или точката на цѣльта безъ разлика, да ли неговитѣ способности сж голѣми или малки, а затова има едно общо водяще правило, чрѣзъ което единъ чловѣкъ може всѣкога да намѣри тази пжтека да се пази отъ заблуждения и да се отстранява отъ тѣхъ.“

Това златно правило гласи така.

„Не давай неограничено съгласие на никакви предложения освѣнъ за тѣзи, на които истината е тѣй явна и ясна щото само тѣ сж вѣнъ отъ всѣкое съмнение и подозрение.“

Чрѣзъ произнасянието на тази първа заповѣдъ на науката, съмнението се е напълно посвѣтило ней. Тя го е прѣнесла отъ сѣдалището на покаянието, гдѣто е било за дълго врѣме осждено и турено помежду ужаснитѣ грѣхове. Сега тя го е поставила на първо мѣсто помежду първоначалнитѣ задължения, които му сж прѣписани и назначени отъ научната съвѣсть: Прочее ний

трѣбва да помнимъ, че това съмнение, което науката е така подчинила и употребила ней, е, това съмнение, което Гете нарича наученъ скептисизмъ, на когото цѣлото старание е да побѣди себе си. А не, онзи родъ невѣрие, което е родено отъ тѣпо-умие и невѣжество, на което стрѣмлението е само да съществува и да извинява себе си за своята лѣнностъ и равнодушие.

Задачата на науката, както сме загатнали това и по-прѣди, е, да достави прави сѣждения и истински мировъзрения за всецѣлийтъ животъ, който е въплотенъ въ цѣлото миросъздание. Нашия умъ се нуждае отъ подобни идеали, които да му даждъ нова сила да ръководи живота ни въ пѣтя на просвѣщението.

ДВАТА ВЕЛИКИ ЗАКОНА НА РАЗВИТИЕТО.

Въ природата има едно общо стрѣмление, единъ общъ планъ и една обща цѣль. По тия три характера природата се проявява, като единство на едно цѣло — Едно цѣло, на което всичкитѣ части се намиратъ въ взаимни отношения свързани и съединени по единъ най-близко сродственъ начинъ.

За нашето наблюдение, остава най-висшата работа да прослѣди тази интимна связь, това тѣсно сродство, тъй дълбоко и широко прѣобладающе помежду всичкитѣ части на природата. А за разума ни прѣдлѣжи великата задача, въ която да разбере, да проумѣе и схване значението на законитѣ и силитѣ образующи тази пълна хармония на единство въ системата ѝ. Освѣтъ това да ни запознае, научи и освѣтли съ положителни фактове за абсолютното имъ отношение спрѣмо насъ разумнитѣ същества, а при това и нашата длъжностъ и абсолютно задължение наложено намъ и на всички други твари отъ самата необходимостъ на естеството на тия закони на върховната природа, която е неизмѣняема въ същността на своитѣ дѣйствия.

Тия закони и сили, съ условията които съдържатъ

у своето естество, сж тъй да се каже: „краежигълниятъ и основенъ камакъ, „върху който е положенъ животътъ.“ Тукъ въ недрата на тия условия, душата придобива онази тайнствена способностъ, съ помоща на която почва да съзижда своето жилище, „организма,“ посрѣдствомъ който почва да проявява своитѣ скрити сили и способности въ развивание и усъвършенствование на естеството си, което има необходима нужда да се подготвя за по-висока дѣятелностъ, за по-свѣта длъжностъ на своето бѣдѣще призвание.

Тукъ върху тази здрава основа ума безопасно може да полага своето положително знание за истината, която е единственната сжщественна храна за подържанието на неговото сжществуване.

Върху тази сжща основа, разума придобива силата да подига стенигѣ на великиятъ „храмъ на възпитанието.“ Този възпитателенъ „домъ“ сж съзижда отъ духа на истината, който вече дѣйствува въ душата на челоувѣчеството за благогто на чадата му.

Подъ неговътъ покривъ, ний трѣбва всички да се възпитае, въ три главни и основни начала: Въ пжтя на самата дѣйствителна истина, въ пжтя на самата дѣйствителна добродѣтель и въ пжтя на самата дѣйствителна любовъ. Отъ подъ неговътъ покривъ, ний всички трѣбва да излеземъ благородни съграждане на бѣдѣщето царство.

Това царство не е далечъ, но е близо; то е вече въ свѣта, работи силно, пжтътъ му се гради, и рано или късно то ще бѣде помежду насъ. Славата на всички други царства ще падне прѣдъ неговътъ кракъ.

Това царство е: царство на истинския духъ, — царството на правдата. Въ това царство челоувѣкъ ще се подигне по горѣ отъ грубия духъ на природниятъ свѣтъ; и ще съзнае, че той не е роденъ да бѣде робъ, но свободенъ; не да вѣрва слѣпо, но разумно; не да се управлява отъ невѣжеството на страститѣ, но отъ духътъ на знанието, който ще му донесе мирътъ и благоденствието.

Тази велика мисль, е вече джлбоко проникнала челоувѣческата душа. И ний съ бържи крачки се дви-

жимъ, съ необорима сила, да влезнемъ въ този „новъ животъ,“ въ тази пълна свобода: гдѣто любовта ще ни бже общъ законъ.

Но нека да не даваме поводъ да се мисли, че само мечтитъ сж достатъчни. Не! При това, трѣбва да сме и дѣйци. Да дѣйци! Това е необходимо условие за всѣкиго. Понеже, да се постигне, какво годѣ промѣнение и прѣобразование у нашиятъ собственъ животъ, като чело-вѣци: Изискватъ се условия, изискватъ се старания, изискватъ се стрѣмления. Стрѣмления съ опрѣдѣлено направление основани на истински научни начала.

Обаче да се създадѣтъ условията, да се прѣдизвикватъ старанията и да се побудѣтъ стрѣмленията: необходима е сила и енергия, която да е проникната и въ-душевена съ самата велика цѣль на живота. А тази благородна цѣль включава по естество: духовното просвѣщение и подобрене на членовѣтъ въ обществото.

Сега за постиганиято на това подобрене и просвѣщение, необходима е: първомъ *добра почва, благородни срдства и разумни начала*. Подъ тия условия, ще бждемъ въ състояние да положимъ истинска основа на възпитанието, а слѣдователно и бжджщето си въздигание, като народъ и общество отъ общата челядъ на челоѣчеството.

Нека се не мамимъ да мислимъ и си въображаваме, че има другъ изходенъ пжтъ отъ дилемата на настоящитъ си животъ, отъ настоящето си положение. Не! Деньтъ се познава отъ утринта, казва народната поговорка. Колко сж истини тия думи! Щомъ знаемъ законитъ, които управляватъ извѣстни събития, ний можемъ съ математическа точностъ да прѣдскажемъ послѣдствията на резултата. Благодарение, науката чрѣзъ своя постояненъ трудъ, е хвърлила свѣтлина върху този прѣдметъ, като ни е избавила отъ невѣрието и колебанието на ума ни, да мислимъ, че явленията и събитията въ природата могатъ да зематъ, каквото и да е направление, какъвто и да е пжтъ. Обаче то е знайно, че тѣ сж управляватъ отъ опрѣдѣлени и постоянни закони. А тия нравственни закони произвождатъ онова въ общественния животъ, което ний сѣемъ; ако добро сѣме, добъръ плодъ; ако зло сѣме

зълъ плодъ. Земята, която ражда житото, ражда тѣй сжщо и бодилитѣ и репейтѣ. Слънцето, топлината и влагата, които служатъ на едното, служатъ тѣй сжщо и на другото. Въ всѣкой случай, ний ще приемемъ, равносилното на онова, което сме дали или посѣли.

Може да се подигнатъ възражения противъ горѣ казаното, но за това, кой е кривъ? Нима, ако истината стои прѣдъ насъ, трѣбва ли да затворимъ очитѣ си противъ фактитѣ? Кой е виновника кога се исказва една истина? Събитията въ свѣта не се управляватъ отъ нашата воля, нито пъкъ цѣлий животъ се урежда и устройва спорѣдъ нашитѣ дѣтински въображения.

Въ природата има закони, и то велики, които ни каратъ съ глава и крака на напрѣдъ, безъ да се спиратъ да ни питатъ да ли тѣхнитѣ дѣйствия сж съгласни съ нашитѣ мисли или не. Нима за нашето идвание на тази земна повърхность, нѣкой ни е питалъ да ли е спорѣдъ угодата ни? Кой испроводи онази първоначална клѣтка, която стана виновникътъ за нашето сжществуание? То е много лѣсна работа да расправяме, какъ тази клѣтка минувала отъ едно състояние въ друго и по този начинъ образувала всичкитѣ видове и родове животни. Но що ѝ влизаше ней въ ракавтѣ да прави тия еволюции? И защо?

Ако тя можеше да говори, щѣше да ни каже, че не е виновата за онова което е направила, понеже и е било абсолютна длѣжность да дѣйствува по този начинъ, и че не е сторила това отъ себелюбие, но отъ любовъ, понеже е прѣдала своя собственъ животъ на другитѣ и тѣ да участвуватъ въ всичко, което ней било ладено отъ самия духъ на живота. „Ако вий страдате; то и азъ страдамъ,“ казва тя. „Понеже, и азъ живѣѣ въ васъ,“ „Вашата участъ е, тѣй сжщо моя участъ.“ Но ний не желаемъ да страдаме, казваме. „Тѣй сжщо и азъ не желая“ казва тя. Тогава що? питаме ний! „незнае,“ казва тя. — Трѣбва да се избѣгва злото въ живота.

Каквото и да мислимъ за своето сжществувание, каквото и да си прѣдполагаме за своето „битие,“ да ли е зависяще само отъ материята, или пакъ отъ ума и душата? Практически резултатътъ на нашитѣ размишле-

ния води къмъ едно и сѣщо мѣсто. Фактътъ е, че ний се раждаме и умираме безъ да щемъ, като при това и понасяме своитѣ страдания, безъ да има нѣкой да ни помогне.

Сега въпросътъ съ насъ, не е, да ли да се раждаме! или да се не раждаме? Да ли да умираме! или да не умираме? Този въпросъ е вънъ отъ нашата областъ. Прѣдмета, както стои прѣдъ насъ е, какъ да се подобрѣтъ условията на нашия духовенъ животъ, който, нито се ражда, нито умира, но расте и се развива отъ „сила въ сила.“ Но нека се повърнемъ пакъ на прѣдмета си.

Добрата почва ще ни се даде отъ природата, щомъ почнемъ да работимъ съгласно съ нейнитѣ прѣдписания; Истинитѣ и благородни срѣдства, ще ни се укажѣтъ, отъ науката, щомъ потърсимъ нейнитѣ свѣти; Началата ще ни сѣ вдѣхнѣтъ отъ възпитанието, щомъ потърсимъ помощта му.

Истината, кога се разбере отъ ума и усвои отъ волята, става единъ отъ най сѣщественнитѣ елементи за съживлението, въздиганието и напредъка, на кое и да е общество, на кой и да е народъ. Тя придобива, онова свойство вътрѣ у душата, което ний наричаме любовъ.

Това велико качество, пробужда у нашиятъ животъ, всѣка способностъ въ обща дѣятелностъ. Ний отправяме тогава стѣпкитѣ си, къмъ онова велико стрѣмление въ живота, което науката нарича образување, или цивилизация.

Тази истина, която е почнала да озарява народитѣ: тя ще ни отправи въ пѣтя на истинското образование. Въ този пѣтъ, ний ще бждемъ въ сила да избавимъ живота си отъ корабкрушение и съвършено разорение. Дълго врѣме сме се скитали изъ пустинята, както Израилскиятъ народъ; врѣмето е настанало вече когато трѣбва да се заловимъ сериозно за прѣдлѣжащата работа, която ни сѣ пада като чловѣци и членове отъ общата челядь на чловѣчеството. Нечестието и порока, дълбоко сѣ спуснали корень въ нашия животъ; загнѣздили сѣ се като у дома си. Обаче, ний като хора свѣстни и разумни, трѣбва да потърсимъ изходенъ пѣтъ. Необходимо е да се постарамъ да употребимъ добри

лѣкарства, за да можемъ поне за въ бѣдѣ да се избавимъ отъ тази болѣстъ, отъ тази мания на човѣческото извратено себелюбие, друго-яче, нашата участъ, ще бѣде подобна на участъта на единъ „организмъ“ хванатъ отъ проказа, на когото крайтъ е, гниение и разлагание.

Науката съ откритията си, иде да потвърди една истина, която е била занемарена въ нашиятъ умъ и не се е вземала въ съображение.

Това показание е слѣдующето: Само онзи организмъ ще приживѣе всичкитѣ кризи на живота, които се приспособява на изискуемитѣ условия на управляющитѣ го закони и сили. Този е единъ важенъ фактъ, които трѣбва да се има прѣдъ видъ въ нашето поведение.

Това сж е потвърдило ясно отъ отдавна направенитѣ вече изслѣдвания на учения естествоиспитателъ Чарлсъ Дарвина (Chals Darwen) Този фактъ се подвожда, подъ тѣй нареченийтъ Законъ: „Еволюцията на органическитѣ тѣла:“, (Survival of the fittest) прѣживяване на най добритѣ.

Спорѣдъ условията на този жизненоорганически законъ, само онѣзи животни се спазватъ и благославятъ, на които естеството върви въ прѣмо съгласие съ законитѣ на послѣдователнитѣ стадии на развитието. А тѣй, като човѣка се намира на върха на тази ляствица на това развитие; то отъ него се изисква повече отъ колкото кое и да е друго сжщество. Законътъ е: комуто много е дадено, много ще се и изисква; комуто малко, — малко ще сж изисква. Отъ жабата неможе да се изисква това, което се изисква отъ човѣка. Това проистича отъ простата причина, че човѣкъ е нравствено сжщество, съвпрѣгнато отъ висшата природа съ задължения, които проилизатъ отъ естеството на неговий духъ. Въ човѣка сжществуватъ вече „двѣ Еволюции,“ за които ще говоримъ по послѣ.

Единъ отъ научнитѣ факти, който е хвърлил свѣтлина върху естеството на нѣщата, е този: че въ природата сжществуватъ сложни и деликатни „монадически организми,“ въ естеството на които се проеояватъ и крижтъ тайнственни способности надарени съ разсѣдъкъ. Това мисль не изисква никакво доказателство; защото

е почти очевидна истина, която всѣкой може самъ да провѣри. Този фактъ потвърждава онази вътрѣшна самостоятелна дѣятелностъ, която е била прѣнебрегвана и малоуважавана отъ мнозина.

Тази истина подвърждава това, че природата гони една обща велика цѣль въ своитѣ дѣйствия. Важно е за насъ да се не мамимъ въ своитѣ повърхностни внушения и впечатления да заключаваме прѣждеврѣмено, че природата е мъртва, безчувствена и неразумна. Такова едно заключение открива голотата на нашитѣ дѣтински познания, както на първобитния чловѣкъ въ Едемския рай. Нѣка не го считамъ за унизително, да исповѣдваме истината тъй както си ѣ. Най послѣ въ какво се състои чловѣческото достойнство, ако не въ исповѣданието на тази върховна добродѣтель?

Само въ нейното присѣствие, ний е можемъ да намѣримъ сжщинска храна, дѣйствителна радостъ и вѣренъ ржководителъ къмъ всичко що е истинно.

Природата е жива и пълна съ животъ на всѣкъдѣ гдѣто условията на върховнитѣ ѣ закони го допускатъ; И съ разумни сили, които ний едвамъ сега почваме да съпикасваме. Ако тая дѣйствителностъ да не сжществуваше, то ний никога не бихме имали възможността да разменимъ, своитѣ мисли единъ съ другиго. Не е ли чудно, че посрѣдствомъ движението на нашиятъ езикъ, ний се споразумяваме единъ съ другъ? И не е ли още по чудно че посрѣдствомъ различно бѣлѣзание на извѣсни знаци, турени подъ извѣстенъ редъ, ний можемъ да разберемъ мисълта на тѣхнийтъ афторъ, който отдавна може да е заминалъ отъ този свѣтъ? По какви физиологически и психологически начини се извършва този процесъ въ нашия мозъкъ, и се прѣдава сжщинската смисълъ на извѣстната идея, която така непосредствено минава отъ едно пасивно състояние отъ външния свѣтъ въ вътрѣшността на нашия умъ и ни убѣждава за дѣйствителността и присѣствието на другъ единъ умъ, който е мислил и осѣщалъ както нашиятъ умъ? Ето единъ важенъ въпросъ, който още не е рѣшенъ отъ ученитъ. Дѣйствията на физическитѣ сили, — като: топлина, свѣтлина, електричество и магнетизмъ се прѣна-

съжатъ отъ едно мѣсто на друго посредствомъ вълнението на светлообразния Ефиръ. Така казватъ ученитѣ физици. Но по кой начинъ се принасятъ нашитѣ мисли отъ единъ умъ въ другий, ако не чрѣзъ нѣкоя разумна сила която неможе да бжде друга, освѣнъ самия духъ на природата, които по такъвъ единъ вжтрешенъ законъ свързва всички разумни същества въ тѣсно единство? Само чрѣзъ допущанието на такава умственва срѣда, ний можемъ да изяснимъ явленията на умствеиния разуменъ свѣтъ. Има философи и купъ учени мжже отъ първа и втора ржка, които мислятъ противното. Но що отъ това? Нима сжщността на битието и положението на природата, да ли е умна или не, зависи отъ нашитѣ прѣдположения и мисли? Ний най малко. Може да поддържае едната или другата страна за истинска; обаче всѣкога е прѣдпочитително за единъ разуменъ чловѣкъ да поддържа истината. Стойността на каквото и да е учение зависи отъ реалността на фактитѣ, които притежава въ себе си. Такива дѣйствителни истини носятъ онази небесна свѣтлина, която има силата да освѣти и просвѣти всѣкой умъ, който е готовъ да ѝ приема.

Разногласието, което повидимому сжществува въ учений свѣтъ е слѣдствие отъ устройството на мозъчнитѣ клетки и отъ развитието и качеството на умственитѣ цѣнтрове. Тази е причината защо хората различно разглеждатъ и оцѣняватъ единъ и сжщъ прѣдметъ. Кой къквото се е научилъ, това и обича, казватъ въобще проститѣ и неучени хорица. А това означава, въ къквото направление умътъ се е развилъ повече, въ тази посока дѣйствува и работи съ по-голѣмо усърдие.

Или: съ други думи, въ каквото прѣдметъ душата се е привързала повече, нему и слугува съ поголѣмо усърдие и любовъ. Законътъ е сжщъ. Земи го въ каквато и да е смисълъ, резултатътъ излиза единъ и сжщъ на дѣло. Върху този прѣдметъ ще говоримъ по на пространо, когато дойдемъ да разглеждаме вжтрѣшния характеръ на възпитанието.

Още единъ загадъченъ въпросъ има да подигнемъ, който на често ни се прѣдставя. Този въпросъ е смѣ-

ртъта. Какво нѣщо е тоя? Питатъ ни. Дѣйствиата ѝ знаемъ,но причинитѣ ѝ сж скрити. Какъ да си ъж прѣдставимъ тогава?

Единъ, който днесъ е билъ помежду живущитѣ, утрѣ изчезва безвъзвратно отъ свѣта. Казватъ, той замина отъ този свѣтъ: Но кждѣ е отишелъ? Кждѣ е изчезналъ, че не се връща? Тѣлото стои, но то е студено мъртво, живостъта му е изгаснала, животътъ го е оставилъ. Различно се мисли върху този въпросъ. Но той все остава задаче.

Науката ни убѣждава въ фактътъ, че не сжществува абсолютна смъртъ. Смъртъта „казва тя е нѣщо релативно и необходимо за такъвъ свѣтъ, съ такова устройство, като нашиятъ. „Тамъ,“ казва тя, гдѣто има смъртъ има и животъ. (Съ това трѣбва да подразумѣваме, че смъртъта сжществува само за органическиятъ животъ. Взема се по нѣкой пжтъ и въ прѣносна смислъ,)

Въ непрестанната смъртъ е, и проявлението на непрѣстанниятъ животъ. До като чловѣкъ умира, то е и знакъ, че той живѣе. Но щомъ прѣстане да живѣе ще прѣстани и да умира. Това е физиологическата истина. Погледнете въ чловѣческото тѣло, и вий ще видите два процеса да се изврѣшватъ вжтрѣ въ неговътъ организмъ въ едно и сжщо врѣме; Животъ и смъртъ работжтъ рамо до рамо въ единъ и сжщъ моментъ. Отъ една страна силитѣ на смъртъта дѣйствуватъ да туржтъ край на всѣка органическа дѣятелность, а отъ друга силитѣ на живота постоянно подновяватъ тази дѣятелность. Отъ една страна агентитѣ на смъртъта постоянно подкопаватъ основитѣ на животнитѣ клѣтки, а отъ друга агентитѣ на живота постоянно поправятъ и подкрѣпаватъ тѣзи основи. Отъ една страни смъртъта постоянно поражва и разрушава житѣ клѣтки въ тѣлото, а отъ друга живота постоянно произвожда, ражда нови да завзематъ мѣстата вече испразнени. Отъ това слѣдва, че смъртъта е противоположенъ процесъ на живота нѣщо частно,а не общо.

Този процесъ произлиза отъ условията на природата, че животъ, живота поглаща. Вдѣйствителность нищо не се губи нищо не чезне. Изчезва само вида и формата

Види се природата гони нѣкаква тайна цѣль, която още не е пълно опрѣдѣлена въ ума ни. Ний можемъ да кажемъ, че челоуѣчеството не умира, но само, че общиятъ животъ минува отъ родъ въ родъ, като прѣтърпява постоянно промѣненія у вжтрѣшното си естество, което расте въ духовно нравственна сила. Значи живота се причистя отъ лошитѣ влияния вмѣкнати въ него по единъ или другъ начинъ, отъ дѣйци или души, които криво разбрали цѣльта на този животъ, който имъ е билъ даденъ, Тази мисль се подкрѣпе отъ научно психологическитѣ показанія на положителната наука.

Този двоякъ процесъ извършва едно благодѣяние за челоуѣчеството, понеже другояче не би съществувалъ органическиятъ животъ. И да прѣдположимъ, че би съществувалъ въ подобна форма, като на стоящата, то никога не би направилъ нито крачка къмъ какво годѣ усвършенствование. Това мнѣние се подържа отъ естественитѣ науки.

Нѣкои отъ нишитѣ животни се размножаватъ съ такава чудна скоростъ, щото едвамъ ли можемъ да си прѣдставимъ, какво ли би станало на земята слѣдъ единъ вѣкъ, ако смъртѣта се прѣмахнѣше. Навѣрно, свѣтътъ би се вмирисалъ само отъ изверженията на тази зганъ. И намѣсто да умираме полека, щѣхме да умремъ изведнѣждъ.

Трѣбва да знаемъ, че висшата природа отдавна си направила смѣткитѣ, като прѣдвидѣла всичкитѣ случаи. И ако въ настояще врѣме тя постѣпва грубо и не челоуѣколюбиво спорѣдъ нашето гледание и сѣдение; то за тѣзи си постѣпки, има дълбоки причини, които ѣж заставляватъ да дѣйствува по този начинъ. понеже е най добриятъ отъ всички други, които ний можемъ да си прѣдставимъ.

Цѣльта на духътъ въ природата, не е да увеличава и умножава органическиятъ животъ въ количество; но да го развива и усвършенствува въ качество и степенъ. Стрѣмлението му е, да въздига достойнството на неговото вжтрѣшно естество, да уякчава силата на неговата върховна природа, която спорѣдъ, закона на Биосъ (живота) може да се прѣнася въ която и да е частъ на все-

ленната и да взема онова мѣсто и положение, което подхожда на естеството ѝ.

Вѣчниятъ животъ, самъ по необходимостта на своето естество, изисква и вѣчни условия, които не съществуватъ никждѣ другждѣ освѣнъ въ безпрѣдѣлността на вѣчната вселенна. Тази е причината; защо живота въ никой материаленъ свѣтъ не може да бѣде вѣченъ; защото самиятъ свѣтъ, не съдържа тия условия, понеже е изложенъ на изменения, а тия изменения, отъ самото естество на тия закони на природата произвеждатъ разрушителни дѣйствия.

Това странно явление, „смъртта“ е, слѣдствие отъ физическитѣ промѣнения на елементитѣ въ материята.

„Кислорода е първата отрова, която поглъщаме,“ казватъ ученитѣ физикохимици. „Отрова,“ въ тази смисълъ, че произвежда горение и окисляване въ нашиятъ организъмъ, съвпрегнато съ химически дѣйствия и промѣнения. А отъ опитъ знаемъ, че всѣко тѣло, което гори, губи частъ отъ своята енергия. т. е. въ простъ езикъ казано изгаря.“ И тъй право е казалъ единъ ученъ: „человѣкъ е горяща свѣщъ.“ Всичката разлика се състои въ това, че нѣкой изгарятъ поскоро, а нѣкой по полека. Въпросътъ е, свѣтили нашата свѣщъ въ този тъменъ свѣтъ.

Обаче ще дойде едно врѣме, казва философътъ Спенсеръ, когато вжтрѣшнитѣ условия на органическиятъ животъ да дойджтъ въ прѣмо съгласие съ външнитѣ условия на природата, тогава живота ще стани постояненъ. Нека го кажемъ вѣченъ. Онѣзи, които сж здобиятъ съ този животъ ще бжджтъ блаженни.

Но да се повърнимъ на прѣдмета си. Цѣлътъ, която живота гони въ системата на природата е двояка: Първо; образователна и второ възпитателна. Образователния процесъ, се занимава съ приготвянето на челвѣка, а възпитателния съ приспособлението на силитѣ му, въ прави направления. Въспитателната сила на природата е направила челвѣка способенъ да се ползува отъ богатствата ѝ, приготвени за неговото тѣло, за неговтъ умъ. Съ други думи: всѣкой животъ или живо сжщество съ своето появяние, изисква и съответствующи условия,

да подържа и подкрѣпе своята дѣятелность, своитѣ функции, своитѣ сили и способности. А тия качества на живота, никога не бихж се появили, ако нѣмаше съответствующи прѣдмети да ги подбуждатъ. Отъ това става явно, че чловѣкъ е билъ призованъ на това земно кълбо да работи прилѣжно, да работи усърдно, спорѣдъ наставленията, които му сж били дадени, начертани прѣдписани и показани отъ нравственитѣ закони.

Необходимостта на собственни му животъ е, изисквала постоянна дѣятелность за самосъхранение, самата му сждба отъ начало го прѣдназначила, като сжщество на постояненъ трудъ, мжчнотии и скърби.

Природата тази негова възпитателка и наставница, не е искала да го остави нито минута на бездѣлие да се повръща въ мислитѣ на своето дѣтство. Въ онова положение, въ което той за много хиляди години се е скиталъ въ своето не завидно състояние, като животно, безъ да разбира, безъ да разсждава и мисли, защо и за какво се е той родилъ.

Природата тази негова попечителка и надзирателка, не е желала да го гледа лѣниво и бездѣлно сжщество, да се по потрива на самъ на татѣкъ и да си подига рамената сегисъ тогисъ, да се по прозява и казва: дай да ямъ сега. Тя е прѣдвидѣла тази опасность за неговото развитие. И да го избави отъ пропадане въ неизвѣстность; тя е била принудена да го постави въ такива условия и обстоятелства, гдѣто да е заобиколенъ съ хиляди мжчнотии и опасности за свойтъ животъ.

Борбата за сжществуване се явила прѣдъ него като единственно срѣдство да го запази отъ надлѣжащото зло. Той трѣбвало, да се бори не само противъ хишнитѣ звѣрове, които сж го застрашавали всѣкой день, но и противъ грубитѣ сили на природата, които всички, като че му сж станали заклѣти врагове.

Той е билъ принуденъ да търси изходенъ пжть отъ това трудно положение, но за този изходъ сж се изисквали хиляди и хиляди години отъ постояненъ трудъ, до като си проправи пжтя.

Необходимо е било за него, да направи изборъ помежду голийтъ животъ и знанието за истината.

Въ борбата за самосъхранение, той е видѣлъ едничкото условие за сѣществуване, въ което самата природа му показала, че е необходимо за него да се подвизава, т. е, да истрѣбе своитѣ противници и врагове, и съ силата на оржжието си да прокарва пѣтя си по лицето на земята. То е било необходимо отъ негова страна да прѣмахва всичкитѣ прѣчки за безопасността на своя животъ освѣнъ това да подготви почвата на земята за своето развитие, която е била една отъ първоначалнитѣ условия да подѣржа неговѣтъ родъ. Само по тѣкѣвъ начинъ, той е можалъ да се множи и размножава по лицето на земята и да е направи поле за своета дѣятелностъ.

До тукъ чловѣкъ несъзнателно е вършилъ своята длѣжностъ. Той не е можелъ да прѣдвиди, какво бжджщитѣ вѣкове ще донесжтъ и какво бжджщитѣ родове ще създаджтъ. Въ него още не било се пробудило чувството на духовния животъ, той е билъ невѣжъ. Не билъ още въ сила да разбира онѣзи духовни велики закони, които сж съдържали мощната сила да го направжтъ свободенъ; да му даджтъ великата способностъ да мисли и изказва своитѣ мисли. До това врѣме чловѣкъ се управлявалъ само отъ страхѣтъ на природний свѣтъ. Той е билъ влеченъ на напрѣдъ отъ закона на самосъхранението. То се разбира, че ако чловѣкъ бѣ оставенъ подъ това управление, той не би се подигналъ надъ общото равнище.

Но върховний духъ на живота прѣдвидѣлъ и слъзалъ тази истина. Той видѣлъ опасността за чловѣка, че ако той се остави само на влеченията и побужденията на този естественъ законъ на себесохранението; то не въ твърдѣ дълго врѣме въ бжджщето той ще развие у себе си най лошитѣ качества и способности и би станалъ ужасъ за всички. И вмѣсто да произведе и въспита отъ него едно благородно сжщество да отговаря на своито име, то тя би произвела и въспитала отъ него единъ чловѣчески извергъ, който щѣше да бжде способенъ да потопи лицето на цѣлата земя въ кръвѣта на своитѣ братия и близки.

И разбира се отъ само себе си, че нищо не би имало силата да убуздае неговата необузданостъ и не-

честие, освѣтъ самата смъртъ, която щѣше да тури край на неговата зловѣща дѣятелностъ. Този щѣше да бѣде изходния естественъ пѣтъ отъ кризата на живота. Въ това нѣма нищо необикновено. Подобна участъ е постигнала много други родове животни, които сж изчезнали отъ лицето на земята по различни причини. Какви влияния сж избавили чловѣческиятъ родъ отъ подобна участъ? Това ще научимъ по нататѣкъ.

Но ний виждаме, че е имало и други срѣдства въ рѣцѣтъ на природата, за да се избѣгне такова едно събитие, което е било най малко желателно отъ всички други. Става ясно въ нашитѣ умове, че каквато и да е друга криза или случка въ живота, е по прѣдпочитателна и добра отъ колкото унищожението на чловѣческия родъ, който прѣдставлява плода на онази жизненна сила, която е работила така усърдно прѣзъ толкова стотини хиляди години на земното кѣлбо съ нѣкакъвъ планъ. Не напраздно е тя иждивявала своята енергия върху това сжщество, което облекла въ плътъ и кръвъ, както и другитѣ животни, но се показвала нѣкакъ си по благорасположена спрѣмо него, като му дала нѣщо по вече отъ колкото на другитѣ негови единошлеменици по кръвъ. Защо е сторила това? незнаемъ.

Защо е отворила свободенъ пѣтъ на чловѣка, и му дала хводъ въ дома си да се ползува съ извънредни привилегии, които на другитѣ животни били отказани? Това остава тайна за нашия умъ. Ний ще загатнемъ само това, че причината на тази разлика стои въ естеството на самия животъ. Чловѣкъ, ако и да се е явилъ по късно отъ всички други земни сжщества, обаче по естеството на своята природа, е по старъ отъ всички тѣхъ. Това твърдение може да се докаже отъ сложността на неговото естество и отъ развитието на духовнитѣ му сили. Правилото е това, че колкото единъ организмъ е по сложенъ, толкова повече врѣме се е изисквало за неговото създаване и произвождане. Видѣтъ и родѣтъ на чловѣка се е явилъ подиръ всички, но естеството му е сжществувало прѣди всички. Редѣтъ, който ний виждаме въ природния свѣтъ е перспективно обѣрнатъ въ нашиятъ умъ.

Всичкитѣ стѣпки на органическиѣ животѣ сѣ само стѣпала, които ни показватѣ, отѣ гдѣ чловѣкъ е миналъ и по какѣвъ естественѣ пѣтъ той е възлязалѣ въ настоящето положение гдѣто го намираме. Душата му възлиза отѣ бездната чрѣзъ клѣтката, а духътѣ му слиза отѣ горѣ отѣ небето посрѣдствомѣ силата на живота.

Вѣ този периодѣ на чловѣческото качвание по стѣпалата на естественното си развитие, нѣкъдѣ къдѣ края на природната стѣлба на първата еволюция, се ражда Нова опѣха за чловѣческата душа. Необходимостѣта на неговото напрѣдвало естество е изисквало той да се подведе подѣ управлението на великий законѣ на „Дѣл-измѣ.“ И да се подложи подѣ влиянието на най великата сила въ природата, — Силата любовь. Само тази единственна сила въ дълбочинитѣ на душата му е била възможна да го избави отѣ раскапване и прѣждеврѣ-менна смъртъ. Любовьта е съдържала: условията, качества и срѣдствата, съ които да обуздае влеченията на грубата му натура, и да го подготви да се облече въ благородното си естество нему подобающе, като чловѣкъ, като сѣщество разумно.

Любовѣта е била могѣща съ своитѣ добродѣтели, отѣ да го убѣди и изведе вѣнѣ отѣ пѣтя на варварството, и да му покаже правий пѣтъ на просвѣщението. За да се постигнатѣ тия резултати въ неговѣтъ животѣ, не е била лѣсна работата!

Цѣла върволица отѣ промѣнения сѣ били необходими да зематѣ мѣсто въ неговѣтъ душевенѣ организмѣ въ неговѣтъ духовенѣ животѣ. Неговата вѣтрешна чувствителностѣ и душевни усѣщения, неговитѣ вѣтрѣшни мисли и умственни центрове прѣтърпели еднокоренно прѣобразование, което дало потикѣ на неговата духовна еволюция, която създавала въ него понятията за нравственний свѣтъ. Само слѣдѣ това радикално промѣнение въ естеството на чловѣка, той е билѣ вече въ състояние да распознава: дѣсната си рѣка отѣ лѣвата, правото отѣ кривото, злото отѣ доброто и истинното отѣ лѣжливото.

Отѣ този духовно нравственѣ потикѣ, той е билѣ принуденѣ да слѣдва пѣтя на разума. Вѣ този пѣтъ той е трѣбвалѣ да се подвизава винѣги, макарѣ и да е

правилъ чести отклонения, обаче любовта вдъхнала въ душата му: новъ животъ, истински понятия, добри желанія и стрѣмления, къмъ доброто, къмъ истинното и хубавото, Самия цѣнтъръ на всичкото му сществуване.

Отъ естествата на тия два закона именно: закона на самосъхранението и закона на дългътъ, вътрѣ въ чловѣкътъ се е породила борба, която е произлѣзла отъ пробужданieto на неговата духовна природа, която прѣдизвикала чловѣческии духъ да се яви на сцената да вземе управлението на своитѣ дѣйствия и отчета на своитѣ дѣла и работи. Безъ тази вътрѣшна борба, и безъ това вътрѣшно въспитание, въ изпълнението на върховнитѣ закони; и безъ посрѣдството на любовта, чловѣкъ за винѣги би останалъ тамъ, гдѣто си е билъ отъ начало, и не би се различавалъ твърдѣ много отъ другитѣ животни. Въ такъвъ случай, не щѣше да има нужда да му се търси тѣй наречената: „изгубена хѣлка“, която го е свързала съ долнитѣ животни. Тази „хѣлка“ щѣше да си е на мѣстото, но днесъ, тя е изгубена. И да ли ще се намѣри въ скоро врѣме или не! това малко трѣбва да ни безпокои, понеже въ изгубването на едно нѣщо, ний сме спечелили друго много по драгоцѣнно. Когато чловѣкътъ се е исправилъ на двата си крака върху лицето на земята, „той се научилъ да мисли,“ казва единъ ученъ мжжъ.

Тия два закона, на самосъхранението и дългътъ, можемъ да ги прѣдположимъ да сж двѣтъ противоположни страни на нашето естество; или пакъ, двата цѣнтра на нашата дѣятелность въ живота. Тѣ сж двѣ истории, които ни расправятъ за началото на нашия животъ; за миналото и бждѣщето на нашето сществуване.

Ний можемъ да уподобимъ тия два закона, на двѣ политически партии въ една държава, които сж боретъ за първенство и власть.

Разбира се, отъ самата природа на тѣхнитѣ стремления, че еднитѣ и другитѣ полагатъ всичкитѣ си старания и усилия, чрезъ органитѣ на адвокатитѣ си да убѣдятъ обществото и свѣтътъ на околнѣмъ, че тѣхнитѣ стремления, желанія и цѣли сж най добритѣ подъ цѣлото небе, И че съ тѣхното идване на власть, всичко ще

тръгне по най добрия пжтъ. Или, както простата поговорка казва: „като медъ и масло.“

Обаче истината въ ползата на едната или другата пратия; остава да се потвърди отъ опитността.

Това е общо правло. И Христосъ, казва на едно мѣсто въ Евангелието: „отъ плодовете имъ ще ги познаете.“ Можели трънка да роди смокви или пъкъ смоквата трънки? Разбира се отъ самото естество, че не може.

Отъ тази очевидна истина слѣдватъ двѣ нѣща: първо, прѣдметитѣ и вѣщитѣ сж цѣниятъ спорѣдъ своята стойностъ, а пъкъ тази стойностъ на пълно зависи отъ самото естество на прѣдмета или вещта. Второ-дѣйствующитѣ сили сж цѣниятъ спорѣдъ качествата на производящата енергия, която или ни ползва, или ни врѣди, лично или общо. Ползата се указва отъ въздиганието и съживлението на организмътъ, въ които душата дѣйствува, а врѣдата сж забелезва отъ растройството на този сжщъ организмъ.

Отъ този общъ законъ, ний сме придобили едно иситинско мѣрило въ умътъ си, което ясно ни показва, какви нѣща сж подходящи и съобразни съ нашата истинска природа и какви не сж подходящи и не съобразни. Съ по ясни думи, всѣка дѣятелностъ опрѣделя качествата на своето естество отъ послѣдствията и резултатитѣ си.

Ако нашиятъ умъ да не бѣ подложенъ подъ влиянието и влечението на страститѣ; то безъ съмнение, всѣкой единъ отъ насъ би избралъ онова, което е истинно и добро, за себе си и другитѣ. Но за жалость, въ ежедневиия животъ, това не е така. Опитътъ показва, че страститѣ владѣятъ, а пъкъ разума слугува. Отъ тази разлика страда днесъ нашето общество. Понеже не избираме онова, което разумътъ ни диктува, а на проти онова, къмъ което страститѣ ни влѣкътъ. Обаче, всѣкой знае, че страститѣ сж слѣпи и неразумни.

Тогава, не е възможно на една слѣпа сила да ни раководи въ пжтътъ на добрия и просвѣтенъ животъ. Кой е онози народъ, които е билъ така раководенъ, че е успѣлъ? Имали поне единъ примѣръ въ Историята? — Нито единъ. Всѣкой народъ или общество, което

се е оставело да бжде раководено отъ тѣхъ, безвъзвратно е пропадало, подъ ударитѣ на сждбата. Но можемъ ли ний да мислимъ че нашата участь ще бжде подобра, ако необращаме внимание на справедливостта и чело-вѣколюбието? Съмнително е. Общата поговорка казва: слѣпъ слѣпаго, ако води; то и двамата ще паднатъ въ ямата. Общата истина искавана въ тази народна поговорка, дава ни да разберемъ, че поне единътъ отъ тия двама нещастници трѣбвало би да има здрави очи за да се избегне онъзи грозеща опасность. Отъ тукъ става необходимостъ за живота ни да се отворетъ замижелитѣ очи на разума, за да можемъ да прѣдвидимъ опасноститѣ, които се общи за всѣкой народъ за всѣкое общество и за всѣкой челоуѣкъ.

Но всичко това нема да се поправи докѣтъ не сж даде мѣсто и свобода на разума да управлява и раководи кризитѣ на живота.

Само тогава ще имаме сила да поправимъ изопочения редъ, отъ който сме страдали и още страдаме. Въ това именно, сж притичва истинскиятъ духъ на Науката и Въспитанието, да ни помогни да урѣдимъ живота си както подобава.

Но нека разгледаме въ кратце, отъ гдѣ е произлезла не състоятелността на нашиятъ общественъ животъ! По какви причини, челоуѣкъ е пренебрегналъ своята свята длѣжностъ; и защо е почналъ да върши дѣла, които никакъ не отговаретъ на званието му нито пъкъ го прѣпоржчатъ за разумно сжщество, притежающе духовно-нравствени сили и качества!

Тукъ сме задлѣжени отъ фактитѣ. да признаемъ една естествена причина, която е дала потикъ въ челоуѣка къмъ това страно явление, наречено: растройство, несъобразностъ, не послѣдователностъ, въ стѣпките на цивилизования животъ. Тази причина е слѣдующата: Подъ внушенията на първия законъ на „Самосъхранението,“ който е ималъ прѣдъ видъ еденичниятъ животъ и щастие на индивидуума; челоуѣкъ криво истѣлкувалъ постановленията на общиятъ духъ на природата. Той се хваналъ до онова частно впечатление и усѣщание, което му дало потикъ да усвои тази странна мисль, че

негсвѣтъ животъ и щастие сж най важнитѣ и сжщественни нѣща въ цѣлата природа. И че, всички други твари и сжщества, каквито тѣ и да сж; трѣбва да служатъ за този животъ, за това щастие, което е било миражъ, голо провидение гонено въ пустинята. Человѣкъ разбралъ това щастие въ буквална смисълъ; въ вещественния му видъ и образъ: да яде, да пие и да се вѣсели. По ясно казано, да му е охално около вратѣтъ, да има слободия да върши всичко що му хрумни въ мозъка. Можели да има нѣщо по добро отъ това? Ще каже нѣкой. Разбира се, че неможе да има за подобно сжщество. Но общата человѣческа опитностъ показва, че подобна слободия, коствува твърдѣ много живота на нашитѣ събратия ближни. Ако би исвирясалъ ума на человѣчеството единъ день, да приеме този принципъ за начало, то цѣлийтъ свѣтъ ще се прѣобърне на такава първобитна анархия, която ще помете отъ лицето на земята всички цивилизувани общества, като прахъ и пепелъ въ небесното пространство, отъ гдѣто не бихж се върнали вече никога.

Самосъхранението по необходимостъ на своята природа и стрѣмление, е родило себелюбието (егоизмътъ), Майката на всички днешни пороци. Себелюбието отъ своя страна спорѣдъ вжтрѣшнитѣ пориви и влечения на своето естество, е създало и произвело такива нѣща, които общата история на человѣчеството ги е описала въ черни краски. Тия паметници стоѣтъ на първо мѣсто, като истински свидѣтели, за онова което се е вършило въ миналото; Тѣ още стоѣтъ като такива и за онова, което се върши и въ наше врѣме.

Нека спомѣнемъ тогава нѣкои отъ по главнитѣ:

Себелюбието е покварило душата, Поробило е разума, Потжпкало е правдата, Потушило е съзнѣтѣта, Създало е робството въ всичкитѣ му видове, Произвело войнитѣ, Измало истината и заточило добродѣтельта.

Всички тия знаменити дѣла, нечестиви пороци, на „Егоизма“ и днесъ сжществуватъ и владѣжтъ, само разбира се въ по цивилизованъ образъ.

Навѣрно думитѣ на онзи Хумористъ, който е казалъ, „че дяволътъ е способенъ да се цивилизува, кога влѣзе въ человѣка“, да съдържа каква годѣ истина. Трѣбва да

допуснемъ тогава, че закона на Еволюцията господарува и върху мрачния духъ на този падналъ ангелъ; Само съ тази разлика, че въ неговото естество произвежда „Дяволуция.“ Несъмнено, този тарторъ е тласканъ, и обезпокояванъ отъ силитъ на върховниятъ духъ на природата, който безразлика на звание, нуди всички твари да се подвизаватъ и работятъ въ общото поле на нейната дѣятелностъ, по какъвто занаятъ или професия тѣмъ се нрави повече,

Трудътъ и честността, които бѣхж прѣпоръчени на нашитъ прародители, като прѣдпазителни мѣрки противъ злато, днесъ сж прѣмахнати на всѣкадѣ. Честния трудъ днеска се счита унизителенъ. Да се работи — но какъ? Ето въпроса. Стария дяволъ, за когото ни расправя Пое-тътъ Милтонъ, въ „Изгубений Рай,“ че билъ изгнанъ отъ Небето за свои стари грѣхове и безакония, гдѣто се стараялъ да наруши мира и блаженството на небеснитъ жители, за което прѣстъпление билъ хвърленъ съ главата надолу съ всичкитъ му последователи въ безната, въ която падалъ деветъ деня. Отъ това падание насамъ той се е повразумилъ. Станалъ е дълбоко-ученъ дипломатъ. Не ходи той вече тѣй босъ прѣзъ просото. Научилъ се е да се съобразява съ врѣмената нравитъ и слабоститъ на хората. Пази се той като отъ огъня, да не би и отъ тази земя да го изхвърлятъ съ главата на надолу нѣкадѣ въ страшната безна.

Онова, което е спечелилъ въ чловѣческото сърдце добръ го държи. Всичко обещава нищо не дава. По видимому доброто желае, но въ сжщностъ злото прокарва на всѣкадѣ. Желае той отъ сърдце и душа да опази плодетъ отъ първата цивилизация на естествения себе-любивъ чловѣкъ. Този първобитенъ прѣдставителъ на чловѣческото достойнство е билъ порядъченъ чловѣкъ, който не е мислилъ за нищо друго, освѣнъ за тѣрбуха си. За него, нито душа, нито правда, нито истина, нито любовъ сж съществували. За него било безразлично, дали чловѣчеството успѣвало или пѣкъ морално отпадало. Дали неговътъ ближенъ страдалъ и отъ неволя умиралъ, това за него било все едно, до като неговътъ животъ и щастие оставали непожтнати. Но види се даже и

самата природа вѣчно не търпи такава аномалия и хладно крѣвие; нито пакъ постоянствува въ своитѣ грѣшки както чловѣцитѣ често правѣтъ.

Ако единъ законъ неможе да постигне изискуемитѣ резултати; тя привожда въ дѣйствие втория на сцената, да вземе своето мѣсто. Несъмнено такава едно промѣнение въ установения редъ на живота коштува хиляди жертви, защото ни докарва въ стълкновение единъ съ друго. Подига се борба за нови начала, за новъ животъ, въ който мислимъ че ще намѣримъ ново щастие и блаженство, за което душата ни постоянно ламти и жадува, както еленътъ за бистритѣ потоци. Но минаватъ се години и вѣкове, а това щастие и блаженство все непристига. Види се отъ законитѣ на природата, че цѣлѣта въ нея различава въ голѣмъ размѣръ отъ нашата. Ний се трепимъ за храна и се биемъ за слава, а пакъ тя се труди да създаде и въспита благородни сжщества отъ насъ и да произведе хармония и единство помежду разнитѣ сили и елементи въ обширното царство на своитѣ владения. Защо е всичко това Кой знае! трѣбва да има нѣщо или нищо. Неможе да бжде друго яче.

Съ първата еволюция на самосъхранението въ душата се пробужда и втората на дългътъ. Съ първата цивилизация на себелюбието, у неговътъ духъ прониква и втората цивилизация на любовта. Така дѣйствува общиятъ духъ нѣкакъ несъобразно спорѣдъ насъ и нашитѣ възгледи, замѣстя първата еволюция на естественния чловѣкъ, съ втората на духовния. Онова, което му се диктувало спорѣдъ първиятъ законъ да заграбе за себе си и свойтъ животъ; съ наставанието на вториятъ законъ, той е билъ принуждаванъ да дава своето си за подѣржката на свойтъ страждующъ братъ и ближень. И не само това, но и да се грижи за тѣхното добро. Въ това му се е откривала една велика истина, че въ правението добро на другитѣ ще се осжществи неговото щастие и блаженство. Подъ тия условия ще може да се уякчи неговото сѣме въ всѣко добро и благородно дѣло. Подъ тия условия на любовта, той ще стане и ще се нарече наслѣдникъ на земята, която ще му даде всичкитѣ благословения, изпроводени отъ висшия.

Подъ влиянието и наляганието на този законъ на любовта; чловѣкътъ е попристаналъ да мисли само за себе си и своето щастие. Разумътъ му се е по окоптилъ отъ дългото робство, и той е почналъ горѣ долу сериозно да мисли за подобриенето живота на другитѣ. Това подобриение е основата на всички общественни прѣобразованія. Има ли нѣкой, който се съмнява въ казаното? Моляж тогава този мой приятелъ да посети народното събрание и послуша на разискванията, пренията и дебатитѣ върху прокараванieto на различни проекти и закони, въ които се полага основата на народното подобриение. Да ли тѣ постигатъ своята цѣль? То е другъ въпросъ. Колко сила, колко енергия се иждивяватъ въ това мѣсто! Тукъ планове се крожатъ, въпроси се рѣшаватъ и разискватъ отъ общъ характеръ. Колко умове сж заети да мислятъ! И то все за доброто на бедниятъ народъ. И попитай сърдцето, колко сила, колко енергия то испраща посрѣдствомъ кръвта въ мозъчните клѣтки; Въ тази обширна и многолюдна столица на чловѣчески животъ, която има 3,000 пжти по вече жители отколкото цѣлото земно кълбо. Тукъ въ този лабиринтъ всичкитѣ реформи се създаватъ. Но нека не забравяме, че народното събрание не е мѣстото отъ гдѣто доброто може да се роди? Не! то е само мѣстото отъ гдѣто доброто може да се прокара въ обществото; и то пакъ зависи много, какви хора имаме за прѣдставители и отъ какви сили и начала се тѣ въодушевяватъ.

Единственното мѣсто за ражданието на доброто е домътъ. Той е първото святилище на чловѣчеството, въ което майката и бащата сж първитѣ първосвященници при олтара на чловѣческата душа. Отъ каманитѣ на този храмъ — домътъ, природата е почнала да полага основитѣ за всецѣлото въздиганіе на всички разумни сжщества. Отъ този общъ домъ, чловѣкътъ е билъ опрѣдѣленъ да приеме всичкитѣ свои дарби, сили, способности и благородни качества, спорѣдъ изискванията на върховния законъ на духа. Този е билъ най правийтъ и естественъ пжтъ да се постигне онази велика цѣль, която е прѣдъ нами. Отъ дома чловѣчеството е трѣбовало да очаква за хиляди години, като единъ чловѣкъ,

въ надѣждата за идванието и ражданието на всички добродѣтели. Тѣ сж били въплотявани въ извѣстни души, които сж били олицетворение на общата добродѣтелъ на чловѣчеството. Тѣ сж били вдъхновенни съ истински велики мисли да откриватъ волята на онзи всемирнѣ духъ, който оживотворява и владѣе всички, а тази воля всѣкой осѣща и знае. Тя е всемирна сила, всемирно стрѣмление за жизненна дѣятелностъ вжтрѣ въ нази и вънъ отъ нази. Всѣкой чловѣкъ, който, желае да сж-ществува, да живѣе и участвува въ богатата на този истински животъ, трѣбва да работи съзнателно за своитѣ длѣжности, като членъ отъ общия организмъ на този самосъзнателенъ духовенъ животъ.

Христосъ много ясно показва къмъ тази необорима истина. Дървото се очаква да принесе свойтъ плодъ. И всѣкой чловѣкъ трѣбва да се роди изново отъ духа на истинския животъ прѣди да е въ състояние и сила да влѣзи въ ония истински условия на този животъ, който е вѣченъ по естество. Вѣченъ въ тази смисълъ, че силата му прѣбждва всѣкога. Че това е цѣла истина, нѣма никакво съмнѣние. Всичката видима промѣна и видоизмѣнение, което ний виждаме да взема мѣсто въ материалния свѣтъ е слѣдствие и резултатъ отъ колебанието на силитѣ му и не постоянството на елементитѣ му. Този характеръ на настоящия физически свѣтъ произлиза отъ устройството на естеството му, което нѣма постоянна пропорция; но се измѣнява постоянно спорѣдъ нѣкакви вжтрѣшни закони, които не ни сж извѣстни. Доказано е, че настоящия физически свѣтъ постоянно губи отъ енергията си чрѣзъ лжчениспущание въ пространството. Какво става съ тази енергия? Незнаемъ. Но сме увѣрени, че не се губи нито чезне напразно; но върши една велика работа, за която много малко знаемъ фактически, но врѣмето не ще бжде далечъ, когато повече свѣтлина ще блѣсне въ ума ни върху тази тайна.

Подъ силата на този фактъ ний сме принудени да признаемъ тази необходимостъ Именно: че силитѣ въ природата и силитѣ вжтрѣ въ живота трѣбва да се оползотворѣтъ. Безъ това прѣобращение и прѣвърщание, нашето сжществувание е невъзможно. Нуждно е като

разумни твари да мислимъ. Животътъ е най голѣмата важность, казва единъ философъ. И всѣкой който го продаде и прахоса за нищо и никакво, показва че му ливсува нѣщо въ умътъ. Да! липсува. Ний трѣбва да почнемъ преобразованието вжтрѣ у нази. Тукъ сж именно първоначалнитѣ елементи, отъ които може да се създаде единъ свѣстенъ животъ цѣленъ съ хубости и добрини. Тукъ именно лѣжжтъ първоначалнитѣ закони, по които се е създавала цѣлата вселенна. Нека да се не чудимъ на това. Сѣмето на букътъ е малко по величина, но съ врѣме става великолепно дърво. Всичката опасность стои само въ двѣ нѣща: първо, да се не изгуби вжтрѣшната му сила, която прѣобраща елементитѣ на физическия свѣтъ за въ полза на живота. И второ, да се не пропустнжтъ условията, които му даватъ възможността да постигне тази цѣль. Тукъ е тайната на успѣха на всѣкой разуменъ животъ.

Природата не е почнала своитѣ велики творения и произведения по единъ фантастически начинъ, какъвто си мислимъ и въображаваме по нѣкой пжтъ. Въ нея има послѣдователность и редъ. Тя е почнала своята велика работа отъ най дребнитѣ и най малкитѣ нѣща незабѣлжжителни по своята голѣмина. Въ този случай, тя е странна въ своитѣ дѣйствия и постжпки. За създаването на материалний свѣтъ, тя е трѣбвало да почне първомъ отъ атомитѣ, най малкитѣ частици на веществото които за сега знаемъ, това е твърдението на науката. А въображава ли ли сте си нѣкога, като каква трѣбва да е величината на единъ атомъ? учени математици съ тънки изчисления сж намѣрили да е приблизително една двадцетъ и петъ милиона частъ отъ диаметъра на два сантиметра и половина или една милиона частъ отъ диаметъра на единъ милиметъръ: отъ тази дълбочина, отъ тази ничтожна величина за нашето понятие: природата е трѣбвала да приготвя настоящата видима вселенна прѣдъ очитѣ ни. За колко хиляди и милиони и милиони вѣкове на миналото, тя е трѣбвало да събира и згрупирва тия малки частици? Кой знае! тя е трѣбвало съ неуписуема търпеливостъ и внимание да събира и згрупирва оми, да образува молекули, маси, слънца, планети и

най послѣ цѣли системи. Тукъ е било необходимо трудъ и постоянна дѣятелностъ за да се произведе и създаде нѣщо порядъчно, нѣщо велико и хармонично въ естеството на своето устройство.

Ний днеска желяемъ да създадемъ едно общество, което да е самиятъ идеалъ и въплотение на всичко що е добро и благородно. Това го желяѣтъ и нашитѣ приятели Социалисти Демократи. Това тѣ и мечтаѣтъ както и ний. Но нека не забравяме истината, че съ шумъ, врѣва укоряване единъ другиго, този идеалъ нѣма се постигне, нито пъкъ съ разрушаване на всичко що носи името старо и прѣживяло. Нито пъкъ съ настоящитѣ начини да си вадимъ очитѣ и си трошимъ шапкитѣ по изборитѣ за политически права. Нито пъкъ чрѣзъ днешната цивилизована политика, въ която лъжата е главниятъ елементъ. Лъжата по естество е два вида: черна и бѣла, казва нѣкой си учител по нравствената философия. Черната лъжа дължи своето сжществуване на долнитѣ классове на обществото, когато бѣлата лъжа дължи своето сжществуване на горнитѣ по образованни а особно на висшата дипломация.

Макаръ и днесъ политиката да прѣдпочита бѣлата лъжа прѣдъ черната, обаче тя си е все лъжа нѣма свойствата на истината.

Отъ всѣкой свѣстенъ чловѣкъ днеска се изисква, не само шумъ и врѣва, но и дѣла съобразни съ благородниятъ животъ. Не трѣбва да плачемъ за нещастията на хората съ крокодилски сълзи, свѣтътъ е билъ оплакванъ по този начинъ отъ създанието мира, но каква полза сме придобили отъ този крокодилски плачъ. За въ бждѣще ний се нуждаемъ отъ съчувствие, което произлиза отъ една душа пълна съ любовъ за доброто на другитѣ.

Единственната надѣжда за подобрението на обществениятъ и честенъ животъ, трѣбва да се тури въ въспитанието на Дома. Къмъ Домътъ трѣбва да се присъединѣтъ училищата и всички други благородни учреждения, които носѣтъ въспитателенъ характеръ. Всичкитѣ трѣбва да се хванѣтъ ржка за ржка, за постиганиято на тази единствена цѣль, която е основата на общественното благоденствие. Силата проявява своята мощъ въ съе-

динението; но това съединение изисква елементи пригответени, въ които силата да покаже своята благотворителна дѣятелностъ и влияние. Безъ тия елементи силата нѣма значение самата по себе си.

Това прѣобразованіе ще се постигне само тогава, когато почнемъ на пълно да съзнаваме и усѣщаме источника на злото; и когато въ насъ се роди онова дълбоко желание да се освободимъ и избавимъ отъ това робство. Единъ боленъ е принуденъ да повика единъ вещь докторъ да му помогне, щомъ като осѣти опасността за свойтъ животъ. Злото и порокътъ не сж вънка, но вжтрѣ въ нашия организмъ. Тѣ сж послѣдствия отъ прѣдидущи причини, които тѣсно сж свързани съ нашитѣ мозъчни цѣнтрове, въ които особенъ родъ клѣтки, съвпрѣгнати съ Физико-Психически стрѣмления побуждатъ ни да играемъ ролята на дѣйци и причинителни за добро или зло. Кждѣ се крижтъ основнитѣ причини за тази двойка дѣятелностъ въ душата? За това щемъ говори по послѣ.

Това извращение на нашитѣ сили и способности е въспирието отъ дѣди и прѣдѣди. То е дълбока и естествена наклонностъ, която се явява въ нашиятъ душевно-нравственнъ животъ щомъ ни се прѣдставжтъ извѣстни условия и причини, които да ни побуджтъ и заставжтъ да вземемъ такова направление, което съвпада съ течението на природниятъ водопадъ, силата на когото влече всичко безъ разлика въ едно и сжщо направление. Ако нашиятъ духовенъ животъ нѣма достатѣчна нравствена сила, въ ржката на волята да отклони и избѣгне влиянието на това вжтрѣшно влечение, то опасността е тѣй неизбѣжна, както паданието на единъ камакъ, който е вече изгубилъ равновѣсието си отъ върха на една скала. Тукъ законътъ е единъ и сжщъ. Всичката разлика е само въ начина на дѣйствията му. Въ първиятъ случай всички тѣла, които губжтъ равновѣсието си, падатъ и се разрушаватъ; а въ вториятъ всички разумни сжщества, които прѣставатъ да слѣдватъ пжтя на своята длѣжностъ, лишаватъ се отъ нравствена свобода и падатъ жертва на духовното распаивание. Въпросътъ, който е естествено се подига въ умътъ е: Какъвъ лѣкъ да се употрѣби противъ това зло? Днешнитѣ злини и

нешастия въ обществениятъ и частенъ животъ сж резултатъ отъ тази извратена природна наклонность наречена: Първороденъ грѣхъ, душевно растройство или по добръ умственъ отпадение.

Свѣтътъ до голѣма степенъ е подъ влиянието на тази сила, на тази пѣкленна страсть, която е покварила и заразила всичко добро у нази. Отговорността разбира се пада върху всички нравствени сжщества, които сж допуснали да се развие у тѣхнийтъ животъ.

Всѣкой, който прави грѣхъ казва Христосъ на фарисейтъ, „рабъ е на грѣхтъ.“ Но ако искате да бждѣте свободни: промѣнѣте живота си. Доклѣ имате видѣлината, вѣрвайте въ нея за да сте синове на видѣлината, понеже, който ходи въ тъмнината незнае кждѣ отива.

Тази жизненна видѣлина е онази фосфорическа сила, която ни кара да мислимъ за нѣща велики и славни. Тя е силата, която е създавала въ нашиятъ животъ всичко добро и благородно. Тя е силата на стрѣмаший се животъ, който въздига и оживотворява всичко мъртво. Когато умътъ е лишенъ отъ тази фосфорова сила, той е лишенъ тѣй сжщо и отъ възвишени идеяли за живота. Въ него не живѣе вече чловѣческии духъ, но скотскійтъ. Лицето му се помрачава, понеже то е дарба само на чловѣка — на чловѣка, който мисли и разсжждава. *Когато душата изгуби тази сжществена сила на видѣлината слѣдъ нея послѣдва нравствено отпадение и распаивание* И добръ е заблѣжилъ, единъ ученъ филисофъ, че безъ фосфора и мъртвитѣ не бихж могли да въскржснжтъ.

Когато чловѣкъ изгуби тази вжтрѣшна фосфорова сила, той е изгубилъ вече своитѣ най възвишени чувства. Неговата душа става тжпа и нечувствителна за нея вѣрата и надѣждата изгасватъ постепенно; миналото остава само призракъ, а бжджщето провидение и гола измама. Хваща се той тогава, като слѣпецъ за тоягата на видимото приврѣменно, което той почва да нарича „идеалъ“ — дѣйствителната гола тояга.

Нашето общество днеска мѣза на онзи слѣпъ чловѣкъ, на когото като му отворилъ Христосъ очитѣ-попиталъ го, „що виждашъ? А той отговорилъ и казалъ“ виждамъ чловѣцитѣ като дървата.“ Не е ли такава

днесъ нашето състояние? Не виждаме ли ний така, реда и порядъка на нѣщата въ природния и нравственъ свѣтъ? Ний живѣемъ като че утрѣ ще умремъ, и по този начинъ мислимъ че всичко ще се свърши. Причината за това е нашето умствено и духовно невѣрство, което ни е лишило отъ истинското знание на законитѣ на разумниятъ животъ. По ясно казано. Ний не знаемъ още, какъ да живѣемъ, като чловѣци. Само въ единъ добръ възпитанъ животъ могатъ да се развижтъ най добритѣ качества и добродѣтели, които да принесжтъ своитѣ плодове на врѣме. Само въ единъ животъ пѣленъ съ любовъ и ръководенъ отъ висшъ разумъ, може да съществува истинско щастие и блаженство въ всѣкой чловѣкъ.

Науката за разрѣшаванieto на този труденъ и бодливъ въпросъ, е прѣписала слѣдующето правило: Всѣка майка и баща, всѣкой възпитателъ и възпитателка, трѣбва да изучаватъ чловѣческото естество отъ всѣко положение да изучаватъ условията, подъ които се пробуждаватъ и развиватъ извѣстни добри или лоши качества. Тукъ е именно основата на доброто възпитание. Ний трѣбва да разбираме въ какво отношение и взаимность сж разположени чловѣческитѣ способности вътрѣ въ мозъка? Кои наклоности сж по силни, и кои по слаби? Кои органи вътрѣ въ мозъка сж повече развити и кои не сж развити. Веднжжъ това като се постигне, да почнемъ съ знание и научно умѣние да възпитаваме своитѣ синове и дѣщери (чада). Задачата вече сама по себе си ще се разрѣши.

Ако една майка горѣ долу образована имаше поне повърхностни понятия за мозъчното състояние на своето дѣте, тя навѣрно би го избавила отъ много злини, които въ бжджще бихж му косвали живота. Желѣзото трѣбва да се бие докато е горѣщо, сжщото е и съ чловѣческото естество. То може да се прѣобразува и възпитава, до като съдържа тази първоначална топлина на младиятъ и гѣвкавъ животъ, който възприема и усвоява всичко що му се даде. Тукъ лѣжи една тайна за нашиятъ умъ, и една дѣйствителна истина. Мозъкътъ е сѣдалището на всичкитѣ наши сили и способности. Тукъ вътрѣ въ този мозъченъ лабиринтъ, всѣка сила и способностъ има свой

сопственнѣ органѣ, чрѣзъ който проевлява своята вроде-
на дѣятелность.

Отъ прѣодоляваннето въ тази на коя и да е сила или наклонность въ едно или друго направление, взема опрѣдѣлени черти нашия сжщински характеръ т. е. всички други сили и способности се срѣдоточаватъ къмъ тази вътрѣшна цѣль, която сме избрали и която дѣйствително опрѣдѣля положението ни, къмъ кой характеръ на нравственнѣ свѣтъ принадлежимъ, и къкъвъ чловѣкъ слѣдъ малко ще станемъ. Това разбира се зависи твърдѣ много отъ първоначалното побуждение на нашитѣ наклонности и сили, вътрѣ въ клѣткитѣ; да вземемъ едно съзнателно или несъзнателно направление. Тѣзи вътрѣшни подбудителни мотиви рѣшаватъ нашата участъ веднжжъ за всѣкога

Имовѣрно е, че противъ тази научна теория можтъ да се подигнатъ купъ възражения отъ извѣстенъ класъ мислители. Но като оставимъ тия възражения приврѣ-
менно на страна, то и ний ще ги попитаме съ единъ въпросъ: отъ какви причини произлиза изопачаванието на правитѣ начала и истини у нашия животъ? Въпрѣки нашето образование и набожность, ний много на често се поврѣщаме въ живота си да вършимъ онова, което е ниско подло и недостойно за името „чловѣкъ.“ Иовъ е питалъ, кой е родилъ капкитѣ на росата? И ний питаме, кой е родилъ капкитѣ на злото? Защо единъ е кроткъ, а другъ свирѣпъ? Защо единъ е свѣстенъ и благочестивъ, а другъ нечестивъ и безсвѣстенъ? Защо единъ е разуменъ, а другъ безуменъ? Защо единъ е истинолюбивъ и услужливъ къмъ всѣкого, а другъ подълъ, лъжець и грабитель? Ако тия пороци сжществуватъ само помежду беднитѣ и невѣжи, то щѣхме да имаме каква годѣ външна причина, проистекающа отъ условията на външния животъ. Но за жалость, принудени сме да признаемъ, че това не е така, тия пороци сжществуватъ повечето помежду образованитѣ и цивилизовани хора, които не сж заставени поне както беднитѣ и прости хорица отъ нужда да крадѣтъ и да лѣжатъ. Кой ги заставлява тогава да вършѣтъ тия дѣла? Може би ще каже нѣкой „егоизмътъ.“ Но защо едно „его“ да върши

злото, а друго „его“ доброто? Всѣкой чловѣкъ има „измъ;“ но въ едно той служи за благородни дѣла, а въ другото за подли.

Може би ще се намѣри нѣкой другъ да каже съ общото опрѣдѣление, че грѣхътъ е причината на всичко това. Но грѣхътъ самъ по себе си е послѣдствие отъ прѣдидущи причини. Може би ще се намѣри другъ да каже, че паданието на Адама въ Едемския рай е причината. Но нима съ паданието на единъ камакъ може да се събори една цѣла кжща? И нима съ изяданието на една ябълка могатъ да се повлѣкжтъ толкова злини въ свѣта? То ще бжде много интересно, ако нѣкой може да ни докаже това съ научна послѣдователностъ. Несъмнено, причинитѣ на злото лѣжжтъ нѣкадѣ дълбоко скрити въ самата природа. Важно е да диримъ тия причини. Въ свѣта има не само колебание и движение помежду елементитѣ, но сжществува тѣй сжщо и непримирима борба помѣжду силитѣ, които се раздѣлжтъ на положителни и отрицателни. Това е истинно, както за физическитѣ, тѣй сжщо и за правственнитѣ и духовни сили. Въ живота има два цѣнтра на дѣятелностъ: цѣнтъра на положителнитѣ сили т. е. на доброто, и цѣнтъра на отрицателнитѣ сили т. е. на злото. Сега зависи, къмъ кой цѣнтъръ е по близо нашиятъ животъ и кои сили прѣодолаватъ по вече съ влиянието си върху душевното ни стрѣмление. Отъ голѣма важностъ е да знаемъ причинитѣ на лжжата, подлостъта, нечестието, грабителството, насилието неправдата, които се практикуватъ подъ различни образи и форми. Дѣйствително това е едно отъ най страннитѣ явления въ чловѣческия животъ. Хора, които ний мислимъ за добрѣ образовани, поставени на длжжностъ подъ извѣстни условия и обстоятелства и подложени подъ извѣстни налягания и влияния, ще извършжтъ всичкитѣ почти пороци едно подиръ друго и то безъ да ги бие съвѣста или по добрѣ безъ да се раскажжтъ. Гдѣ е тогава причината? Въ чловѣкътъ ли, въ условията ли, или въ възпитанието?

Въ химията има единъ законъ, който е слѣдующия: за да се произведе едно химическо съединение; изискватъ се три нѣща: първо, два елемента съ взаимно сродство

единъ къмъ други, и едно условие. Щомъ съществуватъ тия три приготвителни стѣпки, актътъ на реакцията послѣдва и съединението е дѣло извършено. Химичитѣ се ползватъ отъ този законъ, като въспиратъ или ускоряватъ химическитѣ дѣйствия спорѣдъ нуждата. Въ този случай, условието се вижда да е причината, а двата елемента дѣйциѣ т. е. виновницитѣ на химическото дѣло. Слѣдва отъ казаното, че ако условието се отстрани, то и акта на реакцията ще се прѣкрати. Отъ всичко до тукъ става ясно, че за да се избѣгнатъ лошитѣ слѣдствия въ нашия общественъ животъ, необходимо е да се отмахнатъ всичкитѣ условия, които причиняватъ и раждатъ злото.

Разбира се, ако не обръщаме внимание на този фактъ на тази очевидна истина, то проклятията и злинитѣ никога нѣма да се отстранѣтъ отъ вратата на дома ни. Нещастията не ще закѣснежатъ да ни нападатъ. Безумний страда отъ умътъ си и немарливий отъ немарението си, казва една источна поговорка. И право е казалъ единъ философъ, че немарливостта е майка на всички злини.

Днешнитѣ срѣдства и методи за подиганieto обществото сѣ лишени отъ сѣщински наученъ характеръ. Всичко е произволно и не съобразно съ онѣзи изисквания на истинския духъ на жизненнитѣ и нравствени закони отъ които зависи нашето щастие и благоденствие.

Миризливитѣ тъмници, несправедливитѣ закони, остритѣ саби и щикове и голѣмитѣ топове, нѣма да подобрѣтъ положението ни, нито пъкъ ще създадатъ нѣщо добро и благородно въ нашиятъ животъ. Тѣ сѣ нѣща принадлежащи на старата цивилизация отъ природниятъ грубъ и себелюбивъ чловѣкъ на когото всичкото желание е да тѣпчи другитѣ.

Духътъ на дълга ни диктува да търсимъ по добъръ и чловѣколюбивъ пътъ. Въ този старъ пътъ хиляди и милиони души сѣ погинали и хиляди и милиони чловѣци сѣ страдали. Всѣкой прѣстъ отъ земя е вече облянъ съ чловѣческа кръвъ. Нима това е чловѣческо? Нима това е християнско? Гдѣ е Христосъ и гдѣ сме ний? Нима за това сме призвани да се истрѣбваме единъ

другъ? Не! да не бжде. Ний сме призвани да се научимъ какъ да живѣемъ и работимъ съобразно съ онзи животъ, къмъ който всички се стрѣмимъ съ единъ умъ съ една душа.

Нека вземемъ прѣдъ видъ устройството на чловѣческото тѣло и ний ще научимъ единъ добъръ урокъ. То не е нищо друго повидимому освѣнъ единъ купъ отъ живи клѣтки, които наредени и устроени подъ извѣстни условия, съставляватъ, всичкиятъ сложенъ организмъ на нашето тѣло. За организацията на това тѣло знаемъ твърдѣ малко, понеже немарението ни е държало въ невѣжество до скоро. Намъ не се били познати онѣзи тайнственни закони, които владѣжтъ, управляватъ и направяватъ нашиятъ съзнателенъ и несъзнателенъ животъ. Но чловѣческиятъ духъ не сѣди безъ работа. Той дири и търси скрититѣ стѣпки на природата. Дири ги съ цѣлъ да се научи. А това знание има за задача да разрѣши и да прѣмахне мжнотиитѣ.

Първото нѣщо, което ний забѣлѣзваме и ни привлича вниманието е, че въ този организмъ има редъ; има взаимность на обща дѣятелность; има хармония помежду всичкитѣ дѣйци, които знажтъ своята работа много по добръ отъ колкото ний нашата. Тукъ вжтрѣ въ този организмъ не се гонжтъ частни цѣли или пѣкъ частни интереси. Не! Тукъ се гони една обща цѣлъ, едно общо благоденствие, на което самиятъ чловѣкъ се радва. Тукъ е тайната на общиятъ успѣхъ, то е съчувствието въ цѣлиятъ животъ. Въ този организмъ нѣма прислѣдвания, нѣма каприции, нѣма своеволия, нѣма криворазбирания; Тукъ сжществува единство. И когато една отъ съсѣднитѣ клѣтки се поболи и страда, то всички други клѣтки влизатъ въ общо съчувствие и бързатъ да прѣмахнатъ злото по всѣкой начинъ. И по нѣкой пжтъ и самиятъ вироглавъ чловѣкъ се позамисля и почва да скърби, плаче и окаява лошата участъ на своята съсѣдка робиня, която е така тѣсно свързана съ неговтъ интересъ, щото. той неможе по никой начинъ да извади отъ ума си страданията ѝ. Неможе зеръ! Понеже негова милость дълбоко се е убѣдилъ отъ опитность, че само отъ доброто състояние и положение на

тѣзи клѣтки, ще зависи неговото общо здравие и общъ успѣхъ и щастие.

Едни отъ тѣзи клѣтки сѣставляватъ коститѣ, други мускулитѣ, трети артериитѣ и венитѣ, четвърти стомаха (желудѣка) пети бѣлитѣ дробове, шести сѣрдцето, седми нервитѣ, осми мозѣкътъ и тѣй нататѣкъ. И всички спорѣдъ свойствата и качествата на своитѣ естествени сили и способности, изпълняватъ своята длѣжностъ опрѣдѣлена тѣмъ отъ общитѣ законѣ.

Клѣткитѣ сѣставляющи коститѣ, се заняти сѣ подѣржанието устройството на костенийтъ скелетъ. Клѣткитѣ образующи мускулитѣ сѣ завзети сѣ подѣржанието позата на тѣлото и зглобѣванието на отдѣлнитѣ части, клѣткитѣ сѣставляющи стомаха, иматъ работа сѣ смиланieto на храната, клѣткитѣ въ дробовѣтъ сѣ приеманieto на кръвѣта, клѣткитѣ въ сѣрдцето сѣ прѣкарванieto на кръвѣта по артериитѣ, клѣткитѣ въ артериитѣ сѣ прѣнасенieto на кръвѣта по цѣлото тѣло, а кръвѣта, която е общитѣ капиталъ сѣдѣржа всичкитѣ хранителни елементи необходими за подѣржанието живота и щастieto на това много людно общество наречено челоѣѣчески организмъ. Колкото за клѣткитѣ въ нервитѣ, тѣ се сѣединителнитѣ жици, които сѣединяватъ всичкитѣ отдѣлни общества въ тѣлото сѣ мозѣкътъ и по този начинъ принасяѣтъ двигателната сила по цѣлото тѣло. Тѣ сѣ единственнитѣ посрѣдници, които съобщаватъ за всичко що се вѣрши вѣтрѣ и вѣнъ отъ мозѣкътъ.

Относително клѣткитѣ, които образуватъ мозѣка, тѣ изпълняватъ най сложната и деликатна работа на челоѣѣческата душа. Въ тѣхнитѣ малки стаици е расположена челоѣѣческата мисѣлъ и челоѣѣческитѣ желанia. Посрѣдствомъ тѣхъ се испроважда и извѣршва всичката многосложна служба отъ общата дѣятелностъ на душата която постоянно работи за подѣржанието порядѣка на своитѣ организмъ.

Едни отъ тѣзи клѣтки иматъ физическитѣ сили на челоѣѣка въ запасъ, други умственитѣ му и трети духовнитѣ му сили. Вѣрху този вѣпросъ ще се повѣрнимъ да говоримъ по на пространо на друго мѣсто. Значи вѣтрѣ въ челоѣѣка всичко е распрѣдѣлено сѣ математи-

ческа точност. И щомъ тази математичена точностъ съществува, силитѣ вътрѣ въ организма се уравниватъ една съ друга и образуватъ хармония, която ний наричаме здравие. Но щомъ се изгуби това вътрѣшно равновѣсие на математическитѣ закони на духа; настава криза въ живота, която може да бѣде или частна или обща, отъ която човекътъ или трѣбва да намѣри изходенъ пѣтъ за спасение, или пъкъ ако не желае да стори това отъ честолюбие, трѣбва да прѣстане да живѣе; а да прѣдпочете нечестивата смъртъ прѣдъ добриятъ и благъ животъ, значи да се покаже не достоенъ за званieto си. Осъжданието на такива човѣчески същества е справедливо. Онзи човекътъ, който прѣдпочита отровата прѣдъ хлѣба, означава, че не цѣни, онова което му е повѣрено отъ висшия, т. е. отъ чувството на разумниятъ животъ. Затова таланта на този недостоенъ и лукавъ робъ ще се вземъ отъ него и ще се даде онѣмува, който е достоенъ и готовъ да принесе плодъ и полза.

Хиляди милиони години е взело на природата до като създаде настоящитѣ условия за живота, отъ които да се образува и направи човѣческиятъ организмъ, който е жилището на душата, въ което тя днесъ работи за постиганията на една по висока и по велика цѣль отъ колкото първата; именно: създаването на материалний свѣтъ и произвежданieto на прости органически животъ.

Милиони години е трѣбвало да се минатъ дордѣ се произведатъ и създадатъ първоначалнитѣ клетъки. Стотини хиляди години сж били потрѣбни до като да прѣминатъ прѣзъ всичкитѣ стадии на развитието и видоизмѣненieto и по този начинъ да станатъ напълно приспособени за особната си служба, за отдѣлната си работа, която днесъ занимаватъ въ душевния организмъ. Хиляди години сж се изисквали за духътъ на живота до като да възпита човека, и да пробуди самосъзнанието на разумниятъ животъ вътрѣ въ неговата душа, и да прѣдизвика любовта му къмъ духовния свѣтъ, която да го отправи въ пѣтя на онова велико и всемирно стрѣмление, наречено — просвѣщение, духовно въздиганне. То е било необходимостъ за човека да придобие всичко

съ постоянни усилия и постоянни себепожертвувания, за да знае да цѣни, доброто, което не му капвало отъ случая безъ трудъ и безъ жертви за да го прахосва както си ще. Не! Той е трѣбвалъ да научи отъ положителни факти на своята вѣковна опитностъ, че всичко му се е дало съ цѣль да върши нѣщо си. Както клѣтките вѣтрѣ въ него работѣтъ за общото добро на общиятъ му организмъ, на които той е господаръ и отъ благоденствието на здравieto му, на което той се радва; така и той като една разумна клѣтка отъ онзи повисокъ организмъ и по висшъ животъ на духовното тѣло, той е задлъженъ въ името на своето нравствено естество да изпълни своитѣ обязанности, като разумно сжщество, като духовно-нравствена личностъ, като синъ чловѣчески. Да се отрича отъ своята длъжностъ и отъ своето призвание въ този благороденъ животъ, значи да безумствува, да безаконствува противъ святии духъ на живота. Не, остава тогава друго срѣдство за великия законъ на живота, освѣнъ да исхвърли подобно нравствено сжщество вѣнъ отъ святото си жилище, като непотрѣбна вещь, която е станала не само не потрѣбна, но и вѣдна. Това се върши именно и въ самиятъ нашъ организмъ, въ самото наше тѣло. Онѣзи клѣтки и членове отъ органическата ни система, които прѣстанѣтъ да изпълняватъ своята длъжностъ и станѣтъ вѣдителни и опасни за здравieto на другитѣ клѣтки и членове, исхвърлятъ се на вѣнка отъ тѣлото отъ самия този организмъ за общо добро на цѣлото органическо общество. Върху този прѣдпазителенъ законъ на природата, почива нашето здравие и дългоденствие. Тогава слѣдва, че ний въ нашето по на прѣднало духовно състояние, не можемъ да очакваме нѣщо по добро отъ това, ако не се свѣстимъ и завземемъ да промѣнимъ свойтъ вѣтрѣшенъ животъ и своето нравствено поведѣние спрѣмо нази си и нашитѣ ближни. Надлѣжащата нужда и необходимостъ на нравствено-духовнитѣ закони, подъ които се ржководи разумния животъ, изискватъ отъ всѣкой чловѣкъ едно вѣтрѣшно и коренно прѣобразование и „ново-раждане“ отъ духътъ на истината. Закона на развитието е вѣченъ, той не търпи застой.

ВЪНШНИТЪ УСЛОВИЯ НА ЖИВОТА.

Една отъ най заплетенитъ и замотани тайни въ природата е животътъ. За произхождението му нищо положително незнаемъ. Онова, което сме научили относително природата му, то е придобито отъ наблюдение явленията на силата му, която различава диаметрално противоположно отъ силитъ на физическиятъ свѣтъ, по степенъта и качествата на своето естество. Онова, което забѣлѣждаме относително живота е, че той се е явилъ въ системата на природниятъ свѣтъ, подъ извѣстни условия, които по необходимостъ клонѣтъ да потвърдятъ истината, че природата има опредѣлена една каква и да е цѣль, едно какво и да е стрѣмление.

Ний сме принудени да признаемъ очевидната истина, че животътъ е влѣзналъ въ настоящето си положение съ едно опредѣлено побуждение да се развива, расте и стане факторъ и главенъ дѣецъ въ по нататъшното проявление на върховниятъ Духъ въ вселенната. За да се постигне това върховно стрѣмление въ природата, и да се роди и развие настоящиятъ органически животъ, когото духътъ ни притѣжава, прѣди всичко е трѣбвало почва, на която да тури ногата си. Почвата е съставлявала една отъ най важнитъ елементарни първоначални необходимости за сѣществуване. Почвата е съдържала първата приготвителна стѣпка за идванието на жизненната сила въ царството на природата, да завземи новата среда на своята дѣятелностъ, да влѣзи въ новитъ условия на своето битие. За постиганиято на тази обективна реалностъ, сили сж били нужни да приготвятъ жилището му и да отворятъ свободенъ пѣтъ за неговото влизане т. е. въплотяване, въсприеманieto на настоящето си естество облечено въ плътъ и кръвъ. Природата трѣбвало да впрѣгне свойтъ физически и химически сили и да ги натовари съ великата работа да ѝ доставятъ елементитъ на почвата, посрѣдствомъ събиранieto малкитъ частици на веществото населяюща пространството: Въ общи маси, названи — небули; въ

цѣнтрове, наречени — слънца и въ системи, наименовани — слънчеви и планетни общества.

Отъ научнитѣ факти и свѣденія се учимъ, че главниятъ двигателъ въ тази огромна материална работа е билъ закона на теготението. Подъ неговата сила и влияние всичкитѣ отдѣлни частици на материята, сж били принудени да изгубятъ своето първоначално положение и да се стекатъ къмъ общото направление, на материалната солидарностъ, наречена видимъ свѣтъ или вселенна. Отъ тази първоначална мъгливостъ състояща се отъ безбройно и невъобразимо множество атоми, независящи единъ отъ други, буйни и не укротими по естество, движущи се по милиони пѣти въ секунда и то въ различни и всевъзможни направления, е трѣбвало да се създаде нѣщо си. Въобразете си, какво хаотическо състояние е прѣдставлявала тогава видимата вселенна! Каква вавилония е прѣодолявала по между частицитѣ на веществото! Каква фантазмигория е сжществувала въ движението на атомитѣ, които повидимому не сж имали никакво опрѣдѣленно направление. Всичко се е показвало на единъ развалнуванъ океанъ въ пространства вѣчно колебающъ се, безъ никоя опрѣдѣлена цѣль. Отъ това хаотическо състояние е било нужно и необходимо, да се образува и създаде нѣщо порядъчно и хармонично отговоряюще на условията изисквани отъ живота. Каква велика задача е прѣдстояла прѣдъ лицето на природата да развие и устрои настоящитѣ свѣтъ настоящата видима вселенна съ своята хубостъ и вѣчна хармония на единство произтекающе отъ вѣчни и неизмѣняеми закони работящи съ математическа точностъ и послѣдователностъ.

Ако въ вселенната сжществуваше и дѣйствуваше само закона на теготението; именно: частицитѣ да се привличатъ съ еднаква сила, то вселенната не би достигнала настоящето си положение и не би приела настоящитѣ си образъ. Имовѣрно е да прѣдположимъ, че частицитѣ на веществото бихж се згрупирували въ една обща масса, която не щѣше да е приспособена за нищо. Атомитѣ за винѣги щѣхж да си останѣтъ отдѣлни и независящи еденици, безъ да проевѣтъ своята вѣтрѣсна

дѣятелностъ, която е лѣжала скрита въ естеството имъ. Тѣ щѣхъ да се прилепѣтъ единъ до други, по единъ механически начинъ, но никога не бихъ влѣзли въ по тѣсна связь. Това заключение извличаме отъ факта, че теготението по естеството си е повечето механическа сила на движенията, съ помощта на която частицитѣ и тѣлата сѣ биле турени въ пространството на подобающитѣ имъ мѣста. Всичко, което закона на тѣжестта извършва, е извѣстно налягане върху материята, което науката нарича: теготение или падание на тѣлата въ пространството къмъ цѣнтъра на тѣжестта. Върху неговата първоначална основа почива неразрушимостта на материята т. е. на първоначалнитѣ форми на веществото, наречени — атоми, които сами по себе си не сѣ нищо друго освѣнъ изражение на извѣстно количество сила, която е затворена въ естеството имъ. Всичката работа на теготението е, да поддържа единъ остановенъ редъ вече отдавна създаденъ отъ прѣдидущи причини и начала, освѣнъ това да спазва сѣщеврѣменно единство помежду всичкитѣ отдѣлни дѣйци на материалний свѣтъ, като ги държи въ границитѣ на своята сила и влияние.

При всичко, че всемирното теготение играе една отъ най важнитѣ роли въ вселенната, при все това извѣстни факти ни наводятъ къмъ мисълта да заключимъ, и то справедливо, че ако този законъ на теготението, не би се обословилъ или пъкъ видоизмѣнилъ и подпомогналъ отъ закона на всемирното сродство на елементитѣ, то навѣрно видимата вселенна днесъ щѣше да има другъ изгледъ не толкова приятенъ. Въ всемирното сродство се крие една отъ великитѣ тайни на общата дѣятелностъ на природата, която произтича отъ свободното дѣйствие на атомитѣ които влизатъ въ всевъзможни взаимни съжзи помежду си, отъ които съжзи се образува постоянна енергия, която се прѣпасе отъ различни срѣди по цѣлата вселенна. Безъ всемирното сродство, свѣта за винѣги би останалъ вѣчно безплоденъ и вѣчно безцѣленъ. Мракъ и тъмнина щѣхъ да владѣятъ на всѣкадѣ; влиянието на топлината и свѣтлината, не щѣхъ да сѣ понятни на назя, Духътъ на човѣческата душа за винѣги щѣше да остане затворенъ въ вѣчната бездна,

въ която нищо друго не би съществувало, освѣтъ вѣчно мълчание.

Свѣтътъ надъ вратата си щѣше да има надписа: „Изгубенъ миръ.“ Любовта и злобата, обичта и ненавистта, истината и лъжата погрѣбени щѣхъ да бждатъ въ пропаста на пространството. Не щѣше тогава да има нужда, ни отъ вѣра въ Бога, ни отъ възпитание въ живота, ни отъ наука за развитието, ни отъ философия за просвѣщението. Мозъкътъ на беднитъ отчаени философи, богослови, материалисти идеалисти, щѣше да е въ блаженъ покой. Свѣтътъ щѣше да бжде избавенъ отъ учението имъ: „животътъ е зло, безъ него е по-добро.“

Но види се явно отъ фактитъ, че природата не взела тия нѣща въ съображение при устройството на вселенната. Това даже на ума ѝ не идвало, че ще дойде единъ день, когато ний разумнитъ твари ще бждемъ обезпокоявани отъ всевъзможни злини, които ще ни турятъ да се гонимъ по лицето на земята и да се биемъ всѣкой съ брата си. Навѣрно, ще каже нѣкой; ако тя бѣ прѣвидела нашитъ нещастия, тя би ги взела въ внимание. Но вижда се, че това не влизало въ смѣтката. ѝ Главната ѝ цѣль и задача била да устрой видимата вселенна тъй както върховнитъ ѝ закони сж го изисквали, и да даде на всѣкой свѣтъ онѣзи условия посрѣдствомъ, които да бжде приготвенъ и приспособенъ за всичкитъ нужди на развивающий се и растящъ животъ. Дали тя си е въображавала, че когато дойдатъ разумнитъ същества въ дома ѝ, ще подигнатъ купъ разисквания, прения, гонения, за всевъзможни прѣдмети, въпроси, стежания, и нмоти, кому принадлежатъ по право? Това види се да е билъ второстепененъ въпросъ оставенъ на страна да се разглежда кога му дойде врѣмето. И не е чудно, че днесъ този въпросъ е подигнатъ на разглеждане. Ако и да не разбираме още достатъчно езика на природата за да се ползуваме напълно отъ уроцитъ, които ни дава всѣкой день, при все това тя е сполучила да ни научи по нѣщо си, за основнитъ начала. Животътъ на миналото, не е билъ иждивенъ на празно, душата отъ дълговѣковната си опитност е нау-

чила нѣкои отъ първитѣ постановления на върховниятъ животъ. Мозачнитѣ клѣтки сж ни прѣдали първата заповѣдь написана отъ вѣчниятъ Духъ. Законътъ на съвѣстѣта е прогласилъ вече вжтрѣ въ всѣкой челоуѣкъ, че Дългътъ е първата стѣпка за успѣха и щастието на живота въ всѣкой душа. Тази е първата аксиома, която трѣбва всѣкой разуменъ челоуѣкъ, вече да проумѣ е, защото врѣмето на исхода ни приближава да се освободимъ отъ Фараоновото владичество.

Има философи, които гледатъ съ прѣзрение на живота. За тѣхъ челоуѣчеството не е нищо друго освѣнъ материална зганъ, която днесъ сжществува утрѣ изчезва. Има купъ капиталисти и хитри дипломати, които гледатъ на живота на другитѣ, като на извѣстенъ капиталъ, който може да се усвой чрѣзъ различни благородни и неблагородни срѣдства и да се употреби за частни цѣли, прищевки и каприций. Върху тази основа народитѣ още се стрѣмжтъ да подигнатъ, своята бжджща слава и щастие. Голо щастие! Измама на челоуѣчeskото щеславие. Отъ врѣмето на нашитѣ първи прародители, ний все това блаженство търсимъ въ този свѣтъ, но то нѣма да дойде, ако и да го чакаме за хиляди и милиони години. Тази подла и нечестива философия нѣма създаде нашето бжджще блаженство нито нашиятъ бжджщъ животъ; тя нѣма да ни освободи отъ отговорностъ спрѣмо закона на Дългътъ и правдата. „Голъ излѣзохъ отъ майчината си утроба,“ казва праведний Иовъ, и, „Голъ ще сж върнж.“

Най трудната работа, казва единъ физиологъ е: да поправимъ единъ разваленъ и растроенъ мозъкъ; най трудната задача, казва единъ възпитателъ е да исправишъ единъ покваренъ характеръ; най опасното нѣщо, казва единъ философъ е: злѣ настроеното сърдце. Голѣмата трудностъ, съ развалениятъ и растроенъ мозъкъ се намира въ разглобенитѣ му части и цѣнтрове, които се изгубили своето физиологическо равновѣсие. Равновѣсие, което никой не може да поправи, освѣнъ самата природа.

Голѣмата мжчнотия съ покварениятъ характеръ лѣжи у самата душа, която психически е различно настроена, Настроение, което произстича отъ връзката и влиянието

на негативнитѣ духовни сили. Подобенъ характеръ само добродѣтелята е въ сила да исправи и промѣни.

Голѣмата опасностъ съ злѣнастроеното сърдце, лѣжи въ самата му динамическа сила, която може да избухне като вулканъ когато и да е, щомъ се докосне злото до него. Подобно сърдце, никой неможе да укроти освѣтънъ любовта.

„Сърдцето е измамливо повече отъ всичко, и твърдѣ растлѣно: кой може да го познае?“ Така е говорилъ Еврейскійтъ пророкъ Йорелима, като е прѣдвиждалъ источника на всичкитѣ общественни злини, които се били слѣдствие и резултатъ отъ разобуздани човѣчески сърдца и отъ разобуздание човѣчески страсти, които нѣмали никакъвъ разуменъ контролъ, но постоянно се мѣнявали, като нѣкой вулканъ.

За прѣмахванието на злото, истината е необходима да се внушава въ всѣкой умъ, и да се прѣдстави въ всичкитѣ ѣ видове, форми, образи и степени прѣдъ всѣкой човѣкъ, и не само това, но и да се прокарва, посѣва и въплотява въ самийтъ душевенъ животъ, гдѣто да стане сила и двигателъ въ духовното просвѣщение.

Въздиганието на човѣчеството и човѣческата душа се извършва по единъ много сложенъ начинъ. Това ний забѣлѣзваме; Но ний чуваме гласа на вѣрата и надѣждата вѣтрѣ въ нашата душа, които ни канѣтъ да влѣземъ въ свѣтлото бѣдѣще; гдѣто хубавитѣ и благи обѣщания ни очакватъ, гдѣто условията се промѣнени и положението е подобрено; гдѣто животътъ е тихъ, добръ и благороденъ; гдѣто радостта, миръ и блаженство прѣодоляватъ.

Обаче уметѣ ни постоянно се смущаватъ и колебаѣтъ отъ нови впечатления, както уметѣ на младенци. Ний сме влѣчени постоянно отъ всевъзможни течения и промѣненія, които ни тласкатъ, ту къмъ една, ту къмъ друга посока. Нѣма спокойствие. „Борба непрестанна е този нашъ животъ,“ казва поетътъ.

Мозъкътъ ни е обеспокояванъ, отъ енергията на природата, която ни принуждава да се стрѣмимъ, къмъ онова което е непостижимо, къмъ онова, което невидимъ да схванемъ и къмъ онова, което незнаемъ да научимъ.

Врѣмето носи всичко поредъ, а нуждата прилага всѣко нѣщо на редъ.

Ний гледаме, казва Павелъ: „Мрачково,“ като „прѣзъ огледало.“ Но това което видимъ е само отражение на миналото; на онова, което е минало прѣди насъ. Значи само миналото бждѣще е дѣйствителната истина, която е оставила и въ свѣта и въ насъ отпечатъкъ на своето присѣствие. Колкото за иджшето бждѣще, то е само идеалътъ безъ никоя сжщностъ, които има да се осжществи на своето врѣме въ една или друга форма. Той е величественитъ планъ на една кжща, която има да се построи. Има голѣма разлика помежду планътъ и самата кжща. Планътъ е вида на кжщата начертанъ на една хубава книга, когато, кжщата е самата реалностъ, сжщността, въ която нашиятъ животъ прѣббжда.

Но съмнѣнието е характеристика на чловѣческиятъ умъ, който се колебае помежду вѣрата и невѣрието, като си размишлява: дали се е родилъ за нѣщо си или за нищо? Дали свѣтътъ има нѣкое значение въ себе си за него, или той така си мечтае и въображава? Дали се управлява отъ нѣкого, или отъ никого? Какъ се е създалъ? Кой го е произвелъ и устроилъ? Дали нѣкое велико сжщество, наречено: Богъ, или нѣкоя велика сила, наречена: Природа? Такова е естеството на душата щото тя неможе да успѣва, и да се разширочава въ своето духовно развитие, безъ тази вжтрѣшна умственна свѣтлина. Тя неможе слѣпо да се движи къмъ каква и да е посока. Тя се нуждае отъ идеалъ, който да ѣ въодушевява къмъ нѣщо си. Къмъ нѣщо си, не мъртво, но живо. Живо, което да има сродство и любовъ съ неѣ.

Богословътъ и Тейстътъ казватъ: Богъ е създалъ и устроилъ свѣта; Той го управлява, И той е всичко. Безъ Него нищо не сжществува.

Натуралистътъ и Материалистътъ казватъ: материята, и природата. Тѣ сж произвѣли и устроили свѣта, той се намира подъ управлението на тѣхнитъ закони. Безъ тѣхното присѣствие нищо не би сжществувало.

Идиалистътъ и Спиритуалистътъ казватъ: умътъ, и духътъ сж пропроизвели и устроили свѣта. Всичко, което видимъ и усѣщамъ въ вѣншиятъ свѣтъ, то сж само форми и

прѣдставления на силата на умътъ, който дѣйствува и работи. Вселенната е неговъ продуктъ. Безъ умътъ нищо не би съществувало.

Прѣдъ насъ стои една дилема, на която, който и край да хванемъ, се ще ни убоде; която страна и да вземемъ все ще срѣщнемъ противници.

Испречва се прѣдъ насъ материалистътъ съ всичкото си знание за веществото и природата, и почва да ни убѣждава, че учението на Тейстътъ и Богословъ не почива на никаква здрава основа.

Онова, което Теологътъ подържа, да е Богъ, който е създалъ и устроилъ вселенната; „то не е никъкъвъ Богъ, казва материалистътъ.“ То е материя, която ний виждаме да работи и дѣйствува; тя е единствената реалностъ, която можемъ да опитаме, поопиаме и провѣримъ въ дѣйствителностъ, на сжщото твърди и натуралистътъ. Затова, вѣнъ отъ тази реалностъ, всичко е въображеней и мечти, слѣдствия отъ атомически и малекуларни движения въ мозъкъ: затова тѣ нѣматъ никаква прѣдметна дѣйствителностъ вѣнъ отъ него.

Работата както ни е прѣдставлява материалиста върви много добръ и гладко. Умоветъ ни сж почти убѣдени да приемемъ учението му за чиста истина. Разбира се материята е дѣйствителностъ, нѣма защо да се съмняваме въ присѣтствието ѝ. — Но прѣдъ насъ се испречва и много ученийтъ Идеалистъ съ своитѣ обширни познания за дѣйствията на ума; и почва да ни убѣждава и доказва, че учението на материалиста не почива на здрава основа. Понеже онова, което виждаме, пиаме, опитваме и провѣряваме; то не е материята, казва идиалистътъ: Но сж само: образи, форми, впечатления и усѣщания произведени отъ силата на ума. Умътъ е, който дѣйствува, вѣнъ отъ назии и вжтрѣ въ назии. Неговитѣ дѣйствия и резултати, материалистътъ взема за нѣща реални и независими отъ ума, който назвалъ съ имената: материя и природа. Онова обаче, продължава идиалистътъ, което пипа, което усѣща, което сравнява и мисли — е умътъ. Извадена силата на ума отъ общийтъ резултатъ на веществото; то изведнжжъ ще сѣ прѣобърне на първоначалнийтъ си елементарни дѣйствия. Подъ такива

условия вселенната би изгубила своята материална реалност веднъжъ за всѣкога. Затова, казва идеалистътъ: вѣнъ отъ ума никаква реалностъ нема.

Въпросъ се подига въ ума ни: Гдѣ е истината? Дали въ учението на Материалиста или въ учението на Идеалиста.

Мислимъ сериозно, ако приемемъ учението на материалиста за истина, трѣбва да отхвърлимъ дѣйствителността на ума т. е. да приемемъ, че човекъ не е нищо друго освѣнъ единъ купъ отъ атоми.

Да постъпимъ по този начинъ! Значи да влѣземъ въ стѣлкновение съ естеството на разума си. Т. е. да отхвърлимъ присѣтствието на мислитъ въ душата си. Очевидно противоречие и не лѣнност. Ако пъкъ приемемъ учението на идеалиста за основно и допуснимъ само дѣйствителността на ума, а отхвърлимъ риалността на материята: значи да дойдемъ въ стѣлкновение съ свойтъ организмъ и съ свойтъ мозъкъ, цѣнтъра на всичката ни настояща дѣятелностъ. И всѣкой знай, че всичко у насъ не е само умъ. Значи, нито едното, нито другото учение съдържа цѣлата истина.

Прѣдъ насъ лѣжи дилемата на трижгълника, въ която всѣкой жгълъ си прѣдполага да е цѣлийтъ трижгълникъ. И, че безъ неговото присѣтствие, сжществуването на трижгълника е невъзможно. Това е нещастieto, което е сполѣтало: Богослова, Материалиста и Идеалиста.

Но ако единъ трижгълникъ, не може да сжществува безъ присѣтствието на единъ отъ жглитъ си; То тѣй сжщо и еднъ жгълъ не може да сжществува безъ присѣтствието на една отъ странитъ си. Но и самата страна не може да сжществува безъ присѣтствието на една отъ точкитъ на правата линия. Излиза отъ този анализисъ, че точкитъ сж основата на всичко. Посрѣдствомъ тѣхъ се образуватъ правитъ линии и жгли. Но подобенъ родъ разсждения, не могатъ да ни доведжтъ до никакви положителни заключения; Защото ний не търсимъ абсолютна реалностъ, но относителната. И ако се подигне пакъ распра по между нашитъ трима приятели, че всѣкой е точката; въпроса прѣстава да е геометрическата дилема. Той минува въ областъта на метематиката и гдѣто взема

вида на еденица, която не може да бжде ни Богословъ, ни Матерналистъ ни Идеалистъ...

Понеже нито се дѣли, нито се умножава, нито се сравнява съ нѣщо друго. Слѣдователно, тамъ гдѣто нѣма сравнение, нѣма и знание, а гдѣто нѣма умножение и дѣление тамъ неможе да съществува и разсѣждане. Отъ това става ясно, че нашето знание е релативно, относително, а не абсолютно. А релативното знание има за начало три спомагателни срѣдства — Именно: умножение, дѣление и сравнение. Вънъ отъ тѣхната областъ нищо положително незнаемъ що съществува. А вътрѣ въ тѣхната свера, ний знаемъ много нѣща и можемъ да прѣдполагаме всичко що ни хрумне на ума. Значи пакъ се срѣщаме лице съ лице съ мъчно заплетената трижгълна дилема, която на да ли ще се рѣши нѣкога.

Тогава нека прѣдадемъ този споренъ въпросъ на третейски сждъ прѣдъ огнището на науката, да видимъ и чуемъ, какъ ще се произнесе. Истината, казва тя, трѣбва да се гледа въ лицето, а не въ гърба. Длъжни сме да помнимъ поговорката, че съ единъ камакъ кжща не става. За въздиганieto ъ три нѣща сж главно потрѣбни: основа, стѣни и покривъ. Ще бжде неразумно и глупаво да се трудимъ да убѣдимъ когото и да е, че основата или стѣнитѣ или покрива съставляватъ цѣлата кжща. Всѣкой отъ само себе си ще види, че тритѣ заедно съставляватъ едно цѣло наречено: — кжща. Отдѣлно взети не се вече кжща по части.

Ако сега основата кажеше, че тя е всичката кжща: що би сторила тази кжща безъ стѣнитѣ и покривътъ? Или пъкъ, ако стѣнитѣ кажеха, че тѣ сж цѣлата кжща: що би сторила тази кжща, безъ основата и покривътъ? Или пакъ, ако покривътъ, кажеше, че той е самата кжща: що би сторила тази кжща безъ основата и стѣнитѣ? Затова, Богослова, а Идиалиста и Материалиста сж задлъжени отъ фактитѣ да завземжтъ своитѣ мѣста тамъ гдѣто имъ е опрѣдѣлена отъ необходимостта. Кжщата е построена отъ нѣкого, който не е; нито въ основата, нито въ стѣнитѣ, нито въ покрива; но нѣкъдѣ и вѣкъдѣ. Ако се разговаржтъ за частитѣ на кжщата иматъ право да различаватъ. Но ако смѣсватъ понятието за кжщата съ идеята

за автора ѝ, който ѝ построплъ, тѣ се заблуждаватъ, понеже незнайтъ каква е разликата помежду една пасивна реалностъ и една дѣйствующа сжщностъ. Но ако говорйтъ за проевлението на неговата сила въ цѣлата кжща: тѣ сж едно. И могатъ да се згрупирватъ въ едно общо название: Богослово--Идеало--Материалистъ.

Тѣлото е организирано отъ вещество, посрѣдствомъ силата на живота, която го е обусловила и свързала съ душата и умътъ. За това: сила, материя и умъ, не сж три нѣща отдѣлни и независащи едно отъ друго, но сж свойства, качества и форми на едно и сжщо битие. На едно сжщество вжтрѣ и вѣнъ отъ тѣхъ. Това сжщество, кога дѣйствува, дѣйствува въ три главни форми; проевлява три главни качества; показва три главни свойства. Материята се опрѣдѣля отъ постояннитѣ цѣнтрове наречени: атоми или монади силата отъ движението и количеството на цѣнтроветѣ и умътъ отъ згрупируването и распрѣдѣлението на атомитѣ и силитѣ въ прѣми отношения, управляющи се отъ постоянни закони работящи съ математическа опрѣдѣленостъ и послѣдователностъ за постиганиято цѣльта въ природата, която общиятъ духъ гони. Че това е цѣла истина, нѣма защо да се съмняваме. Науката ни е доставила отъ всѣкадѣ цѣлъ складъ отъ факти, които говорйтъ много по ясно и вразумително отъ колкото кой да е философъ. И тѣй: свойствата прѣдставляватъ материята, качества силата, формитѣ умътъ.

Всѣкой атомъ въ вселенната носи на свойто сжществуване: свойствата, качества и формитѣ отпечатани въ естеството му отъ първата битностъ.

Тази битностъ е Духътъ на живота. Вѣчната животворяща енергия, която прѣобладава на всѣкадѣ изъ вселенната. — Единственната сжщностъ, отъ която произтичатъ всичкитѣ разумни дѣйствия и стрѣмления. Върховниятъ законъ вжтрѣ въ душата, който е придуждава да се стрѣми къмъ усвѣрщенствование. Върховната сила на самосъзнанието вжтрѣ въ нашиятъ духъ която ни постоянно подканя да се подвизаваме въ доброто, да диримъ благородното и възвишено, да любимъ истинното, всичко това ни води къмъ великиятъ върховенъ разумъ,

да знаемъ що правимъ, да разбираме и разумѣваме къмъ какво се стрѣнимъ, — това значи да живѣемъ.

Но за да се постигне всичко, което е прѣдъ душата и въ душата на всѣко разумно същество, изисквало се прѣди всичко: врѣме, мѣсто и условия, гдѣто да се посади първото сѣме на живота. За това природата е била длъжна да работи и приготвява всевъзможнитѣ бждѣщи условия; за това толкова деликатно чадо на вѣчността. Онѣзи славни епохи, които ни очакватъ въ самата вѣчностъ на живота, които покрай сърдцето ни не се минували още нито въ ума ни се влизали. Ако началото е толкова велико: какъвъ ще бжде зенита на съвършенството, когато възприемемъ безсмъртието? Какво ще бжде състоянието ни, когато се облечемъ въ пълнотата на живота? Кога врѣмето изчезне, а вѣчността настане!? „събуди се, събуди се ти който спишъ. Стани стани ти който си падналъ и прости ржцѣтъ си къмъ надѣждата, която си изгубилъ. Ржката, която тя крепи, не е отслабнала и любовта на живота, къмъ тѣбъ не е изгаснала“

Отъ фактитѣ добити, чрѣзъ научнитѣ изслѣдвания, можемъ да допустнемъ, че веществениятъ свѣтъ не е ималъ този видъ и образъ, както ни се прѣдставя въ настояще. Частицитѣ, отъ които се състои, сж биле разпръснати въ пространството на такова голѣмо разстояние, щото едва ли можемъ да си съставимъ какво годѣ понятие или, даже да си въобразимъ въ ума за границитѣ на този обширенъ океанъ въ бездната състоящъ отъ безкрайно малки частици, наречени атоми, които не сж имали никакво опрѣдѣлено движение освѣнъ едно колебание и трептение. Силата на притѣгването и отласкването сж дѣйствували съ еднакъвъ моментъ. Слѣдва, материята т. е. атомитѣ сж биле въ равновесие. Не мислимо е, да е имала какво годѣ физическо търкане или дѣйствие.

Онова начало, за което Мойсей спомѣнува въ първата глава на битие: за небето и земята, не е друго начало, освѣнъ началото, когото всемирниятъ законъ на сродството т. е. на („любовта“) проевилъ своята дѣя-

телностъ, както помежду монадитѣ, тъй сжщо и помежду естеството на силитѣ.

Да си прѣдставимъ индивидуитѣ на веществото, които се били въ покой, сѣдящи независими и хлѣдно-крѣвни единъ къмъ другъ, като да сж нѣмали никоя обща връзка помежду си. Съ влизанието и пробужданieto на тази вжтрѣшна сила, нѣщо особно се проевява: цѣлъ редъ отъ революции и еволюции се извършватъ въ вещественний свѣтъ. Особна страсть се пробужда въ естеството на тия малки сжщества наречени: атоми или монади. Ставатъ безпокойни, като че ли се на електрисватъ и на магнитизирватъ отъ особна сила, нѣкоя скрита дѣятелностъ. Атомитѣ почватъ все повече и повече да ставатъ безпокойни, немирни и прѣдприемчиви и готови за каквѣто да е случай стига само да имъ се даде първъ потикъ. Въ средата на това безбройно множество, два първоначални атома $X-U$, да допустнемъ, че сж кислородъ и водородъ които се спущатъ единъ противъ другъ съ такава сила и се сграбчватъ и хващатъ, като че ли почватъ нѣкоя частна расправия за нѣща стари, както чловѣцитѣ на тази земя често правятъ. Чудимъ се, защо е тази свада? т. е. това явление. Търсимъ нѣкоя причина, но не виждаме никоя. Не можемъ по никой начинъ да отгадаемъ това вжтрѣшно произшествие. Най послѣ идваме до заключението, че всичко тово незначително. Така въобще покриваме своето честолоубиво невѣжество. — Нѣма нищо. — Праздна работа — но чудното е че онова, което мислимъ за празно, то за чудо е пълно. Кой нѣкога си е въобразявалъ, че въ една капка вода могатъ да живѣятъ хиляди и милиони животинки. Мислимъ обаче случката за маловажна, но работата става сериозна. Съединитѣ атоми, които до сега се гледахъ спокойни и безопасни сжщества, — ставатъ опасни. Въ единъ мигъ хиляди и милиарди милиони сподвижници, комбетанти се вече намиратъ на мѣстото хванати единъ съ други да се навалятъ къмъ двамата първи, къмъ срѣдоточието на схватката т. е. къмъ първиятъ цѣнтъръ на тѣжестъта. Тукъ вече ний имаме праволинейно движение, отъ което сж се образували отъ послѣ всички други форми на движението.

Почва се тогава: тикание, блъскание, тласкание, дърпание, — цѣла вавилония казваме ний. Чува се шумъ, врѣва, крясъкъ на около. Бунтъ, казваме си навѣрно. — Що за смущение. Вѣстѣта се испроважда навсякъдѣ изъ вселенната съ неописуема бързина. Силитѣ влизѣтъ въ стѣлкнувание. Война има горѣ въ небето. — Страшна работа. Слушѣтъ се дрънкания на саби и щикове, чуватъ се гърмежи на пушки и топове. — Цѣли огненни едра почватъ да се изхвърлѣтъ въ пространството, въ различни направления. Пространството пламва отъ под-небеснийтъ огънь.

Вселенната гори викаме ний, опасность голѣма. Свѣтътъ се свѣршва разорението е близо въ ужасъ сме ний. Но веществото се не губи, силата не прѣстава, умътъ работи Господъ създава.

Минуватъ се хиляди милиони и милиони години, и въ пространството изново се населява, но не вече съ първитѣ дребни материални частици, но съ магливости, слънца и планети.

Съ обширни гигански небули; изворъ на безбройни свѣтове, Съ величественни слънца источници на първоначалната свѣтлина.

Съ планети, земи хубави, покрити съ зеленина. Жилища на твари велики, надарени съ умъ разумъ и душа. Идѣтъ всички тия множества съ синоветѣ Божии, създадени въ началото на самото небе, Да принесѣтъ поклонъ, за почести и блага приети отъ вѣчнийтъ всемирень законъ.

Дѣйствително, прѣдъ ума ни се испрѣчва една величественна картина за мировий свѣтъ: обширна по размѣръ, великолѣпна по естество, чудна по устройство. Ржката, която е работила надъ нея, силата, що е дѣйствувала въ създаването ѝ, умътъ който е теглилъ постройката ѝ, оставатъ тайна.

Афторътъ на великийтъ мировий свѣтъ, е скритъ въ вѣчността. На кждѣто и да го търсимъ, на която страна и да гледаме за стѣпкитѣ му, не можемъ да намѣримъ никаква слѣда, която да ни даде каква годѣ загатка: да ли е тукъ или тамъ? Да ли е напредъ заминалъ или назадъ останалъ? Дали е надолу слѣзалъ или

на горѣ възлѣзалѣ. На всѣкъдѣ забѣлѣваме да е присѣтствувалѣ и създания на своята творческа сила оставилѣ въ всѣко направление: направо, на лѣво, на горѣ, на долу. Но пътя на своето свято жилище, мѣстото на своето прѣбывание завсегда скрилѣ отъ погледитѣ на всички смѣртни.

Осѣщаме, като да присѣтствува моментално всѣкъдѣ и въ едно и също врѣме да дѣйствува вътрѣ и отвнѣ отъ нѣщата, но не можемѣ да кажемѣ , че е въ това мѣсто или въ онова. И какво по дълбоко значение можемѣ да му дадемѣ? Отъ значението: „Богѣ е Духѣ.“

Прѣдѣ очитѣ на ума ни, вселенната стои въ образа на едно чудесно зрелище. Въ изгледа на единѣ великолѣпенѣ „домѣ“ на когото сводоветѣ и стѣлбоветѣ се виждатѣ да се повдигатѣ отъ подѣ нозѣтѣ ни и да подкрѣпятѣ цѣлото здание въ пространството. Оба основитѣ на този домѣ не се виждатѣ да се крѣпятѣ нѣкъдѣ.

Свѣтътѣ мѣза на израйлската подвижна скиния, която се носи изѣ вселенната отъ силитѣ на Ехова придружена отъ безбройното небесно войнство на Елохима, което се враща отъ побѣдитѣ си къмѣ прѣдѣлитѣ на вѣчното царство на мира. Царството на Господа Бога Саваота.

ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

¹ Надписът „Част I“ съществува в оригиналния текст от 1896 г. От спомените на д-р Методи Константинов (ученик на Учителя) става ясно, че е замислена и втора част, където акцентът трябвало да падне върху възпитанието (вж. „Изгревът...“, т. 4, с. 404). Този проект не е осъществен от Учителя. По този въпрос е работил един от най-близките му ученици – Боян Боев, който през 1943 г. издава „Учителят за образованието“.

² Прозябне (арх.) – поникне.

³ Вж. дял първи – II.2.1:2.

⁴ Вж. дял втори – II.1:1.

⁵ Аристотел е положил като основа принципа на наблюдението. Така истината се поддържа от трите кита: наблюдение, анализ, синтез. Оттогава насам от сферата на научния интерес отпадат: съзерцание, интуиция, прозрение. А точно те позволяват да се осъзнае скритото, същностното. За повече подробности вж. Едуард Шуре, „От сфинкса до Христа“, С., 2004, с.257.

⁶ Принципи или с др. думи – първопричини.

⁷ Раболепие – безлично самоунижение за угода на някой силен или богат; угодничество, сервилност.

⁸ „Необходимостта“ е другото име на VI Херметичен принцип („Причина и следствие“). В западния свят е познат като Закон за наследствеността, а на Изток – Закон на Кармата. В християнството е познат като Закон на Божествената справедливост.

⁹ Нарича се също „прах на проекцията“. Това е Magnum Opus на алхимиците, субстанцията, притежаваща силата да превръща по-малко благородните метали в чисто злато. От мистична гледна точка философският камък символизира трансмутацията (превръщането) на низшата, животинска природа на човека във висша, божествена.

¹⁰ Изразът е свързан с обещанието, дадено на Авраам, че неговите потомци ще бъдат народ на Бога и ще живеят на плодородна земя (Ханаан) – Бит. 12 гл. и др.

¹¹ Вж. дял първи – I.9:12 и сл.

¹² Става въпрос за епохата на Водолея, чието начало Учителят тържествено отбелязва на 22.03.1914 г. Слънцето преминава през едно съзвездие от Зодиака за 2160 земни

години, колкото трае и всяка от 12-те епохи-месеци на Великата (Платонова) космична година (25 920 г.).

I. Епоха на Рака (8000 – 6000 г. пр. Хр.). С тази епоха е свързана първата, най-стара култура на нашата раса – древноиндийската.

II. Епоха на Близнаци (6000 – 4000 г. пр. Хр.). Втората култура на Бялата раса е древноперсийската, която се характеризира с едно по-дълбоко навлизане в материалния свят.

III. Епоха на Телеца (4000 – 2000 г. пр. Хр.). Тази култура потъва още повече в материалното. Докато индусите смятат света на материята за илюзия, а персите признават материята за реалност, макар и неприятелска, то египтяните не възприемат материалното като враждебно на духовното. Нещо повече, те го смятат за израз на духовното, помиряват се с него и се стремят да намерят физически израз на дълбоката мъдрост на Божественото.

IV. Епоха на Овена (2000 г. пр. Хр. до идването на Христос). Тази четвърта култура в лицето на древните гърци и римляни отива още по-нататък в овладяването на физическия свят. Едно сравнение на живота на тази култура с живота на по-старите култури ни показва, че гръко-римската цивилизация е далеч по-материалистична.

V. Епоха на Рибите (от идването на Христа до 1914 г.). Риби е воден знак, който символизира закона на саможертвата. Също така е емблема на християнството. След гръко-римската култура идва днешната, чийто център първоначално е в Западна Европа, откъдето впоследствие тя се разпространява по целия свят.

VI. Епоха на Водолея (1914 – ок. 4000). Ключови думи: хуманизъм, прогрес, свобода, братство, живот за Цялото. Още през първия декан етическата християнска максима от Новия Завет (т. нар. “златно правило“ на поведението, дадено от Христос – „Постъпвай с другите така, както искаш да постъпват с теб!“) ще бъде заменена от най-новия Завет, донесен от Учителя Беинса Дуно. Този Завет ще бъде законът на Новата епоха: „Злото ще стане слуга на Доброто.“ Чрез Словото си Учителят пося семената на Новата епоха. Човечеството се намира пред прага на Шестата култура на сегашната V-та основна раса, която от една страна ще бъде култура за ликвидиране на кармата, а от друга е определена да послужи като духовен кълн, от който ще се развие новата VI-та основна раса – расата на Синовете Божии. Тази Шеста култура на Бялата раса ще се развие главно чрез славянските народи. При изграждането ѝ славянството ще използва всички духовни и културни ценности на големите европейски народи, както и на Америка. Тези народи ще създадат външните условия, външните форми, чрез които тя ще се разгърне. Главна задача на Бялата раса е да събуди човешкото самосъзнание и затова в известна фаза от своето развитие тя трябваше да навлезе по-дълбоко, да инволуира до дъното на материята.

¹³ Вж. дял втори – II.4. и III, също и дял трети – 5.

¹⁴ Под понятието „образование“ да се разбира цялостното оформяне на човека, т.е. изработване на пълния му и съвършен душевен образ. В този смисъл образованието включва в себе си обучението и възпитанието. Обучението има връзка повече с развитието на ума и обогатяването му със знания. Възпитанието има връзка повече с облагородяването на чувствата и волята.

¹⁵ Херeditарен (лат.) – наследствен; вж. бел. № 8.

¹⁶ „Рече им Исус: Истина, истина ви казвам: преди да бъде Авраам, Аз съм.“ (Йоан 8:58). В Кабала на иврит Адам означава „червена земя“, което е почти идентично с Athamas или Thomas, което на гръцки е преведено Дидумос (двойният). Адам Кадмон (ивр.) е Първоначалният човек, Небесният човек, който не е паднал в греха. В Кабала Адам Кадмон е проявеният Логос.

Учителят за Адам: „Първият човек, който бил по образ и подобие Божие, е духовният човек, а след него бил направен физическият човек, наречен втори Адам. Вторият е бил направен от пръст, а на първия Бог даде власт на Небето и Земята. Христос е великият Брат на човечеството, първият образ на човека, Първородният в света – начало на човешкия род, начало на човешката еволюция. Новият Адам ще бъде създаден отново по образ и подобие на Бога. Щом Земята се пречисти, Господ ще създаде нов рай и ще постави в него третия Адам и третата Ева.“

¹⁷ съзнателно прилагане на неправилни доводи в спора или в доказателствата, използване на т. нар. софизми, т.е. всевъзможни уловки, замаскирани с външна, формална правилност

¹⁸ Жан Жак Русо (28.IV.1712 – 2.VII.1778) – френски философ, педагог, писател, представител на френското Просвещение. Роден в Женева, син на беден часовникар. По-известни произведения: „За обществения договор или принципите на политическото право“ (1762), „Изповеди“ и „Емил или за възпитанието“ (1762). В последната е разработена педагогическата му система. Още в първите редове на трактата прозира основният принцип във философията на Русо: „Всичко излиза добро от ръцете на Твореца, всичко се изражда в ръцете на човека.“ Основният принцип, върху който се изражда педагогическата му система, е принципът на природосъобразността. В младите си години Л. Н. Толстой силно е повлиян от Русо.

Тук вероятно се има предвид, че Русо пръв напълно отрича съществуващата феодална педагогическа система и я посочва като главна причина за съществуващото зло и по-точно – нейната неадекватност и несъобразеност с природните закони.

¹⁹ Вж. дял втори – I.1. и III.6.; за повече информация – „Живот за Цялото“, под редакцията на Георги Радев.

²⁰ II принцип на Херметизма или принцип на съответствието: „Каквото има горе, има го и долу; каквото има долу, има го и горе. Това, което е долу, е аналогично

(подобно) на това, което е горе, и обратно – това, което се намира горе, е подобно на това, което се намира долу, за изпълнение на чудното единство.“

²¹ Вж. дял трети – 5:5.

²² На друго място Учителят споменава изброените три: 1. власт и слава; 2. жени; 3. пари, като всеобщи проблеми, с които трябва да се справя всеки човек, тръгнал по духовния път.

²³ Днес ролята на „златния телец“ според Учителя се изпълнява от парите.

²⁴ Йезуитски орден (лат. Societas Jesu – Общество на Исус) – католически монашески орден, основан през 1534 г. от Игнаций Лойола. Създаден по време на сериозната заплаха за католицизма от Реформацията и протестантизма, той имал за цел да се бори за пълно признаване на непоклатимостта на католическата вяра. Характерни за него били изключително строгата дисциплина и подчинението към висшестоящите. За постигане на целите си йезуитите използвали всички средства, включително и убийството. Структурата на фашистката организация “СС” е изградена до голяма степен по модела на Йезуитския орден.

²⁵ Наполеон I, Наполеон Бонапарт (15.08.1769 – 5.05.1821) – бележит френски пълководец и държавен деец, император (1804-1815). Роден в Аячо (Корсика). Завършил военно училище в Париж (1785). За проявени военни дарби бил произведен в чин бригаден генерал (1793). През август 1802 г. той е провъзгласен за пожизнен консул, а през март 1804 г. с указ на сената е обявен за император на Франция. В резултат на завоевателните войни, които водил, във френската империя влезли почти цяла Западна и Централна Европа. Поражението на френските войски в Русия (1812) нанесло непоправим удар върху империята. Тази война била повратна точка в живота на Наполеон I. Пълният му разгром бил на 18.06.1815 г. при Ватерло. До края на живота си той бил заточен на остров Св. Елена.

Учителят за Наполеон: „Втори като Наполеон няма да се роди. Може само от актьори да се играе. Като му изучавали черепа, се установило, че имал най-големи размери на обективните си способности. Дължината на челото му била близо 35 см. Силно били развити математическите и творческите му способности. Наполеон Велики имал една идея, искал да съгради една грамадна империя, но нещо му липсвало. Защо го изпратили на остров Св. Елена? Един от необикновените хора, един от силните земни царе, беше заточен на този остров, където и си умря. Изпратиха го, защото не си удържа на обещанието.“ (Обещанието му е било да обедини Европа.)

²⁶ Учителят: „Христос казва: Жените ще спасят света. Наполеон казва: Франция се нуждае от майки. Аз разбирам „майка“ в широк смисъл. Новата култура изисква жени не в обикновения смисъл на думата, но жени на новото – решителни, светещи жени: жени със светли умове, с широки сърца, с диамантена воля.“

²⁷ Етерът (гр. – небе), подобно на етерното тяло, е невидима субстанция, извънредно разредена и еластична, която представлява същността на материята,

тя я проектира. Тази субстанция пронизва цялото космическо пространство и функционира като посредник при предаването на вълните на вибриращата енергия – на светлината, топлината, електричеството и др. Според херметичната наука се разграничават четири състояния на материята: твърда материя, в която работят силите на жизнения етер; течна, където работят силите на химическия етер; въздухообразна, където са силите на светлинния етер; огнена, където са силите на топлинния етер. Съвременната физика отхвърля твърдението за съществуването на етера като универсална механична среда и въвежда представата, че в пространството съществуват различни физически полета като форми на материята.

Учителят за етера: „Етер означава това, от което нещата се раждат и отглеждат. Частицата „ет“ е първичното начало, от което нещата се раждат. „Тер“ е това, което отглежда нещата на земята. Съвременната окултна наука приема, че съществуват четири категории етер в пространството или четири състояния. Той прониква въздуха и се счита за най-рядката въздухообразна материя. Отличава се с голяма лекост и ефирност. Нещата едно друго се проникват. Това, което прониква, то владее. По-малкото живее в по-голямото, по-голямото го обгръща. Мислят, че етерът е еднороден навсякъде, а то не е така. Слънцата са центрове на етерни енергии. Налягането на етера образува слънцата. Където има слънца, налягането на етера е най-голямо. Когато етерът създава налягане в безконечното пространство, се образуват слънчевите системи. Т.е. това налягане не е еднакво навсякъде. След като се преминат четирите категории етер, над тях се намира друг свят със съвсем друго естество. Той се нарича Духовен свят.“

²⁸ Вж. дял втори – III.1.

²⁹ Чарлз Дарвин (12.02.1809 – 19.04.1882) – английски естествоизпитател, създател на научната биология. Роден в Шрюсбъри в семейството на лекар. Дарвин прекъсва следването си по медицина и постъпва по настояване на баща си в Богословския факултет на Кеймбриджския университет. Основа за бъдещото му развитие е участието му като естествоизпитател в околосветската експедиция, извършена с кораба „Бигъл“ (1831-1836). Издава множество научни трудове: „Пътешествието на един натуралист...“, „Зоология“, „Изменения на животните и растенията при одомашняване“, „Произход на човека и половият отбор“. Капиталният му труд „Произход на видовете“ (1859) предизвиква революция в биологията.

³⁰ Тази теория обяснява механизма на биологичната еволюция, като предполага, че различните видове възникват чрез естествен подбор. Според нея формите на живот, които са най-лесно приспособими към околната среда, оцеляват и се възпроизвеждат в най-големи количества. При появата на нови свойства във вид на слаби, неуправляеми изменения, често в резултат на генетични мутации, ще оцеляват родове от организми, чиито специфични свойства ги правят най-приспособими към заобикалящата среда.

Учителят за теорията на Дарвин: „Според еволюционната теория Дарвин се опита да обясни произхода на видовете, но не можа напълно. Например, според тази теория как може да се обясни произходът на заека? По какво стечение на обстоятелствата той е станал толкова страхлив? Как ще си обясните положението на жабата, която също е много страхлива? Някой път това се обяснява с крайно бедните условия на живота или може да се обясни и със закона на еволюцията. Това може да е правдоподобно, но съвременната наука не е засегнала същинските причини, които са задържали жабите в тяхното положение. Положението на жабите е една преходна форма. Положението на заека е също така една преходна форма.

Сегашната наука твърди, че хората едно време са били животни. Аз казвам: нито един от вас не е бил животно. Вашето тяло е било животинско, но туй, което сега имате, то никога не е било животно, то е дошло отгоре. Някои казват, че според теорията на Дарвин има еволюция на тялото, че човекът е произлязъл от нисшите животни. Желязото е излязло от земята и от него направиха автомобила, но аз, който влизам в автомобила, не съм направен от земята. Автомобилът е направен от земята. Той мина през тази фабрика, но тези, които направиха автомобила, не направиха мене.“

³¹ Вж. дял втори – II.1.

³² Според „Кабала“ на Папюс Божиите имена при евреите са десет: 1. Ехие(х); 2. Йа(х); 3. Йехова(х); 4. Ел; 5. Елох; 6. Ело(х); 7. Тетраграматон (Четиризначният) Саваот; 8. Ело(х)им Саваот; 9. Шадай; 10. Адонай.

Девет са имената на Бога според Учителя: 1. Елохим; 2. Йехова; 3. Адонай; 4. Ел-Елион; 5. Ел-Шадай; 6. Ел-Олам; 7. Яхве или Йехова, или Елохим; 8. Адонай Яхве; 9. Яхве Саваот. „Елохим“ (Ела, Ел) – Елохим е множествено число от думите Ела и Ел и изразява тройнственост; „Йехова Елохим“ – Господ Исус Христос; „Адонай“ – Светият Дух (човекът Бог).

„JHWH“ („Йот-Хей-Вав-Хей“ или т.нар. „свещена тетраграма“ на Божието име). Поради отсъствието на гласни това е „неизречимото име“ на Бога. Юдеите смятат това име за особено свято, за да бъде произнасяно. То е едно от най-тайнствените имена в еврейската теология и изразява един от най-удивителните закони на природата, които някога човек може да познае. Ако се вярва на Кабала, то съществува една свещена дума, която дава на смъртния, открил нейното истинско произношение, ключа към цялото Божествено и човешко познание. Тази дума, произнасяна никога от обикновените израилтяни, а от първосвещениците – само един път в годината, е точно това, което се намира на върха на всички посвещения. Затова при публично четене се използва като заместител Адонай („Господи мой“).

Учителят за Йехова: „Аз не говоря за човешките богове, които хората са измислили. За мене думата „Бог“ е малко обезсоляла. Тя и на български, и на

английски, и в другите езици е неразбрана. Затуй най-хубавото име, което евреите са имали в еврейския език – Йехова, – никога не са го произнасяли. Те са казвали „Йот-Хей-Вав-Хей“. Когато евреите са се намирали в големи мъчности, целият народ започвал да пости, обръщал се към Господа и тогава този Йехова им помагал. Необходимо е да произнасяме името на Господа Исуса Христа за нас и за другите, защото това име предизвиква онези принципи във вселената, които творят, които принципи са Божествени и носят милост и благодат. При произнасяне „Йот-Хей-Вав-Хей“ на еврейски тези велики принципи и природни сили носят благословения на света в трите свои разклонения, ако правилно се зачитат и разбират.

Ева е кръстена на името на Бога – Йехова. Сега аз искам да ви дам едно обяснение. Ева, това е онзи свещен идеал, който има всеки човек в душата си. Два идеала има в света. Единият е Ева, Йехова, който е, който съдържа всичко в себе си. Другият е Адам, който е създал Ева. Адам представлява физическият свят. Той е носител на духа, т.е. това, което създава нещата. Значи, Адам подразбира разумната душа. Казвам: Духът у вас, това е Адам. Душата, това е Ева.“

³³ Фарисеи (арам. „обособени“). Делото на пророк Ездра, който се стреми да усвои текста и учението на Закона, е продължено от хората, станали известни като книжници. По-широкият кръг техни поддръжници са познати като хасидити, „верните на Бога“. Фарисеите са онази малка група сред хасидитите, която се разграничава от политическите и религиозни становища на мнозинството. Те наблягат на индивидуалното изпълняване на Закона (за разлика от садукееите, които слагат ударение на храмовото богослужение) и възкресението. За тях Законът е приспособим към променящите се условия, но е задължителен за всички.

³⁴ Садукееи – произходът им е спорен: политическа партия, религиозна секта, провинциална организация или група от държавни чиновници. Те са толкова груби към своите, колкото и към чуждите. Смятат за добродетел споровете със своите учители. Няма последователи сред обикновените хора. Много от садукееите са свещеници и изглежда почти всички свещеници са садукееи. Религията им е консервативна – приемат като постоянно валидни само писаните в Петокнижието закони. Отхвърлят възкресението, ангелите и демоните.

³⁵ Авраам (евр.) – баща (господар) на множество (народи)). На Израил се гледа като на „Авраамово потомство“, а на много места в Библията Бог е наречен „Бог на Авраам“. Авраам е праотец на Исус.

³⁶ Той е предвестник (предтеча) на Христос. Става известен като проповедник, призоваващ към всеобщо покаяние на народа. Хората се тълпят да го чуят и много от слушателите му се кръщават в река Йордан, изповядвайки греховете си. Той очаква идването на Този, Който ще кръщава със Светия Дух и с огън. Бива обезглавен от Ирод Антипа по настояване на жената на последния – Иродиада.

³⁷ Вж. дял първи – II.2.4.

³⁸ „Доброта, Истина, Красота, това е Любовта“ – формула от Учителя, дадена в Младежкия окултен клас – IV-та г., 22.02.1925 г.

³⁹ Учителят за тези вътрешни процеси, които се извършват в човека: „Умът и сърцето са два велики центъра, чрез които душата реализира своите идеи. Без ум и сърце душата не може да се прояви. Душата от своя страна е реализатор на идеите на Духа, но тъй като тя е полуматериална и полудуховна, не е в състояние да изпълни повелите на Духа в сферата на физическия свят. За тази цел са ѝ необходими помощници в лицето на ума, сърцето и волята. Тялото (волята) се подчинява на ума, а умът се подчинява на сърцето. На земята сърцето е по-силно от ума, то е по-старо. Най-първо човек е чувствал и после се е появила мисълта. Но при сегашния стадий на развитие, в който се намираме, по-добре е да ни направлява умът, отколкото сърцето. Единственото нещо, което не боледува в човека, е неговият дух. Затова казваме, че душата страда, умът се обърква, сърцето излиза от релсите на своя живот, волята се парализира, но духът никога не отпада.“

⁴⁰ В частта „Науката“ обстойно са разгледани същността, параметрите и областта на науката. Няма обаче обособена отделна част за възпитанието. За него се споменава и по-нататък, но накратко, например в дял втори – III.3. Този дисбаланс засилва предположението, че е замислена втора част на книгата, където акцентът да падне именно върху възпитанието. Вж. бел. № 1.

⁴¹ Съвременната наука оперира главно с т. нар. обективен, конкретен ум в човека. За този ум Учителят казва, че „работи с фактите и схваща нещата материалистически. Готов е да се нагласи така, че да може да се върти навсякъде, накъдето го насочат. Той се стреми да угоди на всичко и на всички. Посредством обективния си ум човек изучава силите и законите на материалния свят и на материята изобщо, от която той придобива материали за изграждане на своето физическо тяло. Субективният, абстрактният, вътрешният ум или както мнозина го наричат – Истинският Човек – не е нищо друго освен Божественото начало в човека. Той работи с принципите и законите. Общо може да се каже, че субективният ум е родител на обективния човешки ум. Ако се използва алегория, то последният съставлява корените на умствено топло дърво, а субективният образува дънера, клоните, листата и плодовете.“

⁴² В науката съществува понятието биопсихизъм“, според което психиката е присъща на цялата жива материя. Представители на това схващане са Т. Хобс, Е. Хекел и В. Вунт. Р. Декарт е застъпник на антропосихизма, според който психиката е характерна само за човека. На тази теория се противопоставя панпсихизмът на Г. Фехнер, според когото целият свят е одушевен.

Вероятно Учителят разглежда това понятие в по-широк аспект. Според окултната наука съществува едно съответствие (сходство) между устройството на човешкия организъм и социалния организъм. В този ред на мисли законите, които регулират социалния организъм, схващан като биопсихична цялост, са аналогични на тези, на които се подчинява човешкият организъм, без да бъдат напълно тъждествени.

Става въпрос за термина „Синархически ред“, введен от изтъкнатия френски окултист Сент Ив д'Алвейдър (XIX в.). Повече за умствено-душевния живот – вж. дял първи – I.10:2,3 и бел. № 39.

⁴³ Учителят подробно разглежда вътрешния характер на науката в лекциите и беседите си, които той неслучайно нарича „окултни“.

⁴⁴ Уилям Хамилтън (1788-1856) – английски философ и логик. Според него проявеният Бог е познаваем само чрез свръхсезивно откровение. Въвежда в логиката учението за количественото определение (квантификация) на предиката (понятието за признака), като с това прави опит да сведе съждението до уравнение, а логиката – до смятане. Той е един от предшествениците на съвременната математическа логика. Основно произведение – „Лекции по метафизика и логика“ (4 т., 1859-1860).

⁴⁵ Френологията (гр. френо – ум и логос – наука) е наука за ума, основана върху физиологията на мозъка. Тя застъпва становището, че мозъкът е орган на ума, тъй както окото се смята за орган на зрението, стомахът – на храносмилането, сърцето – на кръвообращението и т.н. Според френологията по формата на черепните кости може да се съди за проявата на сложни психически качества. Възниква в началото на XIX-ти в. За нейни родоначалници се смятат учените Гал и Шпурцхайм, които твърдят, че: а) интелектуалните и емоционалните качества са локализирани в строго очертани мозъчни центрове; б) проявата на тези психически качества зависи от големината на съответните мозъчни дялове; в) костите на черепа се допират до мозъка и от неравностите на черепа може да се направят изводи за интелекта и характера на човека.

⁴⁶ Тук прозира принципът за аналогията между микрокосмоса и макрокосмоса, тъй като е установено от науката, че частиците в атома с център ядрото му наподобяват модела на Слънчевата система. (вж. глава „Гравитация“). Факт е, че микро- и макрокосмосът са еднакво познати (съответно непознати) на човека и той напредва с почти еднаква бързина в усвояването им. Това има отношение към степените на съзнание на човечеството.

⁴⁷ Броят на атомите може да бъде определен и по следния начин. Ако приемем, че главичката на карфицата има сферична форма и е направена от желязо, тогава можем да определим масата ѝ. След това използваме следното съотношение: масата на главичката към моларната маса на желязото се отнася тъй както броят на частиците в нея към броя на частиците в един мол вещество (число на Авогадро). Така изчислен, броят на атомите в главичката на карфица е от порядъка на 10^{20} .

Примерът с атомите в главичката на една карфица се среща и по-нататък в една неделна беседа на Учителя от 5.02.1933 г.: „Ако отворите астрономията на Фламарион, там ще намерите, че в медна главичка, която е два милиметра в диаметър, съществуват толкова атома, че представя числото 8 с 21 нули. И Фламарион, както той го разбира в своето въображение, казва, че ако отделяме всяка година по един милиард атоми, ще трябват 250 хиляди години да ги

преброите. Казвате: „Вярно ли е туй?“ Така казва Фламарион, който е правил изчисленията. Той не ги е броил. Може атомите да са по-малки, може да са по-големи. Но близо до ума е, 250 хиляди години ще ви вземе.“

⁴⁸ Вж. бел. № 5.

⁴⁹ За предходните епохи вж. бел. № 12.

⁵⁰ П Херметичен принцип, който олицетворява истината, че винаги съществува съответствие между законите и явленията от различните нива на Бититето и Живота. Вж. бел. № 20.

⁵¹ Александър Порфириевич Бородин (31.10.1833 – 15.02.1887) – руски композитор и учен-химик, доктор по медицина, професор, академик на Медико-хирургическата академия и ръководител на химическата ѝ лаборатория. Музикалните му творби носят печата на самобитен майстор, еднакво силен в симфонията, операта, камерната музика и соловата песен. По-известни произведения: симфонията „Богатирска“ и операта „Княз Игор“, завършена от Н. Римски-Корсаков и А. Глазунов.

⁵² Вж. същото твърдение в Кузански, Н., „За ученото незнание“, С., 1993 г., стр. 34.

⁵³ Вероятно става дума за Уилям Александър Хамънд (William Alexander Hammond, 28.08.1828–5.01.1900), американски невролог и санитарен генерал. Завършва медицина през 1848 г. в Ню Йорк. 11 години служи в армията като хирург. През 1860 г. напуска армията и поема председателството на университета в Мериленд. Когато започва гражданската война (1860), се завръща в армията. През 1862 г., въпреки своята младост бива назначен от президента Линкълн (1809-1965) за министър на здравеопазването в армията с ранг бригаден генерал. От 1864 г. започва частна медицинска практика. През 1874 г. става професор по психиатрия и нервни заболявания в университета в Ню Йорк. Сър Хамънд е прочут за времето си драматург, романист и лектор, изтъкнат лидер и талантлив организатор. „Гласът му е толкова мощен – пишат съвременниците му, – че се извисява над шума на урагана. В него живее част от духа на Парацелз.“ По-известни произведения: „За съня и неговите нарушения“ (“On sleep and its derangements”), „Физика и физиология на спиритуализма“ (“The physics and psychology of spiritualism”), „Спиритуализъм и съпътстващи причини и условия за нервно разстройство“ (“Spiritualism and allied causes and conditions of nervous derangement”).

⁵⁴ Вж. същото твърдение в Кузански, Н., „За ученото незнание“, С., 1993 г., стр. 74.

⁵⁵ Гравитация (лат.) – взаимно притегляне на телата. Въз основа на законите за движението на планетите около Слънцето, открити от Й. Кеплер, и въз основа на законите на динамиката сър Исак Нютон открива, че всяка частица във вселената привлича всяка друга частица със сила, право пропорционална на произведението от масите на частиците и обратно пропорционална на квадрата на разстоянията между тях. Въз основа на Общата теория на относителността Айнщайн дава ново тълкование на гравитацията, от което като частен случай следва Законът на Нютон.

Във философията на Учителя този закон води своя произход от един от трите Битийни принципа – „Истина“.

⁵⁶ В терминологията на Учителя този закон е произведен на Битийния принцип „Мъдрост“.

⁵⁷ Биос (гр.) – живот. В терминологията на Учителя този закон води произхода си от Битийния принцип „Любов“.

⁵⁸ В окултната наука съществува следното деление: 1. Есенциален (лат. – същност) свят или свят на принципи. 2. Субстанциален (лат. – под-стоене) свят или свят на закони. 3. Материален свят или свят на факти. Светът може да се раздели и на три големи класа явления, известни като трите Велики нива: 1. Велико Физическо ниво. 2. Велико Ментално ниво. 3. Велико Духовно ниво. Това деление е условно и има за цел да улесни търсещия познание. Истината е, че трите нива представляват възходящи степени на великата скала на живота, чиято най-долна точка е твърдата материя, а най-горната – Духът. Различните нива преливат едно в друго, така че не би могло да се направи строго и ясно разграничение между тях. Това е смисълът на II-ри Херметичен принцип (вж. бел. № 50).

⁵⁹ Парсек (pc) – астрономическа единица за дължина, която съответства на паралакса на дъга от 1 секунда и е равна на 3,26 светлинни години или на $3,084 \cdot 10^{16}$ метра.

⁶⁰ Млечен път – от гр. galactos (мляко)

⁶¹ Вж. бел № 69.

⁶² Учителят нарича този център „Алфиола“. Той е средоточният дом на Небесното царство, където всички просби и молитви от този свят постъпват пред Лицето Божие. Този център се намира в сърцето на нашата галактика, който съвременната астрономия още не е открила. „Алфиола“ е термин, назован единствено от Учителя. На гръцки означава „Начало на началата“ или на езика на символите – „Слънце на слънцата“. Според М. Константинов („Световна астросоциология“, С., 1992) космическият център „Алфиола“ ръководи новите духовни и културни потенциални възможности на народите, на окултните общества и на човечеството като цяло. Той управлява всичко, което става върху планетите и слънцата. Той е центърът на Живота за Цялото и създава планове за раждането и развитието на ерите и епохите.

⁶³ Асаф Хол (Asaph Hall, 15.10.1829–22.11.1907) – американски астроном, член на Националната академия на науките във Вашингтон (1858). През 1857-1862 г. е асистент в обсерваторията в Харвард, а през 1896-1901 г. – преподавател в Харвардския университет. Той е известен с наблюденията си на планети и техните спътници, също и на двойни звезди. Открива двата спътника на Марс. Занимава се с разработки върху теорията за движението на планетите и техните спътници. През 1892 г. доказва, че двата компонента на звездата „61 Лебед“ представляват физически двойна система. Определя паралаксите на звездите и положенията на слабите звезди в купа Плеяди.

⁶⁴ Piscium (лат.) – съзвездие Риби.

⁶⁵ Йохан Хенрих Медлер (29.05.1794–14.03.1874), немски астроном. През 1840-1865 г. работи в Русия и е професор в Деритския (Тартуския) университет. Той е и директор на тамошната обсерватория, където работата му върху наблюдението на двойните звезди е продължена от В. Я. Струве. Медлер многократно провежда наблюдения на 3222 звезди от каталога на Дж. Бадли и изучава тяхното собствено движение. Създадената от него т.нар. „Теория за централното слънце“ е първият опит за изучаване строежа на галактиката върху основата на движението на звездите, но неговото предположение за това, че центърът на галактиката се намира в Плеядите, се оказва несъстоятелно. Написва редица популярни книги по астрономия и изготвя подробна карта на Луната.

⁶⁶ Плеядите е звезден куп в съзвездието Телец, а Персей е съзвездие в близост до Телец.

⁶⁷ Джон Елард Гор (1.06.1845-18.07.1910) – ирландски популяризатор на науката и астроном, който подобно на Ричард Проктър (1838-1888) в края на 19-ти век защитава универсалността на планетните системи въз основа на убеждението си, че звезди без планети нямат никакъв смисъл. Башата на Гор, почитаемият Джон Ридтон Гор, е архидякон на Етънри (Ирландия). Дж. Е. Гор завършва колежа „Св. Троица“ в Дъблин през 1865 г. като първенец на випуска и получава диплома за инженер. Работи по специалността си 11 години в Индия, след което е пенсиониран като индийски чиновник. На 34 г. се завръща в Дъблин, където прекарва остатъка от живота си. Той остава ерген и е описван като сериозен, спокоен човек, с малко приятели, които много са го харесвали. Неговите систематични изследвания на небето започват от Индия, като уникалното при Гор е, че той е заел видно място в астрономията, без да е разполагал с телескоп дори от среден клас. Повечето му изследвания са направени с бинокъл. Гор написва няколко книги, в които размишлява върху структурата на вселената. В своето „Проучване на планетите и звездите“ (1888) той прокарва идеята, че едно евентуално изтъняване на етера в космоса в краищата на нашата вселена може да произведе като резултат скриване на светлината от предполагаеми други вселени. В своя „Декор на небето“ (1890) Гор разглежда произхода на галактиката. Най-важната му книга е „Видимата вселена“ (1893), където той прави преглед на цялото поле на космологията. В „Световите в космоса“ (1894) Гор допуска възможността за обитаеми планети извън Слънчевата система. Тази идея е била много популярна за времето си и така тя е получила широк отзвук.

⁶⁸ α Центавър е най-ярката звезда от съзвездието Центавър (Кентавър, Центариус) и се намира приблизително на 4 светлинни години от земята. В текста се разглежда като най-близката звезда до Слънцето, но съвременните астрономи са изчислили, че това е звездата Проксима от същото съзвездие.

⁶⁹ Да проследим изчисленията, които прави Елард Гор: „Да приемем че разстоянието до най-отдалечената звезда, видима с най-мощните телескопи, е 2300 пъти разстоянието до α Центавър (съответстващо на разстоянието до една звезда от около

седемнадесета величина). Тогава диаметърът (D) на видимата вселена е 4600 пъти разстоянието до най-близката звезда (a). Разстоянието (a) от Слънцето до α Центавър е около 4500 пъти диаметъра (d) на Нептуновата орбита.

Ако предположим, че разстоянието (X) до най-близката до нас външна вселена се отнася към диаметъра (D) на видимата вселена така, както разстоянието от слънцето до α Центавър се отнася към диаметъра на Слънчевата система, тогава се получава следната пропорция:

Разстоянието между вселените (X) към диаметъра на видимата вселена (D) се отнася тъй както разстоянието до α Центавър (a) към диаметъра (d) на Слънчевата система (фиг.1 и фиг.2). Или: $X : D = a : d$ “

Оттук се получава:

$$X = (D.a) : d$$

По-нататък заместваем с данните, които привежда Гор:

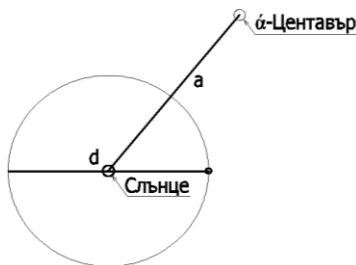
$$D = 4600.a = 4600.4500.d$$

$$a = 4500.d$$

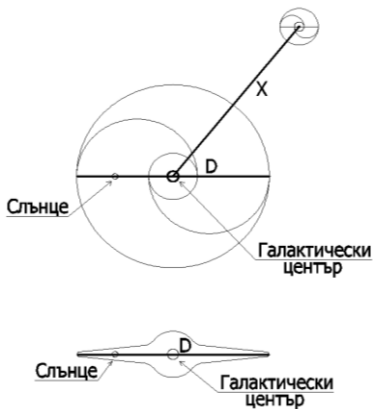
Така получаваме:

$$X = (D.a) : d = (4600 . a . a) : d = (4600.4500 . d.4500 . d) : d = 9,3.10^{10} . d$$

Разстоянието (X) до най-близката вселена е $9,3.10^{10}$ пъти диаметъра (d) на Слънчевата система ($d = 5,6.10^9$ мили) или накрая се получава: $5,2 . 10^{20}$ мили.

фиг.1 Строеж на Слънчевата система

фиг.2 Строеж и напречен разрез на Галактиката

⁷⁰ Това е т.нар. междузвездна среда с различна плътност (милиарди пъти по-ниска и от най-добрия вакуум от земните лаборатории). Тази междузвездна среда поглъща част от светлината, достигаща до нас от звездите.

⁷¹ Учителят за Земята: „Преди 250 млрд. години Земята е заемала едно грамадно въздухообразно пространство и е имала само една ядка като голям орех.“

⁷² Василий Яковлевич Струве (4.04.1793–11.11.1864) – руски астроном и геодезист. Основател и пръв директор на Пулковската обсерватория (главна обсерватория на АН на Русия). Работи в областта на звездната астрономия. Извършва обстойни изследвания на двойни звезди. Открива концентрацията на звездите в главната плоскост на Млечния път. Доказва, че светлината се поглъща от междузвездната среда.

⁷³ Норман Робърт Погсън (23.03.1829–23.06.1891) – английски астроном. През 1851 г. става асистент в обсерваторията „Радклиф“ в Оксфорд. От 1858 г. е директор на обсерваторията „Хартуел–Хол“ в Бъкингам. През 1861 г. става директор на обсерваторията в Мадрас, Индия. Погсън е открил 9 астероида, както и 21 променливи звезди. Изработил е обширен звезден каталог. Той е стандартизирал скалата за яркост на звездите, като е поставил в логаритмично съотношение въведената още от Хипарх система за звездните величини. Според тази система една звезда от нулева звездна величина е 100 пъти по-ярка от една звезда от шеста величина, която е различима с невъоръжено око при благоприятни атмосферни условия. Законът на Погсън е проявление на психофизическия закон на Вебер-Фехнер.

⁷⁴ Този прочут афоризъм, в който Бог е определен като „сфера, чийто център е навсякъде, а периферията никъде“ (*spfaera cuius centrum ubique, circumferentia nullibi*), е приписван на Паскал (1623-1662, вж. Паскал, Б., „Мисли“, С., 2001 г., стр. 25). В действителност тази сентенция се появява за първи път в „Книга за двадесет и четирите философа“ – кратко произведение, създадено под формата на диалози в края на XII-ти в. и дълго време приписвано на самия Хермес. През XIII-ти в. Гийом от Оверн изказва същия афоризъм, а през XV-ти в. Николай Кузански (1401-1464) вече го подема и популяризира в своята космология (вж. Кузански, Н., „За ученото незнание“, С., 1993 г., стр. 72).

⁷⁵ Действително в по-късно изградените Неевклидови геометрии тези истини изглеждат по друг начин, но приложени към условията на нашия свят, придобиват формата на известните ни аксиоми. По аналогичен начин Теорията на Относителността на Айнщайн при определени условия се свежда до Нютоновата механика за движението на телата.

⁷⁶ Вж. дял втори – I. 7:14.

⁷⁷ Това е т. нар. „свободна воля“.

⁷⁸ Вж. бел. № 41.

⁷⁹ Томас Хенри Хъкли (4.05.1825–29.06.1895) – английски лекар, природоизследовател и философ, съратник на Дарвин и популяризатор на неговото учение. Той има сериозен принос в областта на антропологията, биологията, сравнителната анатомия, палеонтологията. В областта на философията се смята за

привърженик на Дейвид Хюм (1711-1776) и базирайки се на неговата теория, се опитвал да докаже, че никога не може да се знае истинската причина на нашите усещания. Така Хъксли въвежда понятието “агностицизъм” (гр. а-не, gnosis-познание), с което се отхвърля възможността по обективен път (външно) да се постигне познание за света.

⁸⁰ Йохан Волфганг Гьоте (28.08.1749–22.03.1832) – немски поет, философ и мислител. През 1756-1768 г. следва право в Лайпциг. Продължава следването си в Страсбург (1770-1771), където се сближава с видния немски просветител Хердер. Вторият период в живота и творчеството на Гьоте е свързан с неговата многостранна дейност във Ваймар при херцог Карл Август (от 1775 г. до смъртта му). Той е министър и член на тайния съвет на Ваймарското княжество, грижи се за финансите, за разработването на мини, създава национален театър, занимава се с литература, естетика, анатомия, минералогия, физика и др. През 1794 г. започва дружбата му с Шилер, извънредно плодотворна и за двамата. В областта на естествените науки Гьоте споделя идеята за единство и развитие на органичната и неорганичната природа. През 1784 г. открива междучелюстната кост на човека. Известно е от историята, че Гьоте сериозно се е занимавал с окултни науки.

⁸¹ Вж. дял първи – I.10:6.

⁸² Вж. дял първи – I.6. и бел. №19.

⁸³ Учителят за разума: „Понеже човек е свързан с ангелите, които са създали мисълта, затова го наричат същество на мисълта – „манас“. Разумът е дар на човека от ангелите. И това, което го отличава от животните, което го е изправило на два крака – то е неговият разум. Но аз ви казвам, че човек е нещо повече от това, което мисли. Великото в света не може да се определи напълно. Под „ум“ ние подразбираме всички способности, чувства, интелект и сили. Умът съдържа всички тия способности у себе си. Интелектът, това е част от ума. Интелектът подразбира низшия ум на човека, а разумът е висшият манас. Умът включва и висшия, и низшия манас, заедно ги съдържа в себе си. Има някои със силно развит разум и слаб интелект, а някои – със силен интелект и слаб разум. И двамата правят погрешки.“ Вж. също бел. №41.

⁸⁴ Вж. бел. №8.

⁸⁵ VI Херметичен принцип. Вж. бел. №8.

⁸⁶ Вж. дял първи – II.2.1:2.

⁸⁷ Вж. дял първи – II.2.5.

⁸⁸ Вж. дял първи – I.7.

⁸⁹ Вж. дял втори – I.2:7.

⁹⁰ Вж. дял втори – I.1:8,9.

⁹¹ Вж. дял първи – I.3:5, също и Битие (първа книга на Мойсей).

⁹² Преживяване на най-приспособените; (биол.) естествен подбор (на видовете).

⁹³ Вж. дял първи – I.8:2, също и бел. №29 и №30.

⁹⁴ Вж. дял втори – II.6.

⁹⁵ Вж. Битие 2 гл.

⁹⁶ Вж. бел. № 27.

⁹⁷ Вж. дял първи – II.2.5.

⁹⁸ Вж. дял втори – III.3.

⁹⁹ Вж. дял втори – III.7:7.

¹⁰⁰ III Херметичен принцип – на трептенето, който гласи: „Всичко е в движение; всичко трепти; нищо не е в покой.“

¹⁰¹ Вж. дял първи – II.2.4.

¹⁰² Тук вероятно се намеква за взаимодействието между Закона на Биос и Закона на Гравитацията.

¹⁰³ Хърбърт Спенсър (27.04.1820–8.12.1903) – английски философ, психолог, социолог, един от родоначалниците на позитивизма. В теорията на познанието е агностик (вж. бел № 79). Той твърди, че всяко научно понятие е противоречиво, а затова и непостижимо. Доказателство за неспособността на науката да проникне в същността на нещата е фактът, че тя се базира само върху ограничения опит на индивида, т.е. върху фалшива основа. Според него за човешкото познание са достъпни само явленията, зад които се крие Непознаваемото – обектът на вярата. Спенсър е идеолог на английския либерализъм от Викторианската епоха и е противник на социализма.

¹⁰⁴ Инстинкт (лат. подбуждане, импулс) – способност у животните и човека да извършват несъзнателно целесъобразни действия и движения, които са от жизнено значение за тях: самосъхранение, продължаване на рода, хранене и т.н. Инстинктите са съставени от безусловни рефлексни вериги, които в целостта си осигуряват извършването по определен ред и начин на сложни актове на поведение. Изработват се в историческото развитие на вида като най-добри приспособителни реакции при многократно повтарящи се въздействия на факторите на външната и вътрешната среда върху нервната система. Според характера на приспособителния процес инстинктите се делят на няколко групи: хранителни, полови, защитни, нападателни, родителски, стадни, социални и т. н.

Инстинктите представляват най-сложните безусловни рефлекс, които определят вроденото поведение на индивида спрямо постоянните условия на средата. Самият рефлекс (лат. прегъване) е реакция на организма, която настъпва в отговор на дразненето на крайните части на сетивните проводници от външен дразнител при участието на централната нервна система. Условните рефлекс, за разлика от безусловните, се придобиват през индивидуалния живот под влияние на конкретно съществуващи условия и на базата на безусловните рефлекс като тяхно допълнение и усъвършенстване, тъй като последните не са достатъчни да

осигурят най-точно приспособяване на организма към непрекъснато изменящите се условия на външната и вътрешната жизнена среда.

¹⁰⁵ Това са същите инстинкти, за които стана дума в бел. № 104.

¹⁰⁶ Homo sapiens (лат.) – разумно, мислещо същество.

¹⁰⁷ Т.е. като първообраз.

¹⁰⁸ Става дума за първия закон на Самосъхранението. Вж. дял втори – II.7:5.

¹⁰⁹ Вж. дял първи – II.2.4:2

¹¹⁰ Вж. бел. № 38.

¹¹¹ За вътрешното възпитание се загатна в дял втори – I.6:16. Вж. също дял втори – III.3.

¹¹² Липсващото звено е между човекоподобните маймуни и човека.

¹¹³ Джон Милтън (9.12.1608–8.11.1674) – английски поет и публицист, автор на сонети, лирични стихотворения и епични поеми. Пише публицистични книги и памфлети в защита на английския народ и републиката на Кромвел. През 1652 г. ослепява. След възстановяване на монархията (1660) Милтън преживява най-тежките дни от своя живот, изолиран е от обществото и живее в нищета. През това време създава най-силните си поетични произведения – поемите „Изгубеният рай“ (1667) и „Възврънатият рай“ (1671).

Учителят за Милтън: „Питам: Милтън беше ли, когато се изгуби раят? Възможно е да е бил син на Адам, тъй щото да си спомня. За да опише изгубения рай, той трябваше временно да ослепее, да се тури преграда пред очите му, да може да се съсредоточи, да се вгълби в съзнанието си. Само така той можеше да проникне в духовния свят, но не е успял да изнесе хубаво идеята. Разправя, че като се разбунтували ангелите в небето, не искали да служат на Господа. Това е описание на небето от човешко гледище. Днес раят не е такъв, какъвто Милтън го е виждал. Той не живя дълго време там, а ходи само като екскурзиант и не обходи всички места. Това, което е описал, е вярно, но то се отнася само за някои области.“

¹¹⁴ Вж. дял първи – II.1.2:2.

¹¹⁵ По това време (1896) на Земята е имало ок. 2 млрд. души, т.е. в мозъка би трябвало да има ок. $6 \cdot 10^{12}$ клетки.

¹¹⁶ Тук очевидно се прави аналогия между функцията на мозъка и тази на Народното събрание. В езотеричното християнство народното събрание, парламентаризмът и законодателството въобще съответстват на гръдния кош, т.е. на т. нар. ритмична система, включваща сърдечносъдовата и дихателната система.

¹¹⁷ В съвременната наука този процес се характеризира с нарастване на ентропията (гр.) или хаоса в една изолирана термодинамична система.

¹¹⁸ Това са актуални данни от края на XIX в. на съвременната наука са известни два класа елементарни частици: лептони и адрони. Лептоните, които включват неутрино,

мюон и тау-частица, а също и електрона, нямат вътрешна структура и следователно наистина са елементарни. Другият клас – адроните – включват протони, неутрони, пиони и др., имат вътрешна структура и следователно не са действително елементарни. Смята се, че адроните се състоят от кварки – схващане, въведено във физиката през 60-те години на XX век от Мъри Гел-Ман.

¹¹⁹ Вж. дял първи – II.1.3:2.

¹²⁰ Партията на социалдемократите е създадена през 1891 г. от Димитър Благоев. През 90-те години на XIX век в България много хора се запознават с учението на Маркс и са привлечени от идеята за социално равенство. По това време е имало силно недоволство срещу режима на Стамболов, което е предизвиквало много крайни настроения у населението. Една част (по-реакционната) от социалдемократите тогава са се възползвали от създалата се обстановка, за да прокарват идеите си за революция.

¹²¹ Тук се намеква за методите на социалистите, с които те искат да променят държавния ред – чрез революция, т.е. насилствено. Методът на природата е диаметрално противоположен – еволюция.

¹²² Тази добронамерена забележка от страна на Учителя не е подмината от тогавашните социалдемократи. През 1898 г. Георги Бакалов, изтъкнат партиен деец от Варна, прави негативен коментар върху книгата и идеите на Учителя. Този факт говори, че „Науката и възпитанието“ е предизвикала обществен интерес, намерил свой израз и в периодичния печат.

¹²³ Тук вероятно става въпрос за надписа върху Народното събрание: „Съединението прави силата.“ На друго място Учителят казва, че пълният надпис трябва да гласи: „Съединението в Любовта, Мъдростта и Истината прави силата.“

¹²⁴ Тези инстинкти са следствие от действието на Закона за Самосъхранението. Вж. дял втори – II.1., също и бел. № 104 и бел. № 105.

¹²⁵ Първороден грях (грехопадение) – в 3 глава от Битие се описва как прародителите на човешкия род Адам и Ева, изкусени от змията, нарушават Божиата заповед и вкусват от плода на дървото за познаване на доброто и злото. Така грехът се откроява като човешки бунт против Бога, предизвикан от свободната воля, която е дадена на хората. Резултатът от този акт е, че хората от опит познават доброто и злото. В Рим. 1:18 и сл. ап. Павел предава много образно психологическите и нравствени последствия от грехопадението.

Учителят за грехопадението: „Разказът за грехопадението на първия човек крие в себе си една от великите тайни на живота. Тази тайна е изнесена в Библията в скрита форма. Може би ще остане неразкрита за човечеството за хиляди години, тъй като хората не са готови още да я разберат. Засега не е позволено да се обясняват дълбоките причини за грехопадението. Истинската, дълбока причина се крие в сърцата на първите човеци. Човешката карма като змия обвива човека и го заставя да греши. Кармата е неразумният човек, който мисли, че е свободен да

прави каквото иска, без да носи никаква отговорност. Иначе външните причини за грехопадението са три: непослушание; користолобие; желание на Адам и Ева да изпъкнат над другите. За да се освободи от грешния живот, човек трябва да се роди отново, но не от майка и баща, а от вода и Дух. Докато се раждат от плът, хората всякога ще грешат, ще остаряват, ще умират, костите им ще се разхвърлят по лицето на Земята.“

¹²⁶ Както в тези три препоръки, така и по-надолу в тази глава става въпрос за френологията. Вж. бел № 45.

¹²⁷ Става дума за VI Херметичен принцип – причина и следствие.

¹²⁸ Вж. дял първи – I.6.

¹²⁹ Утилитаризъм (лат. полза) – нравствеността на индивида се определя от ползата, която той получава.

¹³⁰ Вероятно става въпрос за петте статии по френология, публикувани в сп. „Родина“ през 1901 г.

¹³¹ Вж. края на бел № 125.

¹³² Вж. дял втори – I.1:1.

¹³³ Вж. дял втори – I.2:7.

¹³⁴ Вж. дял първи – II.2.2.

¹³⁵ „Вавилонско стълпотворение“ – ивр. бъркотия, неразбория. Изразът произхожда от Бит. 11:1-9, където след потопа синовете на Ной и техните племена се събрали на едно място и решили да издигнат във Вавилон кула (стълп) до небето. Бог се разгневил на това начинание и разбъркал езиците им, за да не могат да се разбират помежду си. Така те се пръснали по света, без да могат да продължат строежа на кулата.

¹³⁶ Закон на Нютон за гравитацията – всяка частица във вселената привлича всяка друга частица със сила, право пропорционална на произведението от масите на частиците и обратно пропорционална на квадрата от разстоянието между тях. Например силата на привличане (F) между две материални точки с маси M_1 и M_2 на разстояние S една от друга се изразява с $F=G.M_1.M_2/S^2$, където G е гравитационна константа.

¹³⁷ Този закон в Херметичната философия е познат като VII принцип или принцип на Рода. Той гласи: „Родът е във всичко; всяко нещо притежава свой мъжки и женски принцип и тази двойственост се проявява във всички области на Битието.“ Учителят го нарича още Всемирен закон на Любовта. Вж. дял трети – 9:3.

¹³⁸ „Изход“ – втора книга от Петокнижието на Мойсей, описваща двата възлови момента в историята на Израил като народ: бягството от Египет и даването на Закона. Като конкретно събитие „Изход“ означава раждането на израилтяните като народ, след като в продължение на 430 г. живеят в Египет, а при две от династиите дори са били роби.

¹³⁹ Тук вероятно се има предвид, че фараонът и Египет символизират материалното робство.

¹⁴⁰ Вж. дял втори – III.5.

¹⁴¹ Неофициален съд, избран от спореци страни по взаимно съгласие. Всяка страна избира по равен брой арбитри, а те си избират председател.

¹⁴² Вж. дял първи – I.5:13.

¹⁴³ Вж. дял първи – II.2.2:21. и бел. №74.

¹⁴⁴ „Око не е видяло и ухо не е чуло, и на човек в сърцето не е дохождало това, което е приготвил Бог на тези, които Го любя“ (I Кор. 2:9).

¹⁴⁵ Вж. дял трети – 1.

¹⁴⁶ Вж. дял трети – 2:3.

¹⁴⁷ Вж. дял първи – II.2.2:21 и бел. №74.

¹⁴⁸ Скиния (гр. палатка, шатра) – преносимо светилище, което символизира Божието присъствие, т.е. мястото, обитавано от Бога на земята. Тя е първообраз и поставя началото на поредицата Божии „обители“, които минават през храма, тялото на Христос и Божията Църква в Небесния Йерусалим.

¹⁴⁹ Вж. бел. № 32.